

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Lenka Růžičková

**Transformace systému zahraniční rozvojové
spolupráce České republiky**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: Lenka Růžičková

Vedoucí práce: PhDr. Irah Kučerová, PhD.

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

RŮŽIČKOVÁ, Lenka. *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*. Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2011. 134 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová, PhD.

Abstrakt

Diplomová práce „Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky“ pojednává o změnách, kterými český systém zahraniční rozvojové spolupráce prošel od zahájení transformace v roce 2007, resp. 2008. K dokončení celého procesu transformace došlo schválením Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 - 2017 v roce 2010 a přijetím Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů v dubnu téhož roku. Během této doby byla realizována řada změn v jednotlivých rovinách systému – institucionální, legislativní a koncepční, přičemž opomenout nelze ani proměnu ve financování této oblasti. Cílem práce je postihnout uskutečněné změny v každé jedné rovině a posléze zhodnotit transformaci jako celek. Výchozím kritériem, resp. kritérii pro hodnocení kvality systému jsou doporučení OECD/DAC, jimiž se Česká republika měla během transformace řídit a která představují určitý kvalitativní rámec rozvojové spolupráce. Práce se rovněž okrajově věnuje vývoji teorií rozvoje a následně podrobně rozpracovává historický vývoj systému zahraniční spolupráce České republiky a jeho jednotlivé složky.

Abstract

Diploma thesis „Transformation of the system of the Czech foreign development cooperation“ deals with changes which have come from the inception of the Czech foreign development cooperation. The process of transformation was finished at the moment of adoption of the Conception of the Czech foreign development cooperation and the Act of foreign development cooperation and humanitarian help, both in 2010. From the initiation of the transformation a range of changes was realized in each plane of the system – institutional, legal, conceptional and also financing could not be forgotten. The aim of this work is to affect

all changes in each plane and the evaluation of the transformation as a whole should followed. The evaluation is based on a set of recommendations of the OECD/DAC which feature certain index of development cooperation. Diploma thesis also marginally deals with evolution of theories of development and then closely covers historical emergence of the Czech foreign development cooperation and its particular elements.

Klíčová slova

Zahraniční rozvojová spolupráce, rozvoj, bilaterální spolupráce, roviny transformace, financování rozvojové spolupráce, doporučení OECD/DAC

Keywords

Foreign development cooperation, development, bilateral cooperation, planes of transformation, financing of development cooperation, recommendations of OECD/DAC

Rozsah práce:

Počet slov: 30 724

Počet znaků s mezerami: 223 358

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2011

Lenka Růžičková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce, PhDr. Irah Kučerové, PhD., za konstruktivní připomínky, vynikající komunikaci a vstřícný přístup během zpracování této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Martinu Náprstkovi z České rozvojové agentury a Ing. Michalu Kaplanovi a PhDr. Ing. Jozefu Špánikovi z Ministerstva zahraničních věcí za odpovědi na předložené otázky a poskytnutí cenných informací.

Obsah

Seznam použitých zkratk	i
Úvod	1
1 Rozvojová spolupráce	6
1.1 Teoretické vymezení rozvojové spolupráce	7
1.2 Vývoj rozvojového diskurzu	9
1.3 Aktéři rozvojové spolupráce	14
1.4 OECD/DAC	14
1.4.1 Česká republika a OECD/DAC	16
2 Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky	18
2.1 Aktéři zahraniční rozvojové spolupráce	19
2.1.1 Státní instituce	19
2.1.2 Neziskový sektor	20
2.1.3 Nestátní sektor	21
2.2 Formy zahraniční rozvojové spolupráce	22
2.2.1 Bilaterální spolupráce	22
2.2.2 Multilaterální spolupráce	24
2.3 Motivy a cíle zahraniční rozvojové spolupráce	26
2.3.1 Cíle ekonomické	27
2.3.2 Cíle politické	27
2.3.3 Cíle bezpečnostní	27
2.4 Principy zahraniční rozvojové spolupráce	28
2.4.1 Evropský konsensus o rozvoji	28
2.4.2 Pařížská deklarace o efektivnosti pomoci	29
2.4.3 Akční agenda z Akkry	30
2.4.4 Monterreyský konsensus a Rozvojový program z Dauhá	30
2.4.5 Princip koherence, koordinace a komplementarity	32
2.5 Priority zahraniční rozvojové spolupráce České republiky	32
2.5.1 Teritoriální priority	32

2.5.2 Sektorové priority	34
2.6 Vývoj zahraniční rozvojové spolupráce České republiky	34
2.6.1 Rozvojová spolupráce Československa před rokem 1989	34
2.6.2 Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v 90. letech	36
2.6.3 Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002 - 2007	37
2.6.4 Česká zahraniční rozvojová spolupráce po vstupu do Evropské unie	39
2.6.5 Předsednictví České republiky Radě EU a rozvojová spolupráce	42
3 Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky	44
3.1 Institucionální rovina transformace	45
3.1.1 Ministerstvo zahraničních věcí	46
3.1.2 Česká rozvojová agentura	47
3.1.3 Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci	48
3.1.4 Shrnutí institucionální roviny transformace	49
3.2 Legislativní rovina transformace	51
3.2.1 Shrnutí legislativní roviny transformace	52
3.3 Koncepční rovina transformace	52
3.3.1 Teritoriální a sektorové priority do zahájení transformace ZRS ČR	54
3.3.2 Teritoriální a sektorové priority po dokončení transformace	55
3.3.3 Prioritní země s programem spolupráce (programové země)	57
3.3.4 Prioritní země bez programu spolupráce	59
3.3.5 Země, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření, než v předchozím programovém období	60
3.3.6 Shrnutí koncepční roviny transformace	61
3.4 Finanční zajištění ZRS ČR	62
3.4.1 Objem finančních prostředků ZRS ČR	63
3.4.2 Shrnutí změn ve financování ZRS ČR	66
4 Český systém ZRS a doporučení OECD/DAC	68
4.1 Hodnocení plnění doporučení OECD/DAC	70
4.1.1 Rozvojová politika zemí OECD	70
4.1.2 Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou pomoc	78

Závěr	90
Summary	94
Použitá literatura a zdroje	95
Seznam příloh	105
Přílohy.....	107
<i>Příloha č. 1: Přehled kritérií u prioritních zemí s programem spolupráce.....</i>	<i>107</i>
<i>Příloha č. 2: Přehled sektorových priorit u prioritních zemí s programem spolupráce</i>	<i>108</i>
<i>Příloha č. 3: Grafické vyjádření transformace a sjednocení systému ZRS ČR.....</i>	<i>109</i>
<i>Příloha č. 4: Schéma systému zahraniční rozvojové spolupráce před jeho transformací</i>	<i>110</i>
<i>Příloha č.5: Schéma systému zahraniční rozvojové spolupráce po jeho transformaci</i>	<i>111</i>
<i>Příloha č. 6: Příloha k usnesení vlády ze dne 7. Června 2010 č. 440. Návrh rozpočtu do kapitol jednotlivých ministerstev na léta 2011-2013.....</i>	<i>112</i>
<i>Příloha č. 7: Otázky z dotazníku Mgr. Martina Náprstka z České rozvojové agentury</i>	<i>113</i>
<i>Příloha č. 8: Otázky z dotazníku Ing. Michala Kaplana z Ministerstva zahraničních věcí.....</i>	<i>115</i>
Projekt diplomové práce	117

Seznam použitých zkratk

AAA	Akční agenda z Akkry (<i>Accra Agenda for Action</i>)
AKT/ACP	Země Afriky, Karibské oblasti a Pacifiku (<i>African, Caribbean and Pacific Group of States</i>)
ČRA	Česká rozvojová agentura
ČR	Česká republika
CONCORD	Evropské konfederace NNO pro humanitární pomoc a rozvoj (<i>European Confederation for Relief and Development</i>)
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc OECD (<i>Development Assistance Committee</i>)
DCD	Ředitelství pro rozvojovou spolupráci OECD (<i>Development Co-operation Directorate</i>)
DCI	Nástroj pro rozvojovou spolupráci EU (<i>Development Cooperation Instrument</i>)
DDA	Rozvojový program z Dauhá (<i>Doha Development Agenda</i>)
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj (<i>European Bank for Reconstruction and Development</i>)
EDF	Evropský rozvojový fond (<i>European Development Fund</i>)
EIDHR	Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva (<i>European Instrument for Democracy and Human Rights</i>)
ENPI	Nástroj pro evropské sousedství a partnerství (<i>European Neighbourhood and Partnership Instrument</i>)
EU	Evropská unie
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
HDI	Index lidského rozvoje (<i>Human Development Index</i>)
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (<i>International Bank for Reconstruction and Development</i>)
IMF	Mezinárodní měnový fond (<i>International Monetary Fund</i>)
IPA	Nástroj pro předvstupní pomoc EU (<i>Instrument of Pre-Accession Assistance</i>)
LPTP	Lidská práva a transformační spolupráce
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí (<i>Millennium Development Goals</i>)
MF	Ministerstvo financí

MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NNO	Nevládní neziskové organizace
ODA	Oficiální rozvojová pomoc (<i>Official Development Aid</i>)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i>)
ORS	Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
OSN	Organizace spojených národů
PCD	Koherence politik pro rozvoj (<i>Policy Coherence for Development</i>)
PRSP	Strategický dokument pro omezování chudoby (<i>Poverty Reduction Strategy Paper</i>)
ROS	Rozvojové středisko při Ústavu mezinárodních vztahů
UNDP	Rozvojový program OSN (<i>United Nations Development Programme</i>)
UNICEF	Dětský fond OSN (<i>United Nations International Children's Fund</i>)
UNV	Program dobrovolníků OSN (<i>United Nations Volunteers</i>)
UV ČR	Usnesení vlády České republiky
WB	Světová banka (<i>World Bank</i>)
WHO	Světová zdravotnická organizace (<i>World Health Organization</i>)
ZRS ČR	Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky
ZÚ	Zastupitelský úřad

Úvod

Zahraniční rozvojová spolupráce¹ představuje významnou součást zahraničního působení České republiky a prezentuje převzetí odpovědnosti za řešení globálních problémů. Spolu s ostatními zeměmi a mezinárodními organizacemi se snaží lokalizovat oblasti, kde je rozvojová pomoc nejvíce potřebná, a v rámci svých možností tuto pomoc přijímající zemi poskytnout. Spolu s tím, jak se Česká republika stává součástí celků jako Evropská unie či Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, roste význam její zahraniční rozvojové spolupráce. Vedle primárního cíle, kterým je omezování chudoby v rozvojových zemích, plní i cíle sekundární: přispívá například k budování dobrých vztahů s rozvojovými zeměmi a napomáhá zajišťovat ekonomické, bezpečnostní a environmentální zájmy České republiky (Hokrová - Táborská, 2008: 127). Česká republika se spolu s dalšími zeměmi mezinárodního společenství zavázala k tomu, že bude finanční prostředky vyčleněné na zahraniční rozvojovou spolupráci postupně navyšovat. Není však zdaleka tak důležité poskytnout co největší obnos, jako využít tyto finance co nejefektivněji.

Základní kameny současné zahraniční rozvojové spolupráce České republiky byly položeny již před rokem 1989. Právě tyto imaginární stavební kameny posloužily jako odrazový můstek pro další rozvoj dané formy zahraničního působení státu. Česká republika tehdy nastoupila na dlouhou cestu, na jejímž konci měla stanout coby vyspělý a odpovědný dárcce, navazující na tradici poskytování zahraniční rozvojové pomoci. Těchto cílů se Česká republika snaží dosáhnout prostřednictvím řady kroků a dokumentů, přičemž velmi důležitou roli hraje v tomto ohledu její začleňování do západních politických a ekonomických struktur (EU, OECD). Zásadním procesem, po jehož úspěšném dokončení by Česká republika mohla pomýšlet na plné členství ve Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (Development Assistance Committee/DAC), je transformace systému ZRS ČR, odstartovaná v roce 2007, resp. 2008. K jejímu oficiálnímu završení došlo schválením Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2011-2017 v roce 2010 a přijetím Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů v dubnu téhož roku (Zákon č. 151/2010 Sb.).

Cílem práce je zpracovat celý proces transformace v jeho jednotlivých rovinách, konkrétně zachytit vývoj roviny institucionální, legislativní a koncepční. Výstupem by mělo být nalezení odpovědí na následující otázky: ***Jakým způsobem změni transformace systém***

¹ V textu bude pro přehlednost často využíváno zkráceného tvaru ZRS ČR (pozn. aut.).

ZRS ČR? Řídila se ČR v jejím průběhu doporučeními OECD/DAC? Povede transformace k zefektivnění systému ZRS ČR? Proč k této transformaci došlo?

Předkládaná diplomová práce pracuje s následující hypotézou: ***transformace systému ZRS ČR povede k jeho zefektivnění***, kde ***nezávislou proměnnou*** zastupuje ***transformace systému ZRS ČR***, ***závislou*** pak ***efektivita systému***. Vzhledem k obecně problematickému měření efektivity jsem byla postavena před problém její operacionalizace. Vezmeme-li v úvahu termín dokončení transformace systému ZRS ČR, hodnocení efektivity ZRS ve vztahu k realizovaným projektům a vynaloženým financím by nebylo realizovatelné. Zaměřím se proto na zhodnocení transformace jako celku, resp. na plnění jednotlivých doporučení OECD/DAC adresovaných České republice za účelem zefektivnění a sjednocení poskytování rozvojové pomoci do zahraničí (přeměny v tzv. vyspělého dárce). Tato doporučení vychází z dokumentů „*Rozvojová politika zemí OECD/DAC*“ z roku 2006 a zejména pak z hodnotící zprávy expertního týmu OECD/DAC, o kterou požádalo v červnu 2006 Ministerstvo zahraničních věcí a Česká republika se tak stala první z nových dárcovských zemí, která tímto hodnocením prošla. Dokument „*Special Review of the Czech Republic*“ (2007) se skládá ze čtyř částí, přičemž v závěru každé z nich následuje souhrn navrhovaných opatření, které by česká vláda měla zohlednit při transformaci systému ZRS ČR. Michal Kaplan, autor dříve zmiňovaného dokumentu, uvádí, že navzdory neexistenci ideálního modelu rozvojové spolupráce a rozmanitosti členských států OECD/DAC je možné identifikovat některé společné vlastnosti, které utvářejí rysy „standardní dárcovské země“. Tyto standardy jsou následující: ***základní strategický dokument, veřejná informovanost a podpora, finanční objem pomoci, teritoriální zaměření pomoci, sektorové zaměření, plánování pomoci a její formy, koherence politik pro rozvoj, institucionální zajištění rozvojové spolupráce, personální zajištění rozvojové spolupráce a realizace pomoci v praxi***. Hodnotící zpráva pak identifikuje čtyři hlavní části, ke kterým následně vztahuje svá doporučení: ***rámec české zahraniční rozvojové spolupráce; objem, způsoby poskytování a rozdělení ODA; organizace a řízení české rozvojové spolupráce a zefektivnění české pomoci v praxi***. Postupně budou hodnocena jednotlivá doporučení (či standardy), přičemž klíčové je v tomto ohledu nalezení důkazů o jejich zohlednění během transformace, resp. jejich splnění/nesplnění. Z tohoto důvodu budou důkladné analýze podrobeny veškeré relevantní dokumenty (resp. literatura a zdroje) týkající se ZRS ČR a akcentovány budou zejména základní strategické dokumenty ČR v dané oblasti, konkrétně „*Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů*“ a „*Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2010-2017*“.

Co se týče *nezávislé proměnné - transformace systému ZRS ČR*, pokusím se o analýzu legislativní, institucionální a koncepční roviny, resp. analýzu všech změn realizovaných během procesu transformace a jejich výsledky. V případě, že se Česká republika během transformace, resp. při její přípravě, řídila doporučeními OECD/DAC, měly by tyto korespondovat s výstupy transformace v jednotlivých rovinách, tedy se změnami provedenými v každé jedné rovině systému.

V diplomové práci využívám empiricko-analytického přístupu, v jehož rámci jsem zvolila jako metodu případovou studii. Případová studie je vhodná z toho důvodu, že se jedná o studii jednoho fenoménu (transformace systému ZRS ČR), který bude zkoumán jako časově a tematicky ohraničený. Díky tomu, že otázky byly stanoveny předem, jedná se o vysvětlující případovou studii. Jako výzkumnou techniku použiji kvalitativní analýzu, přičemž využito bude i dat kvantitativních (objem finančních prostředků vyčleněných na ZRS). Analyzovány budou zdroje a literatura vztahující se k danému tématu s důrazem na dokumenty zahrnující doporučení OECD/DAC. V práci je rovněž hojně využíváno metody deskriptivní, zejména v úsecích týkajících se vývoje a obecných charakteristik zahraniční rozvojové spolupráce České republiky či rozvojové spolupráce jako takové. Jako další zdroj informací mohou sloužit dotazníky s otevřenými otázkami, které budou zaslané zástupcům subjektů české ZRS (ČRA, MZV, FoRS) s cílem rozšířit okruh dostupných informací a současně do práce promítnout názory těchto subjektů na transformační proces a situaci po jeho dokončení. Za přínosnou též považuji svou účast na 13. ročníku Letní školy rozvojové spolupráce pořádané Univerzitou Palackého v Olomouci kde, kromě jiných, vystoupili se svými příspěvky zástupci Ministerstva zahraničních věcí (PhDr. Ing. Jozef Špánik), České rozvojové agentury (Ing. Michal Pastvinský) a Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (Zuzana Sládková). Příspěvky prvních dvou se týkaly především transformace systému ZRS ČR, úkolů a statusu zmiňovaných aktérů, zástupkyně FoRS představila platformu jako takovou a vymezila její roli jako jednoho z významných aktérů v systému.

Diplomová práce bude zpracovávána z pohledu strategie souhrnného rozvojového rámce - multidimenzionálního konceptu rozvoje, kdy je rozvoj chápán jako zlepšování kvality života a zahrnuje sociální, ekonomickou, kulturní, politickou a environmentální dimenzi. Česká republika se s tímto vícerozměrným přístupem k rozvoji ztotožňuje a hlavním deklarovaným cílem ČR je odstraňování extrémní chudoby. Multidimenzionální koncept rozvoje se viditelně promítl do aktuální Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky a daný přístup se odráží v řadě segmentů ZRS ČR, nejvýrazněji při stanovování jednotlivých sektorových a teritoriálních priorit.

Již během přípravy diplomové práce jsem se při sběru materiálů setkala s problémem spočívajícím v nepřliš širokém spektru aktuálních zdrojů zabývajících se zahraniční rozvojovou spoluprací České republiky jak v obecné rovině, tak konkrétně samotnou transformací. Předkládaná diplomová práce by tak mohla rozšířit řadu materiálů zaměřenou na ZRS ČR, přičemž její předností může být především její obecnost a aktuálnost, kdy postihuje celý – již ukončený proces transformace. Právě tato možnost se nenaskytla autorům tematicky obdobných prací před rokem 2011, v čemž spatřuji nespornou komparativní výhodu předkládaného textu. Při zpracování tématu bude využito jak zdrojů primárních – usnesení vlády, zákonů, tak zdrojů sekundárních, povětšinou zastoupených odbornými texty věnujícími se rozvojové spolupráci jak v obecné rovině, tak konkrétně zahraniční rozvojové spolupráci České republiky. Jako velmi přínosné shledávám dokumenty publikované Fórem pro rozvojovou spolupráci a Ministerstvem zahraničních věcí České republiky, které byly velmi užitečným zdrojem informací.

Chceme-li pracovat s termínem „rozvojová spolupráce“, je nezbytné jej v první řadě konkrétně definovat. Právě teoretickému vymezení rozvojové spolupráce je věnována první kapitola, která rovněž rámcově rozpracovává rozvojové teorie a s nimi spojené přístupy k rozvoji v jeho jednotlivých vývojových etapách. V neposlední řadě je v úvodní kapitole poskytnut prostor pro představení relevantních aktérů na poli rozvojové pomoci a charakteristice OECD/DAC, s jejímiž doporučeními pracuji v kapitole čtvrté, a je tedy dobré ji jako takovou přiblížit a osvětlit její postavení coby významného aktéra v dané oblasti. Na tomto místě je také vhodné upozornit na fakt, že v textu je soustavně využíváno termínů „rozvojová spolupráce“ a „rozvojová pomoc“. Oba pojmy jsou v práci libovolně zaměňovány jako významově totožné, ačkoliv dnes je spíše preferován termín rozvojová spolupráce, který odkazuje na skutečnost, že se nejedná o jednostrannou záležitost jak ve smyslu kooperace mezi dárce a příjemcem, tak co se týče určité oboustranné výhodnosti.

Kapitola druhá představuje výčet součástí tvořících množinu ZRS ČR. Kromě představení dosavadního vývoje ZRS ČR vyjmenovává a definuje aktéry podílející se svými aktivitami na rozvojové spolupráci v českém prostředí. Současně uvádí jednotlivé formy rozvojové spolupráce a vymezuje stanovené priority a cíle, jichž má být prostřednictvím ZRS ČR dosaženo. Účelem této druhé kapitoly je představit jednotlivé složky tvořící systém ZRS ČR a položit tak základy, na nichž by měla stavět kapitola třetí, která je dále zpracovává a rozvíjí.

Třetí kapitola se věnuje samotné transformaci v jejích jednotlivých rovinách – institucionální, legislativní a koncepční. Tyto roviny v podstatě představují výčet konkrétních

změn a posunů v dané oblasti, které vedly k takové podobě systému ZRS ČR, v jaké se nachází dnes, tedy po transformaci. Vzhledem ke skutečnosti, že finanční stránka výrazným způsobem ovlivňuje výslednou podobu koncepcí ZRS ČR a vůbec systém zahraniční rozvojové spolupráce země jako takový, je třeba v této kapitole zohlednit i změny ve financování a dopady finanční krize.

Závěrečná kapitola představuje soubor jednotlivých doporučení OECD/DAC v podobě konkrétních a specifikovaných bodů, jejichž plnění Českou republikou bude analyzováno a vyhodnocováno.

Během zpracovávání jednotlivých kapitol budou postupně zodpovídány výzkumné otázky a na závěr bude rovněž věnován prostor reakci na stanovenou hypotézu, shrnutí výsledků transformace a zhodnocení transformačního procesu jako celku.

1 Rozvojová spolupráce

Termín rozvojová spolupráce vznikl po druhé světové válce jako výraz modernějšího pojetí humanitární tradice, který znamenal obecnější a širší pojmání lidského rozvoje a postoje jednotlivých stran postaveného na ideji partnerství. Spolupráce se tehdy zaměřovala na monitorování sociálních a ekonomických podmínek, v nichž žijí lidé v méně rozvinutých zemích světa, a na hledání možných řešení, která by vedla k jejich zlepšení. Během následujících desetiletí docházelo postupně k vývoji v přístupu k tomu, co ve své podstatě rozvojová spolupráce představuje a čeho konkrétně by měla dosáhnout (Hokrová-Táborská, 2008: 111-112). Nejvýznamnějším hybatelem v oblasti rozvojové spolupráce je bezesporu proces globalizace, v jejímž důsledku dochází nejen k stále těsnějšímu propojování světa, ale také k přenášení lokálních problémů na globální úroveň a zvyšování nerovností mezi jednotlivými částmi světa, což jen zdůrazňuje význam toho, co rozvojová spolupráce představuje.

Současný přístup k rozvojové spolupráci je charakteristický důrazem na nezbytnost reflektovat potřeby příjemců pomoci, tzn. respektovat jejich heterogenitu a v souladu s tím zvolit vhodnou rozvojovou strategii. Jejím dalším rysem je důraz na princip partnerství mezi příjemcem a dárce (na všech úrovních), systémový přístup reagující na konkrétní potřeby dané země a dlouhodobá udržitelnost konkrétních projektů. Opomenout nelze ani stále narůstající význam genderových otázek, respektu k životnímu prostředí, transparentnosti finančních prostředků či good governance (dobré vládnutí) (Dušková-Waisová, 2005: 326-329). Mimo výše jmenovaná témata je dnes věnována pozornost především odstraňování chudoby v celosvětovém měřítku - ta představuje nejpalčivější problém pro současný globalizovaný svět a její vymýcení se stalo prioritou soudobé rozvojové pomoci.

Spolu s uvedeným hlavním tématem se tedy pozornost rozvojové spolupráce přesunula z makroúrovně řešení ekonomického systému na mikroúroveň každodenního života. V souvislosti se současnou podobou rozvojové spolupráce se často využívá termín empowerment², jinak řečeno „posílení schopností“ lidí, kteří žijí v méně rozvinutých částech světa. Empowerment jim přináší možnost zlepšovat svůj život přímo a skrze to kvalitu života

² Empowerment jako proces rozšiřování možností volby jednotlivců nebo skupin za účelem transformace těchto možností na žádanou aktivitu či cíl. Klíčovým je výstup tohoto procesu – zlepšení kvality života jak jednotlivců, tak jejich komunit, dostupné na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTEMPowerment/0,,contentMDK:20245753~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:486411,00.html>, 9. 2. 2011.

své komunity. Jde tedy o to poskytovat spíše prostředky a know-how, než samotnou materiální pomoc (Urbanová, 2008: 2-3).

1.1 Teoretické vymezení rozvojové spolupráce

V reakci na neustálý vývoj současného světa se mění i koncept rozvojové spolupráce, který reaguje na nové trendy a podněty v oblasti rozvoje. Koncept rozvojové spolupráce se v průběhu let proměňuje jak po stránce teoretické, tak praktické. Přes všechny změny, které vývoj této formy spolupráce provázely, zahraniční rozvojová spolupráce byla a je významnou součástí zahraničního působení mnoha zemí.

V literatuře lze najít nespočet definic zahraniční rozvojové pomoci. Ekonomové tradičně definují zahraniční pomoc jako libovolný tok kapitálu či veřejných financí ve formě půjček nebo grantů do jiných zemí. Tento transfer musí splňovat dvě kritéria:

- uvedený kapitál z pohledu dárce nemá komerční určení
- jedná-li se o půjčky, kapitál je poskytován za zvýhodněných podmínek (úroková míra a doba splatnosti zapůjčeného kapitálu by měly být výhodnější než za běžných podmínek).

Mnoho těchto toků, resp. transferů zdrojů, však může probíhat skrytými formami, např. ve formě zvýhodněných celních sazeb pro export zemí třetího světa. Výše uvedená definice by v sobě rovněž mohla zahrnout i pomoc vojenskou, která ale bývá z ekonomických toků zahraniční pomoci vyloučena (Halaxa, 2000: 105).

Nejčastěji využívanou a respektovanou definicí oficiální rozvojové pomoci je definice, kterou formuloval Výbor pro rozvojovou pomoc OECD. Vymezení rozvojové spolupráce lze v pojetí OECD/DAC chápat jako množinu zahrnující v sobě tzv. Oficiální pomoc (OA – Official Aid), Oficiální rozvojovou pomoc (ODA – Official Development Assistance) a Jiné oficiální toky (OOF – Other Official Flows).³

Uvedené formy se ve své podstatě liší podobou konkrétního typu pomoci (do roku 2005 i typem recipientské země).

- **Oficiální rozvojová pomoc** se v době existence dvou částí seznamu recipientských zemí vztahovala na „tradiční rozvojové země“ (druhou část tvořily „transformující se země“) a zahrnuje půjčky a granty realizované oficiálními místy, jejichž cílem je šíření ekonomického rozvoje a prosperity, nemají komerční určení a jejich grantová složka tvoří

³ DAC's Glossary, dostupné na: http://www.oecd.org/glossary/0,3414,en_2649_33721_1965693_1_1_1_1,00.html#1965580, 6. 12. 2010.

minimálně 25%.⁴ Tyto granty a půjčky jsou poskytovány za zvýhodněných podmínek, přičemž je zcela vyloučeno jejich využití na vojenské účely.

- **Oficiální pomoc** se liší cílovou zemí, do níž směřuje. Tato forma je zaměřená na rozvinutější země, v době existence dvou seznamů zejména na transformující se státy. K vytvoření jednotného seznamu recipientů zemí došlo v okamžiku, kdy se tzv. transformující se státy rozvinuly natolik, že byly samy schopny poskytovat rozvojovou pomoc (přelom znamenal jejich vstup do Evropské unie).
- Poslední typ – **Jiné oficiální toky** – je zaměřen na země, které nespádají do žádné z výše jmenovaných forem rozvojové pomoci.⁵

Pro úplné ujasnění toho, co je rozvojová spolupráce, je vhodné poukázat na to, co není, resp. nadefinovat ten druh pomoci, s nímž může být zaměňována – pomoc humanitární. Humanitární pomoc je reakcí na neočekávané katastrofy a jejím cílem je v co nejkratší době zmobilizovat všechny dostupné prostředky k tomu, aby pomohla lidem zasaženým touto katastrofou vypořádat se s nastalou situací. Svou podstatou je pomocí krátkodobou, která může nabývat různých podob od záchranných akcí přes pomoc materiální, finanční atp.

Oproti tomu, jak lze odvodit z definic uvedených výše, spočívá podstata rozvojové spolupráce v podpoře všech dimenzí rozvoje v méně rozvinutých částech světa. Ve srovnání s humanitární pomocí jde o dlouhodobé aktivity. V širším smyslu lze rozvojovou spolupráci chápat jako ucelenou vládní politiku vůči partnerským rozvojovým a transformujícím se zemím, v užším smyslu pak jako pomoc vyjádřenou transferem finančních prostředků, materiálu či technické pomoci, jehož cílem je podpora dlouhodobého a udržitelného rozvoje v partnerských zemích (Waisová, 2005: 333).

V České republice lze definici zahraniční rozvojové spolupráce ČR nalézt v „Zákoně o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů“ z 21. dubna 2010, jenž ve své první části vymezuje zahraniční rozvojovou spolupráci následovně:

„Zahraniční rozvojovou spoluprací [se rozumí] souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně

⁴ History of DAC Lists of aid recipient countries, dostupné na: http://www.oecd.org/document/55/0,3343,en_2649_34447_35832055_1_1_1_1,00.html, 6. 12. 2010.

⁵ DAC's Glossary, dostupné na: http://www.oecd.org/glossary/0,3414,en_2649_33721_1965693_1_1_1_1,00.html#1965580, 6. 12. 2010.

životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích“ (§ 2 zákona č. 151/2010 Sb.).

„Zahraniční rozvojová spolupráce se uskutečňuje způsobem, který naplňuje stanovené cíle, zejména realizací rozvojových programů a projektů, vysíláním expertů, poskytováním vládních stipendií ke studiu na vysokých školách v České republice, peněžními dary do zahraničí, finančními příspěvky zahraničním institucím, mezinárodním organizacím a integračním seskupením a poskytováním zvýhodněných půjček a úvěrů“ (§ 3 zákona č. 151/2010 Sb.)

1.2 Vývoj rozvojového diskurzu

Rozvojový diskurz zaznamenal od dob svého vzniku ve 40. letech 20. století mnoho zásadních proměn rozvojového paradigmatu (Potter, 2002: 61). Přijímání nových teorií však automaticky neznamenalo zavrnutí dřívějších myšlenek a praktik a místo toho často docházelo k jejich překrývání s přístupy novými.

Éra rozvoje nemohla započít bez toho, aby došlo ke změně stávajícího koloniálního systému. Na začátek této éry je nezbytné postavit období dekolonizace, kdy začalo vycházet najevo, jak hluboká propast zeje mezi bývalými koloniálními mocnostmi a destabilizovanými, již bývalými koloniemi (Sachs, 2007: 1). Značná část bývalých kolonií se ocitla uprostřed zuřící bouře způsobené politickou nestabilitou, chudobou či environmentální krizí. Tyto nové entity byly pojmenovány jako tzv. rozvojové země a v této souvislosti se utvořil rozvojový diskurz, v jehož rámci byla hledána odpověď na otázku, jak tyto země přiblížit zemím rozvinutým. Období vzniku rozvojového diskurzu je tedy spojováno s obdobím po druhé světové válce, kdy došlo k obsahovému propojení pojmu rozvoj s ekonomickým rozvojem tzv. nerozvinutých oblastí (Zíková, 2007: 2-3).

Koncept rozvoje byl v padesátých a šedesátých letech úzce spojen zejména s ekonomickým růstem, a to především v souvislosti s prohlubujícími se diferencemi ekonomického vývoje a v důsledku toho i životní úrovně mezi jednotlivými zeměmi. Protože v této době dosáhly tržní ekonomiky západních zemí rychlého a dlouhodobého ekonomického růstu, předpokládalo se, že rozvojové země se vydají stejnou cestou. Samozřejmě se jevila myšlenka dosažení tohoto růstu stejným způsobem, jako tomu bylo v západních zemích.⁶ Existoval zde předpoklad, že přesun finančních prostředků a technologií z rozvinutých zemí pomůže rychle vyřešit problémy zemí rozvojových. Ačkoliv rozvojové země v padesátých a

⁶ Teorie rozvoje, teorie ekonomického růstu a teorie regionálního rozvoje, dostupné na: <http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2008/fl1.pdf>, 7. 12. 2010.

šedesátých letech skutečně prošly některými technologickými změnami například v zemědělství⁷, výše zmiňovaný předpoklad toho, že růst hrubého domácího produktu automaticky povede k nárůstu životní úrovně, se nepotvrdil.

Konec šedesátých a počátek sedmdesátých let se nesl ve znamení zpochybňování dosavadních přístupů k rozvoji. Příčinu těchto pochybností lze hledat zejména v neustálém zvětšování nerovností mezi chudými a bohatými zeměmi. V této době se začaly etablovat nové teoretické přístupy, jejichž autoři pocházeli z rozvojových zemí (na rozdíl od předešlých teoretiků rozvoje). Výsledkem jejich práce byla tzv. teorie závislosti⁸, jinými slovy teorie jádra a periferie, jejíž podstata spočívala především v analýze situace v rozvojových zemích. V centru této teorie stálo tvrzení, že zaostalost jedné části světa je přímým důsledkem rozvoje části jiné, přičemž jednotlivé části světa jsou na sobě ekonomicky závislé. Svět byl danou teorií rozdělen na jádro (bývalé koloniální mocnosti) a periferii (bývalé kolonie), kdy periferie byla udržována v umělé závislosti a zaostalosti skrze nerovnost mezinárodní dělby práce a moci. Některé z uvedených myšlenek byly zapracovány do návrhu Nového ekonomického řádu z roku 1974, který, ač hojně přijat teoretiky rozvoje, v praxi nikdy nenašel uplatnění (Hokrová-Táborská: 2008: 102).

Na konci šedesátých let se v rámci rozvojového diskurzu rovněž objevují kritiky stávajícího modelu rozvojové pomoci založeného čistě na ekonomickém růstu. V reakci na to došlo v roce 1970 k vytvoření Mezinárodní rozvojové strategie OSN, která zdůrazňovala nezbytnost propojení ekonomické a sociální sféry v rozvojových programech (Esteve, 2007: 12-14). Novým přístupem reagujícím na aktuální požadavky v oblasti teorií rozvoje se stala tzv. koncepce základních potřeb, která zohledňovala nezbytnost dosažení určitého minima životního standardu v jednotlivých oblastech života (Lal, 1997: 167). Na základě nového paradigmatu se do popředí zájmu rozvojových programů dostala témata jako výživa, vzdělání, zdraví, zemědělský rozvoj atd. Země třetího světa tyto programy realizovaly ve jménu zlepšení svého „lidského kapitálu“ a dosažení alespoň minimálního zlepšení životní úrovně svých obyvatel (Escobar: 2007, 138). Tento maximálně komplexní systém se ale v mnoha případech projevil jako velmi neefektivní a bylo od něj upuštěno.

⁷ Norman E. Borlaug – 1970 – laureát Nobelovy ceny - role vědy a technologií při zlepšování kvality, kvantity a dostupnosti potravin pro celou světovou populaci. „Green Revolution“ znamenala zásadní objev v produkci ječmene v Mexiku a rýže v Asii v 60. a 70. letech = proces využívání vědy v zemědělství k rozvoji moderních technologií v zemích třetího světa - genetické úpravy potravin. Došlo k propojení konvenčních technologií a biotechnologických nástrojů. Tato zelená revoluce se téměř nedotkla afrického zemědělství, kde byla a je situace dlouhodobě nekomplikovanější.

Dostupné na: http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1970/borlaug-lecture.pdf, 8.12.2010.

⁸ Teorie závislosti mají svůj původ v 50. letech – R. Prebisch, Cardoso-Faletto (1964). Hlavním obdobím byla 60. a 70. léta – S. Rokkan, I. Wallerstein.

Osmdesátá léta s sebou přinesla rozkvět neoliberalismu, který vycházel z předpokladů neoklasické ekonomické teorie a zdůrazňoval shodné působení tržních sil jak v zemích rozvinutých, tak rozvojových. Příčiny problémů rozvojových zemí spatřoval v nevhodných hospodářsko-politických opatřeních vlád daných zemí.⁹

Ani v osmdesátých letech nepřestal být za základ rozvojového snažení považován hospodářský růst, ale od zveřejnění přelomové studie Římského klubu „Limity růstu“ (1972) se stále více začal prosazovat multidimenzionální koncept zahrnující materiální, sociální, politické a kulturní složky s odůvodněním, že všechny tyto složky mají přímý vliv na kvalitu života. Ruku v ruce s daným konceptem šel názor na neexistenci jednoho rozvojového modelu, který by byl správný a žádoucí pro všechny části světa.¹⁰ Oblast životního prostředí byla včleněna do problematiky rozvoje skrze myšlenku udržitelného růstu definovanou ve zprávě Světové komise pro životní prostředí a rozvoj ustavené Valným shromážděním OSN v roce 1983. Úkolem komise byla analýza vztahu mezi hospodářským rozvojem a ochranou životního prostředí a hledání řešení jejich vzájemné koexistence, přičemž výstupem práce komise pod vedením Gro Harlem Brundtlandové se stala zpráva Naše společná budoucnost (Our Common Future, 1987) (Kolářová, 2006: 8). Prostřednictvím zveřejněné zprávy spatřila světlo světa vize trvale udržitelného růstu, jehož definice zní následovně: „*Lidstvo je schopno učinit svůj rozvoj udržitelným – může zajišťovat své současné potřeby, aniž tím omezí možnosti příštích generací uspokojovat jejich budoucí potřeby*“ (Brundtland, 1991: 20). Přínos zprávy rovněž spočívá ve spojování globálních problémů s lidským blahobytem a ekonomickým rozvojem všeobecně. V tomto ohledu zpráva upozorňuje na to, že mnoho forem rozvoje devastuje zdroje, na kterých dlouhodobě závisí lidský život a jeho kvalita (Jeníček-Foltýn: 1998: 109). Vedle environmentálních témat v rozvoji se v souvislosti s rozvojovou problematikou do popředí dostává téma také genderu.

Osmdesátá léta se ale do dějin rozvoje zapsala také jako desetiletí, které znamenalo pro dosavadní dynamiku rozvoje „ztracenou dekádu“ (Halaxa-Fukan, 1999: 6). V mnohých zemích, zejména v Africe a Latinské Americe, došlo k zastavení růstu či dokonce zhoršení životní úrovně. Velký podíl na tomto negativním trendu měly dlužnické krize rozvojových zemí způsobené prudkým navýšením úrokových měr v USA na počátku osmdesátých let. Tyto dlužnické krize dále podmiňovaly nemožnost investovat do rozvoje vlastního státu, a to z

⁹ Teorie rozvoje, teorie ekonomického růstu a teorie regionálního rozvoje, dostupné na: <http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2008/fl1.pdf>, 7. 12. 2010.

¹⁰ Rozvoj, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/rozvoj_228_11.htm, 1. 12. 2010.

důvodu utrácení velkých částí státních rozpočtů na splácení dluhů (Hokrová-Táborská, 2008: 102).

Významnou změnu v přístupu k rozvoji znamenalo zavedení užívání nových měřítek rozvoje. Nejčastěji užívanými ukazateli pro srovnání ekonomické úrovně zemí jsou hrubý domácí produkt (HDP) a hrubý národní produkt (HNP). Tyto indikátory však samy o sobě nejsou dostačující pro vyjádření kvality života. Měří totiž pouze formální peněžní ekonomiku dané země a nezahrnují environmentální, kulturní, politické a sociální aspekty rozvoje. Právě z tohoto důvodu vytvořil Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme/UNDP) ukazatel rozvoje nový, tzv. Index lidského rozvoje (Human Development Index/HDI), jehož význam spočívá v zachycení stejně tak sociálních, jako ekonomických aspektů rozvoje.¹¹ Jednotlivé ukazatele HDI se mimo ukazatelů ekonomických týkají délky života, zdraví, vzdělání a životní úrovně.¹²

S definicí lidského rozvoje je rovněž spojováno jméno významného teoretika rozvoje a nositele Nobelovy ceny Amartya Sena, který lidský rozvoj chápe jako rozšiřování lidských možností. Chudobu charakterizuje spíše nedostatkem základních možností než nedostatečným příjmem coby standardním kritériem chudoby. Navzdory tomu ale přiznává ekonomickému faktoru důležité postavení, vzhledem k faktu, že právě chudobu považuje za základní bariéru rozvoje, která znemožňuje člověku svobodně rozhodovat o svém životě a realizovat žádané cíle (Sen, 1999: 3-5; 87-90). Sen přiznává deklarovaným možnostem určitou dynamiku – tyto možnosti mohou být neomezené a měnit se v čase, nicméně na všech úrovních rozvoje považuje za zásadní následující tři, a to: možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vědění a možnost přístupu ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života. Jestliže nemají lidé uvedené možnosti k dispozici, další vymoženosti pro ně ztrácejí význam (Hokrová-Táborská, 2008: 103).

Na konci let devadesátých je možné pozorovat snahu o vytvoření nového konceptu rozvoje, zdůrazňujícího rozdíly v názorech zemí Severu na rozvoj a skutečnými potřebami rozvojových zemí. Arturo Escobar v tomto ohledu upozorňuje na to, že dosud vytvořené koncepty rozvoje jsou silně etnocentrické a technokratické, kde se z člověka a kultury stávají pouze abstraktní pojmy, termíny zasazované do tabulek a grafů. Rozvoj je tak „odlišťován“ a navzdory mnohým kritikám stále posuzován především skrze ekonomické faktory. Devadesátá léta se taktéž nesou ve znamení kritiky směřované na rozdělování světa ve smyslu užívání

¹¹ Rozvoj, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/rozvoj_228_11.htm, 1. 12. 2010.

¹² Indikátory rozvoje, dostupné na: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/49806.html>, 9. 12. 2010.

dichotomických termínů, které kategorizují svět na rozvojový a rozvinutý, Sever a Jih, Východ a Západ nebo první až třetí svět (Escobar, 1995: 39-44).

Významným milníkem formujícím přístup k rozvoji se stalo přijetí Miléniové deklarace v roce 2000, která v sobě zahrnuje soubor rozvojových cílů – Millenium Development Goals (MDGs) – k jejichž přijetí došlo v rámci mezinárodních konferencí a summitů v průběhu devadesátých let dvacátého století. Vyvrcholením těchto setkání se stal tzv. Summit tisíciletí, na němž se všechny členské státy OSN (spolu s Vatikánem a Švýcarskem) přihlásily k závazkům obsaženým v MDGs, které představují jakýsi konsensus, resp. společnou strategii v přístupu k rozvoji.

Význam Rozvojových cílů tisíciletí spočívá mimo jiné v tom, že se jedná o strategii společnou a jednotnou. Rozvojová spolupráce upouští od roztržitých konceptů a snaží se o komplexní přístup tím, že se zaměřuje na všechny oblasti rozvoje (ekonomickou, environmentální, politickou a sociální). Důležitost MDGs je možné shrnout do několika následujících bodů:

- Ke spolupráci na dosažení MDGs se zavázali představitelé většiny zemí světa.
- Jedná se o konkrétní cíle, pro něž byly stanoveny měřitelné indikátory a termín, kdy mají být splněny (rok 2015).
- Jejich definice a indikátory umožňují průběžně sledovat a hodnotit pokrok v jejich plnění.
- Je možné je využít za účelem tvorby a prosazování strategií vedoucích k jejich naplnění na státní, regionální a mezinárodní úrovni (Jelínek-Pazderka, 2004: 243).

Základní osu Rozvojových cílů tisíciletí tvoří osm cílů rozpracovaných do osmnácti dílčích podkapitol s více než 40 ukazateli. Zmiňované cíle zahrnují:

1. odstranění extrémní chudoby a hladu
2. dosažení základního vzdělání pro všechny
3. prosazování rovnosti pohlaví
4. snížení dětské úmrtnosti
5. zlepšení zdraví matek
6. zamezení šíření závažných nemocí (HIV/AIDS, malárie atd.)
7. zajištění trvalé udržitelnosti pro životní prostředí
8. budování partnerství pro rozvoj.¹³

Ačkoliv se MDGs těší velké podpoře, konkrétní realizace jednotlivých kroků čelí řadě problémů a u některých cílů je zcela zřejmé, že se je v stanoveném termínu naplnit nepodaří.

¹³ Co jsou rozvojové cíle tisíciletí?, dostupné na: <http://www.undp.org/mdg/basics.shtml>, 31. 1. 2011.

V současné době je zřejmá snaha o nalezení nového rozvojového paradigmatu a přehodnocení dosavadních definic rozvoje. V souvislosti s rozvojem a rozvojovou spoluprací je nejčastěji skloňována efektivita a partnerství respektující skutečné potřeby a zájmy zemí, do nichž rozvojová pomoc směřuje. Současně se do popředí dostává koncept rozvoje jako možnosti svobodně rozhodovat o podmínkách svého života. Tak jako dosud, i v budoucnu lze předpokládat, že zmiňované koncepce se budou více či méně diskutovat nebo uplatňovat, přičemž na pozadí všech těchto diskusí se bude utvářet nové rozvojové paradigma určující další vývoj na poli rozvoje.

1.3 Aktéři rozvojové spolupráce

Do oblasti rozvojové spolupráce je zapojena široká škála aktérů, z nichž každý zaujímá specifické místo v daném systému a přináší s sebou jak konkrétní soubor problémů, tak i vlastní způsoby jejich řešení.

V základním rozdělení aktérů rozvojové spolupráce stojí na prvním místě státy, resp. vlády rozvinutých zemí. Jejich protějšek pak představují vlády zemí rozvojových a samozřejmě konkrétní příjemci pomoci v terénu. Mezi další aktéry patří mezinárodní finanční instituce jako Mezinárodní měnový fond či Světová banka, řada agentur OSN, z nichž se rozvojové problematice věnuje především Rozvojový program OSN (UNDP), Světová zdravotnická organizace (WHO) nebo Dětský fond OSN (UNICEF). Významným aktérem rozvojové spolupráce je taktéž Evropská unie prostřednictvím Evropského rozvojového fondu (EDF), z něhož je financována rozvojová spolupráce se zeměmi skupiny AKP (ACP)¹⁴. Kromě Evropského rozvojového fondu existuje celá řada dalších nástrojů vnější pomoci v rámci obecného rozpočtu, prostřednictvím nichž realizuje Evropská unie své aktivity v oblasti rozvoje. Další skupinu aktérů, která ne nevýznamným způsobem formuje rozhodování o rozvojových otázkách, tvoří veřejnost, občanská hnutí a nevládní organizace (Hokrová-Táborská: 2008: 111-112).

1.4 OECD/DAC

Klíčovým aktérem v této práci není jen Česká republika reprezentující rozvinutý stát aktivní v oblasti rozvojové spolupráce, jak vyplývá z rozdělení výše, ale také Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD/DAC), která hraje v oblasti rozvojové spolupráce naprosto zásadní roli. To, co dělá z OECD/DAC tak významného aktéra na poli rozvojové

¹⁴ Země Afriky, Karibské oblasti a Pacifiku (Waisová a kol., 2005: 5).

pomoci, není jen objem poskytované ODA¹⁵, ale zejména vliv organizace na danou problematiku obecně. OECD/DAC výrazným způsobem formuje paradigma rozvojové spolupráce, a to zejména tím, že je svou podstatou jakousi diskusní arénou či fórem, kdy je v rámci probíhajících diskusí formulována rozvojová politika.

Smyslem OECD/DAC je na základě zkušeností z členských zemí hledat řešení jak zlepšit jednotlivé vládní politiky. Co se oblasti rozvoje týče, v popředí zájmu organizace stojí zejména zlepšení koordinace a efektivnosti rozvojové pomoci.

Byl to právě Výbor pro rozvojovou pomoc OECD, který dal v polovině 90. let podnět ke shrnutí a doplnění jednotlivých závazků vzešlých z významných světových konferencí v Riu, Pekingu či Kodani do uceleného souboru mezinárodních rozvojových cílů. Za přelomový příspěvek OECD/DAC je rovněž považován dokument „Shaping the 21st Century“ z roku 1996. Tento dokument určuje rozvojovou strategii mezinárodního společenství pro první polovinu 21. století a trendy v něm obsažené byly postupem času převzaty dalšími mezinárodními organizacemi.¹⁶

Ředitelství pro rozvojovou spolupráci (Development Co-operation Directorate/DCD) podporuje a koordinuje práci OECD/DAC. Jeho úkolem je v podstatě usnadňovat dosahování konsenzu mezi členy organizace a rozvíjet prostředky zlepšující efektivitu rozvojové spolupráce. Důležitá je rovněž součinnost DCD s DAC při podpoře dodržování mezinárodních závazků v podobě Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals/MDGs) a Pařížské deklarace o efektivnosti rozvojové pomoci.¹⁷

Koordinátorem rozvojové pomoci je Výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee/DAC), jehož úkolem je zastřešovat organizace bilaterální rozvojové pomoci. Mimo členů OECD je členem Výboru i Evropská komise (Dušková-Waisová, 2005: 317). Dvacet tři členů DAC představuje hlavní část světové dárcovské komunity, která se v první řadě zaměřuje na to, jak může mezinárodní spolupráce přispět k participaci rozvojových zemí v globálním hospodářství a k redukci, resp. překonání chudoby.¹⁸

Výbor DAC je součástí OECD již od dob jejího vzniku (1961) a zaujímá, vzhledem k vysokému potenciálu organizace v oblasti rozvoje, v rámci OECD významné postavení. Specifikem DAC, oproti ostatním výborům OECD, je vysoká frekvence zasedání – cca jednou měsíčně na úrovni pařížských delegátů a nadto ještě jednou ročně probíhá setkání na úrovni

¹⁵ Dárcovské země sdružené ve Výboru pro rozvojovou pomoc jsou poskytovateli více než 95% ODA, dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/22eddaf922c15825>, 18. 1. 2011.

¹⁶ Rozvojová politika vyspělých zemí (OECD/DAC), dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/22eddaf922c15825>, 18. 1. 2011.

¹⁷ Struktura OECD – Rozvoj, dostupné na: http://www.aip.cz/download/OECD_brozura_CZ.pdf, 18. 1. 2011.

¹⁸ OECD a rozvoj, dostupné na: http://www.aip.cz/download/OECD_brozura_CZ.pdf, 18. 1. 2011.

ministrů, resp. šéfů rozvojových agentur zodpovědných za rozvojovou spolupráci v členském státě. Z toho důvodu, že je oblast rozvojové spolupráce velmi rozsáhlá, činnost OECD/DAC podporuje jak početný sekretariát, tak řada pracovních skupin, z nichž každá se zaměřuje na specifický okruh otázek spojených s rozvojem a sdružuje odborníky na rozvojovou problematiku z členských zemí. V současné době funguje takovýchto skupin či sítí devět – uveďme pro příklad pracovní skupinu zabývající se efektivností pomoci a praktikami donorů či síť zaměřenou na hodnocení rozvojových projektů a programů.¹⁹

Co se týče činnosti Výboru pro rozvojovou pomoc OECD, jeho hlavní předností je multioborový charakter, díky němuž lze k rozvojové spolupráci přistupovat komplexněji a zohledňovat tak více souvisejících aspektů. Jak už bylo řečeno, organizace sama o sobě představuje jakési diskusní fórum, kde se prostřednictvím dialogu formuje přístup k rozvojové spolupráci. Velkou předností tohoto dialogu je, že není veden pouze uvnitř organizace, ale zapojuje i aktéry mimo ni. Konkrétně jde o navazování partnerství s dalšími mezinárodními organizacemi a zejména samotnými rozvojovými zeměmi. Významným příspěvkem OECD/DAC udávajícím směr, jakým se rozvojová spolupráce jako taková bude ubírat, jsou dokumenty a směrnice vzniklé právě z politických dialogů a činnosti jednotlivých pracovních skupin a sítí. Mezi dalšími specifickými funkcemi OECD/DAC je nezbytné zmínit hodnocení rozvojové politiky svých členů a následné publikování přehledů (jednou za čtyři roky) a zveřejňování výročních zpráv o rozvojové spolupráci (Development Co-operation Reports), jejichž obsah analyzuje aktuální mezinárodní trendy v této oblasti, přičemž zásadní postavení mají v těchto zprávách (i mimo ně) statistiky rozvojové pomoci (Hokrová-Táborská, 2008: 139-140).

1.4.1 Česká republika a OECD/DAC

Česká republika vstupovala do OECD v roce 1995 jako první transformační země. Vzhledem k tomu, že nesplňovala podmínky plného členství, k participaci na činnosti OECD/DAC získala pozorovatelský status. Česká republika jako pozorovatel poskytuje přehledy a statistiky o své rozvojové spolupráci do výročních zpráv OECD/DAC a zástupci ČR se rovněž účastní zasedání OECD/DAC na obou zmiňovaných úrovních.²⁰

Z plného členství v OECD/DAC by pro Českou republiku vyplynulo především zlepšení jejího obrazu coby vyspělého dárce rozvojové pomoci, zvýšení prestiže a získání

¹⁹ Rozvojová politika zemí OECD/DAC, dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace/rozvojova-politika-zemi-oecddac/1001295/44952/>, 17. 1. 2011.

²⁰ Česká republika a OECD/DAC, dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/22edda922c15825>, 18. 1. 2011.

možnosti aktivně se podílet na formulování diskurzu rozvojové pomoci spolu s dalšími vyspělými dárci organizace.

K tomu, aby se Česká republika mohla stát plnohodnotným členem OECD/DAC, musí splnit následující hodnotící kritéria:

- Vyplnit právně závazná pravidla OECD/DAC a přihlásit se k existujícím doporučením a směrnicím (ačkoliv je právně závazných pravidel OECD/DAC minimum, značnou politickou a morální váhu mají i formálně nezávazná doporučení).
- Poskytovat detailní statistiky ODA a každoroční popis rozvojové politiky.
- Podrobit se pravidelným přehledům a hodnocení rozvojové politiky (a přijmout jejich výsledky, byť by byly kritické, a reagovat na tuto kritiku konstruktivně).
- Mít rozsáhlý program (100 milionů USD či 0,2% HND) rozvojové spolupráce (nebo alespoň střednědobý plán pro dosažení určitého cíle ODA).²¹

Výše zmíněná kritéria jsou ještě dále konkretizována a rozvíjena v jednotlivých bodech doporučení OECD/DAC, jejichž cílem je nasměrovat českou zahraniční rozvojovou spolupráci na takovou cestu reform, na jejímž konci by stála Česká republika coby vyspělý dárc, rovnoprávný člen OECD/DAC. Tyto body jsou detailně analyzovány v poslední kapitole textu, která se zabývá členstvím ČR ve zmiňované organizaci podrobněji.

²¹ Kritéria vstupu do OECD/DAC, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-vyspelych-zemi-oecd-dac_228_4.htm, 29.1.2011.

2 Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky

Zahraniční rozvojová spolupráce²² je součástí souboru nástrojů celkové zahraniční politiky státu, jejichž účelem je působit na cílovou zemi ve snaze prosazovat vlastní zájmy. Ačkoliv nelze opominout altruistické motivy, pro výše uvedenou tezi hovoří i fakt, že rozvojová pomoc směřuje zejména do těch zemí a oblastí, které jsou pro tu či onu dárcovskou zemi prioritní. Prostřednictvím rozvojové spolupráce tedy státy dárcovské, Českou republiku nevyjímaje, sledují i vlastní zájmy, ať už bezpečnostní, zahraničněpolitické či ekonomické.

Poskytování zahraniční rozvojové pomoci má v českém prostředí dlouhou tradici, budovanou již před rokem 1989. V pojetí rozvojové spolupráce se však odrážely změny, kterými procházelo paradigma rozvojové spolupráce jako takové v mezinárodním prostředí. ZRS ČR reflektovala jak změny ekonomické a politické, tak rozvoj diskurzu v teorii i praxi.

Dnes se Česká republika řadí mezi čtyři desítky nejbohatších zemí světa. Společně s dalšími vyspělými zeměmi se snaží o nalezení takových řešení, která by vedla k vyrovnání propastných rozdílů mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi a která by zajistila, aby prostředky vynaložené na zlepšení situace rozvojových zemí byly co nejefektivněji využity. Za účelem naplňování záměrů rozvojové pomoci se státy shodly na postupu, jak jich dosáhnout. Česká republika se spolu se všemi členskými státy OSN zavázala do roku 2015 splnit cíle stanovené v Miléniové deklaraci, která vytyčuje konkrétní cíle v oblasti rozvoje a odstraňování chudoby. Zároveň se rozvinuté země dohodly, že budou finanční prostředky určené na mezinárodní rozvojovou spolupráci postupně navyšovat (Adamcová, 2006: 3). Nový přístup k rozvojové spolupráci, který představují Rozvojové cíle tisíciletí, vyvrcholil v Monterreyském konsenzu (2002), Pařížské deklaraci (2005), Akční agendě z Akkry (září 2008) a v Agendě z Dauhá (listopad/prosinec 2008).

²² Zahraniční rozvojová spolupráce od této kapitoly referuje výhradně k České republice a to i v případě, že stojí samostatně bez výslovného odkazu na ČR (pozn. aut.).

2.1 Aktéři zahraniční rozvojové spolupráce

Na rozvojové spolupráci, financované ze státního rozpočtu, se v České republice podílejí aktéři jak z řad státních institucí, tak nevládní a soukromý sektor.

2.1.1 Státní instituce

Nejvyšším orgánem formujícím směřování české zahraniční rozvojové spolupráce je **vláda České republiky**, jejímž stěžejním úkolem v dané oblasti je schvalovat klíčové dokumenty ZRS ČR jako koncepce zahraniční rozvojové spolupráce, roční plány atp.

Ústředním koordinačním orgánem je **Ministerstvo zahraničních věcí ČR**, potažmo Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. MZV ke své práci využívá síť zastupitelských úřadů, jejichž znalosti prostředí a podmínek v přijímajícím státě mohou velkou měrou přispět ke kvalitě poskytované rozvojové pomoci. Úkolem uvedeného ministerstva je příprava programů spolupráce s prioritními zeměmi (tzv. Country Strategy Papers), plánování struktury a objemu financí určených na ZRS ČR, sestavování ročních plánů rozvojových projektů a současně předkládání výročních hodnotících zpráv vládě ČR na základě podkladů gestorů a realizátorů, dojednávání dohod o spolupráci s přijímajícími zeměmi, koordinace rozvojových aktivit s mezinárodními institucemi a důležitou funkci zastává i v projednávání koncepčních otázek rozvojové spolupráce. Ministerstvo zahraničních věcí ve spolupráci s Ministerstvem vnitra²³ rovněž koordinuje poskytování humanitární pomoci do zahraničí.²⁴ Mimo Ministerstvo zahraničních věcí se na rozvojové spolupráci podílejí i další **sektorová ministerstva**, která jsou odpovědná za administraci rozvojových projektů rozdělených dle oborového zaměření a za efektivní vynakládání finančních prostředků, přičemž právě otázka financování a rozpočtu byla kritizována kvůli značné roztříštěnosti způsobené rozdělováním částí rozpočtu mezi jednotlivá ministerstva. Otázka sjednocení řízení a realizace projektů a centralizace finančních prostředků se stala jedním z bodů transformace, na něž byl kladen velký důraz.

Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci vznikla k 1. lednu 2008 jako meziresortní koordinační orgán dle usnesení vlády ČR č. 1439 z 19. prosince 2007. Jejím úkolem je koordinovat zahraniční rozvojovou spolupráci, zajišťovat její

²³ Ministerstvo vnitra poskytuje humanitární pomoc do členských států Evropské unie a jiných států tvořících Evropský hospodářský prostor a rozhoduje o jejím rozsahu a formě. O poskytnutí humanitární pomoci informuje Ministerstvo zahraničních věcí (§ 8 zákona č. 151/2010 Sb.).

²⁴ Aktéři ZRS ČR, dostupné na: <http://www.czda.cz/akteri-zrs-cr/ministerstvo-zahranicnich-veci-cr.htm>, 5. 2. 2011.

koherenci a připravovat doporučení ministru zahraničních věcí, který je ze zákona za tuto oblast odpovědný vůči vládě. Rada projednává všechny zásadní dokumenty v oblasti rozvojové spolupráce jako koncepce zahraniční rozvojové spolupráce, programy s prioritními zeměmi atp. Orgány státní správy, jejichž zástupci tvoří Radu, stejně jako pravidla jejího fungování, jsou definovány Statutem Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Rada je složená z 15 členů, v čele s předsedou, zpravidla věcně příslušným náměstkem ministra zahraničních věcí. Dalšími členy Rady jsou po jednom zástupci z příslušných sektorových ministerstev²⁵, Úřadu vlády - Útvaru místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, Státního úřadu pro jadernou bezpečnost a Českého statistického úřadu. Přidruženými členy Rady jsou pak: zástupce České rozvojové agentury a dále po jednom zástupci Českého fóra pro rozvojovou spolupráci a Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Přidružení členové Rady se účastní zasedání Rady s hlasem poradním.²⁶

Česká rozvojová agentura vznikla v lednu 2008 jako implementační agentura pro plnění úkolů v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Tato agentura nahradila dosavadní působnost Rozvojového střediska při Ústavu mezinárodních vztahů a od 1. července je zřízena zákonem č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Zajišťuje realizaci rozvojové spolupráce, včetně identifikace vhodných projektů, jejich formulace, vypisování výběrových řízení (ve formě veřejných zakázek i dotací), podpisu smluv a monitoringu projektů (více viz. 4.1 Institucionální rovina transformace).

2.1.2 Neziskový sektor

Hovoříme-li o aktérech ZRS ČR, nelze opomenout **neziskový sektor**, který zde zaujímá nezastupitelné místo. **Nevládní neziskové organizace** (NNO) sehrávají nespočet rolí a jejich aktivity jsou velmi rozmanité. NNO jsou realizátory rozvojových projektů, organizují kampaně na podporu rozvojových cílů, školící a vzdělávací aktivity pro široké spektrum posluchačů, výrazně se podílí na rozvojovém vzdělávání a mediální propagaci rozvojových témat a představují důležitého partnera pro stát v oblasti distribuce humanitární pomoci. Jejich význam spočívá i v tom, že přispívají do diskusí týkajících se podoby systému české zahraniční rozvojové spolupráce (Adamcová, 2006: 13). České nevládní neziskové organizace pracující

²⁵ Ministerstvo dopravy, Ministerstvo financí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo kultury, Ministerstvo obrany.

²⁶ Rada pro ZRS, dostupné na: <http://www.czda.cz/akteri-zrs-cr/rada-pro-zrs.htm>, 5. 2. 2011.

na poli rozvojové spolupráce, humanitární pomoci a rozvojového vzdělávání jsou sdruženy v Českém fóru pro rozvojovou spolupráci (FoRS).

Platforma FoRS byla založena patnácti NNO v září roku 2002. Na začátku roku 2010 již představovala 37 členských a 10 pozorovatelských organizací – mezi nimi jsou nevládní neziskové organizace, nadace, mezinárodní organizace, akademické instituce a další. Organizace ve FoRS deklarují jako své společné zájmy prosazování vyšší relevance a efektivnosti české i mezinárodní zahraniční rozvojové spolupráce. Stěžejním úkolem FoRS je zastupování společných zájmů členů a posilování spolupráce a vztahů mezi státními institucemi v ČR i EU a nevládními organizacemi na poli rozvojové spolupráce. Činnost FoRS je možné rozdělit do tří tématických oblastí, a to na: informační a vzdělávací činnost (semináře, mezinárodní konference, publikace materiálů), koordinace a dialog (podpora spolupráce mezi členy, koordinace společných rozvojových aktivit zaměřených na politickou reprezentaci, nevládní sektor, veřejnost a jiné cílové skupiny) a zastupování a obhajoba společných zájmů členů (rozvoj partnerství s klíčovými institucionálními partnery na národní a mezinárodní úrovni, aktivní sledování a ovlivňování legislativního a finančního rámce práce rozvojových a humanitárních NNO atd.).²⁷

V roce 2003 se FoRS stalo jedním ze zakládajících členů **CONCORD** – Evropské konfederace NNO pro humanitární pomoc a rozvoj (European NGO Confederation for Relief and Development). CONCORD je zastřešujícím sdružením národních platform a sítí NNO ze zemí EU, jež dohromady zastupují více než 1600 NNO.²⁸ CONCORD je oficiálním partnerem institucí Evropské unie a jeho prostřednictvím může FoRS hájit zájmy NNO z ČR.

2.1.3 Nestátní sektor

Kromě NNO se na uskutečňování dvoustranných projektů podílí také **akademický sektor**. Vysoké školy mají významný podíl na distribuci informací a rozvojovém vzdělávání. V českém prostředí má v tomto ohledu významné místo Univerzita Palackého v Olomouci, kde je možné studovat Mezinárodní rozvojová studia na Přírodovědecké fakultě, a to jak na bakalářské, tak na magisterské úrovni. Od roku 1998 Univerzita Palackého rovněž pořádá Letní školu rozvojové spolupráce, financovanou Ministerstvem zahraničních věcí ČR. Další programy s rozvojovou tematikou lze studovat na Zemědělské univerzitě v Praze, či Vysoké

²⁷ Činnost FoRS, dostupné na: http://www.fors.cz/cz/o_nas/cinnost, 5. 2. 2011.

²⁸ O CONCORDu, dostupné na: <http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=8&language=eng>, 5. 2. 2011.

škole ekonomické v Praze. Řadu kurzů zabývajících se danou problematikou je ale možné navštěvovat i v rámci dalších oborů na jiných univerzitách a vysokých školách.

Důležitým článkem systému rozvojové spolupráce je **soukromý sektor**, který uskutečňuje podstatnou část rozvojových projektů. Rozvojové aktivity českých soukromých podniků jsou soustředěny zejména do sektorů dopravy, průmyslového rozvoje a životního prostředí a v rámci těchto sektorů realizují širokou škálu aktivit od geologických průzkumů přes ochranu lesních porostů či energetiku. České podniky zajišťují dodávky potřebných technologií a rovněž realizují řadu školení, prostřednictvím nichž předávají své zkušenosti a know-how partnerům v rozvojových zemích. Tímto způsobem přispívají k rozvoji lidských zdrojů v přijímající zemi (Adamcová, 2006: 17).

Opomenout nelze také **veřejnost**, která se, spolu s dalšími aktéry, podepisuje na výsledné podobě systému tím více, čím hlasitěji je slyšet veřejné mínění v dané oblasti, a jak informovaná o zahraničních rozvojových aktivitách státu veřejnost je. Veřejnost je rovněž zapojována formou příspěvků do sbírek ve prospěch konkrétních projektů (stavba školy v Etiopii, zemětřesení na Haiti atd.). Vláda ČR, ve spolupráci s dalšími aktéry, usiluje o zvyšování povědomí české veřejnosti o zahraniční rozvojové spolupráci a za tímto účelem realizuje množství propagačních aktivit.

2.2 Formy zahraniční rozvojové spolupráce

Podle toho, jakým způsobem dochází k její realizaci, je možné zahraniční rozvojovou spolupráci dělit na bilaterální (dvoustrannou), popř. trilaterální (trojstrannou) a multilaterální (mnohostrannou).

2.2.1 Bilaterální spolupráce

Bilaterální pomoc směřuje z dárcovské země přímo k příjemci, přičemž dárce má možnost maximálně ovlivňovat a kontrolovat využití poskytnuté pomoci. Tato forma pomoci je klíčovou součástí české zahraniční rozvojové spolupráce a její těžiště spočívá ve víceletých programech spolupráce s prioritními zeměmi a v prioritních sektorech. Dvoustranná rozvojová spolupráce je realizována v následujících formách:

- **Odborná (technická) spolupráce**, jejíž podstata spočívá ve školení lidských zdrojů v cílové zemi prostřednictvím zlepšování kvality vzdělání, zvyšování kvalifikace a technických či výrobních kapacit, v institucionální, správní, ekonomické, environmentální, zdravotní, sociální, kulturní, vzdělávací, vědecké nebo technologické oblasti. Tato

spolupráce je v praxi realizována především formou projektů s účastí expertů, nevládních organizací a podniků.

- **Spolupráce v oblasti ekonomických a sociálních infrastruktur** probíhá formou investičních projektů s cílem navýšit fyzický kapitál partnerských zemí a projektů na pomoc ekonomickým sektorům.
- Jádrem finanční spolupráce tvoří poskytování **finančních darů, vládních úvěrů, odpouštění dluhů** a poskytování **půjček**, to vše za účelem podpory rozvoje v přijímajících zemích.
- Poskytování **pomoci a ochrany uprchlíkům** je vykonáváno prostřednictvím umožnění pobytu a lidsky důstojné existence na území České republiky.
- Poskytování **vládních stipendií** studentům z rozvojových (a jiných potřebných) zemí ke studiu na veřejných vysokých školách, a to včetně financování zdravotní péče stipendistům.
- Za účelem osvětlení principů zahraniční rozvojové spolupráce a zlepšení pochopení všech vlivů, které působí na obyvatele rozvojových zemí, je realizována **rozvojová výchova, vzdělávání a osvěta** mezi českou veřejností.
- **Rozvojový výzkum** jako systematický sběr a analýza informací vedoucí k prohloubení znalostí o ekonomických, environmentálních, zdravotních a sociálních problémech v rozvojových zemích a hledání nových postupů řešení těchto problémů.
- **Posilování kapacit nevládních neziskových organizací**, které probíhá s cílem zvýšit jejich podíl na řešení problémů obyvatel rozvojových zemí.²⁹

Bilaterální spolupráce může být realizována i v zemích neprioritních, jestliže jsou naplněny principy, cíle a kritéria rozvojové spolupráce, přičemž klíčovou roli hraje poptávka ze strany potenciální přijímající země.

V rámci bilaterální spolupráce zaujímá specifickou pozici **spolupráce transformační**, která se zaměřuje na podporu a šíření demokratických principů, ochranu lidských práv, budování právního státu s demokratickými institucemi a good governance (dobrá vládnutí). Toto osobité postavení zaujímá proto, že právě v daném druhu spolupráce – lépe než v kterémkoliv jiném, může Česká republika uplatnit své vlastní zkušenosti s nenásilným odporem proti totalitnímu systému a společenskou transformací z 90. let minulého století. Transformační spolupráce v praxi probíhá v několika oblastech. Jako příklad lze uvést podporu vzniku a práce místních nezávislých médií, vzdělávání v oblastech klíčových pro proces

²⁹ Dvoustranná rozvojová pomoc, dostupné na:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dvoustranna_rozvojova_spoluprace.html, 6. 2. 2011.

transformace (ekonomika, soudnictví, státní správa atp.), podporu občanské společnosti, asistenci při řešení problémů spojených s nedemokratickým způsobem vládnutí atd. (Adamcová, 2006: 26-27). Transformační spolupráce byla jako svébytný program doplněna do systému ZRS ČR v roce 2005.

Na tomto místě je vhodné upozornit na iniciativu pod patronací Ministerstva průmyslu a obchodu (v konzultaci s MZV ČR) **Aid for Trade** („Pomoc na podporu obchodu“) z roku 2009. V první řadě jde o pomoc při vytváření obchodních politik, podpůrných podmínek a regulačního rámce obchodu, zejména ve formě pomoci státní administrativě při stanovování pravidel a strategií a odstraňování administrativních bariér vedoucích k liberalizaci obchodu. Současně dochází k podpoře podnikatelského klimatu a rozvoji tržních institucí formou přenosu zkušeností a know-how (Konceptce ZRS ČR 2010-2017: 17). V roce 2009 činil rozpočet na Aid for Trade 2 miliony korun, v roce 2010 se tato částka navýšila o další milion.³⁰

V rámci dvoustranné spolupráce lze rovněž realizovat či spolufinancovat takové aktivity v rozvojových zemích, do nichž se zapojují i další dárci (tzv. **trilaterální/trojstranná spolupráce**). Smyslem podpory trojstranných projektů je poskytnout potřebné kofinancování projektů českých NNO, které již obdržely grant v rámci mezinárodních výběrových řízení (Evropská komise, rakouský program Regional Partnership Programme/RPP a další), nebo jsou členy mezinárodních sítí a financují společné projekty ve třetích zemích (dobrovolnický program ASA-GLEN).³¹

2.2.2 Multilaterální spolupráce

Multilaterální spolupráci realizuje Česká republika skrze mezinárodní organizace, a to formou obecných či účelově vázaných příspěvků a mnohostranných rozvojových projektů. Česká republika tedy jednáke přispívá do rozpočtu mezinárodních organizací, jednáke se sama podílí na konkrétních rozvojových projektech těchto organizací. Výhodu multilaterální rozvojové spolupráce lze spatřovat zejména v objemu alokovaných prostředků a vůbec v široké základně, která usnadňuje realizaci jednotlivých projektů a přispívá tak k větší efektivnosti.

Konkrétně tedy Česká republika mnohostrannou spolupráci provádí prostřednictvím mezinárodních organizací systému OSN (čeští experti participují na projektech UNDP, UNEP, FAO apod.), Evropské unie a mezinárodních finančních organizací (IMF, WB, IBRD). Z rozpočtových důvodů byly v roce 2010 poskytnuty finanční dary pouze UNDP a UNV.

³⁰ Realizace zahraniční rozvojové pomoci v gesci MPO, dostupné na: <http://www.mpo.cz/dokument83611.html>, 7. 2. 2011.

³¹ Trilaterální spolupráce, dostupné na: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/trilateralni-spoluprace.htm>, 7. 2. 2011.

V pozici dárce rozvojové pomoci je Česká republika ve vztahu k UNDP již od roku 2000. Od roku 2001 dobrovolně přispívá do Svěreneckého fondu UNDP (*Czech – UNDP Trust Fund*), jehož cílem je poskytování pomoci a technické podpory rozvojovým a transformujícím se zemím. V podstatě se jedná o přenos českého know-how a odborných zkušeností ve formě školení, seminářů, studijních cest, technické pomoci a poradenství.³²

Od května 2004 se Česká republika jako člen EU podílí na formulaci rozvojové politiky. Plně participuje na jednáních a zasedáních všech formací EU věnovaných rozvojové spolupráci. Aktivním zapojením ČR lze do určité míry ovlivňovat to, jaký do jakého teritoria a v jakém objemu budou směřovat vyčleněné finanční prostředky. Především se ale české subjekty mohou účastnit samotné realizace projektů ES přímo v daném teritoriu. V oblasti provádění rozvojové politiky EU se ČR prostřednictvím příslušných orgánů EU aktivně účastní programování finančních instrumentů. Významným zdrojem pro financování rozvojové spolupráce EU je Evropský rozvojový fond (*European Development Fund – EDF*), který je určen nejchudším státům Afriky, Karibské oblasti a Tichomoří (AKT/ACP) a slouží jako implementační nástroj Dohody z Cotonou (Kučerová, 2010: 185). Je financován příspěvkem členských států EU a ČR se na jeho financování a aktivitách začne podílet od roku 2011 (Lebeda – Lukáš, 2009b: 29).

Podle Lisabonské smlouvy náleží rozvojová spolupráce do oblasti sdílených pravomocí, kdy se aktivity EU a členských zemí mají vzájemně doplňovat a posilovat. Základním dokumentem EU pro oblast rozvojové spolupráce, ke kterému se ČR přihlásila, je Evropský konsensus o rozvoji (*The European Consensus on Development*) z roku 2005. V oblasti provádění rozvojové politiky EU by se měla ČR prostřednictvím příslušných orgánů EU aktivně účastnit programování finančních instrumentů, především Nástroje pro rozvojovou spolupráci (Development Cooperation and Economic Cooperation Instrument/DCI), Nástroje pro evropské sousedství a partnerství (European Neighbourhood and Partnership Instrument/ENPI), Evropského nástroje pro demokracii a lidská práva (Instrument for the Promotion of Democracy and Human Rights/EIDHR) a Nástroje pro předvstupní pomoc (Instrument for Pre-Accession Assistance/IPA). ČR by se rovněž měla snažit o určitou geografickou vyváženost a efektivnost rozvojové spolupráce EU, a to zejména v rámci konzultací mezi členskými státy a Evropskou komisí o využití jednotlivých rozvojových nástrojů. Významným úkolem, stojícím před Českou republikou, je podpora zapojování

³² Zapojení ČR do aktivit OSN, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/osn/index.html, 7. 2. 2011.

českých nestátních subjektů do rozvojové spolupráce financované z fondů vnější pomoci EU, zvláště pak z ENPI, DCI a EDF (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 20-21). V tomto směru hraje důležitou roli přístup daných subjektů k informacím a praktickým návodům, které by jim usnadnily orientaci a přístup k rozvojovým projektům EU, což by mělo zaštitovat Ministerstvo zahraničních věcí ve spolupráci s dalšími resorty (MPO, MF), ČRA, agenturou CzechTrade, neziskovým sektorem či svazy podnikatelů.

Česká republika kromě výše zmíněných organizací – Evropské Unie a OSN – také přispívá do mezinárodních finančních organizací jako Světová banka (WB), Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD), Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) atd.

2.3 Motivy a cíle zahraniční rozvojové spolupráce

Mezi mnoha motivy, z nichž vlastní zájmy jsou diskutovány níže, je nemožné nezmínit motivy morální. Rozvojová spolupráce je projevem solidarity mezi lidmi a mezi státy navzájem a reflektuje snahu zlepšit budoucnost nejchudších zemí světa. Strategickým cílem české rozvojové politiky je odstraňování extrémní chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle. Výchozím bodem jsou Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals/MDGs). Klíčový stimul pro rozvoj představují demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí (Česká republika pomáhá, 2010: 5).

Česká republika se tedy ztotožňuje s *vícerozměrným přístupem* k omezování chudoby, kterou nechápe jen v ekonomických termínech nízkého příjmu na obyvatele, naopak ji pojímá mnohem komplexněji, v souvislostech se sociálními a environmentálními vazbami. Zmiňovaný vícerozměrný přístup k omezování chudoby se promítá do řady dalších cílů, tzv. průřezových, jako například podpora občanské společnosti, rovnoprávnost mužů a žen atd. (Adamcová, 2006: 6-7).

Je zajisté na místě položit si otázku, proč vlastně Česká republika pomáhá, resp. proč poskytuje rozvojovou a humanitární pomoc a jaký cíl tím sleduje. Rozvojová pomoc není jen altruistickým gestem, je rovněž pragmatickou politikou. Bylo by bláhové myslet si, že spolu s přijetím odpovědnosti za řešení globálních problémů nesleduje i vlastní zájmy. V tomto směru je základní motivací ČR podpora národních ekonomických, politických a bezpečnostních zájmů, čímž se rozvojová pomoc stává také nástrojem zahraniční politiky státu.

2.3.1 Cíle ekonomické

Ekonomické cíle je možné rozdělit do dvou skupin – na přímé a nepřímé. V prvním případě jde o uplatňování zboží, technologií a know-how českých firem v rozvojových projektech. Touto cestou vznikají jak nové pracovní příležitosti, tak vzrůstá možnost rozvoje vědeckých kapacit prostřednictvím realizace technologických projektů (Hokrová-Táborská, 2008: 12). Kromě toho lze do této skupiny zařadit přístup ke zdrojům, kterých má Česká republika nedostatek a musí je tedy dovážet. Ekonomické přínosy nepřímé jsou z hlediska dopadu mnohem dalekosáhlejší. Česká republika se hlásí k principu rozvoje cestou podpory ekonomického růstu a zapojení do mezinárodního obchodu, čímž napomáhá rozvoji potenciálních trhů. Prosperita chudých zemí přispívá k budování stability ve světové ekonomice (Karásek, 2011: 7).

2.3.2 Cíle politické

Politický podtext je spjat se zahraniční rozvojovou pomocí již od samého počátku. Pro dárcovskou zemi, Českou republiku, plynou určité výhody jak ze vztahů bilaterálních, tak multilaterálních. V bilaterální rovině dochází k posilování politických, ekonomických a kulturních vztahů s konkrétní rozvojovou zemí. Na multilaterální úrovni dochází ke zlepšování obrazu České republiky na mezinárodní scéně (Hokrová-Táborská, 2008: 12-13). Mimo to, prostřednictvím kulturní diplomacie, dochází při poskytování zahraniční rozvojové pomoci k šíření kultury, jazyka a hodnot dárce, resp. v širším slova smyslu národní kultury obecně. Cestou kulturní výměny lze nejen položit základy k rozvoji pozdějších ekonomických kontaktů, ale rovněž k rozměňování etnocentrismu³³ a především xenofobie, čímž se rovněž snižuje riziko potenciálních konfliktů.

2.3.3 Cíle bezpečnostní

Rozvojová pomoc je současně důležitou součástí bezpečnostní politiky České republiky. Rozvojové země jsou v mnoha případech zdrojem nestability, která se může přelévat do dalších zemí v regionu a stát se hrozbou na úrovni globální. Globalizace s sebou přináší v oblasti bezpečnosti množství negativních jevů, jako je organizovaný zločin, pašeráctví drog a v posledních letech zejména terorismus. Další zdroj nestability představuje nelegální migrace

³³ Etnocentrismus spočívá v hodnocení cizích kultur skrze optiku své kultury - na základě měřítka, které bylo převzato z kultury vlastní. Extrémní formy etnocentrismu mohou vyústit do xenofobie a rasismu (Budil, 2003: 39-40).

z rozvojových zemí a spolu s tím spojené riziko šíření nemocí, jako HIV/AIDS. Obecně lze říci, že podporou stability rozvojových zemí si země rozvinuté snaží zajistit bezpečnost svou a svých zájmů.

2.4 Principy zahraniční rozvojové spolupráce

Podle aktuální Koncepce ZRS ČR vycházejí základní principy české rozvojové spolupráce z Evropského konsensu o rozvoji (2005), Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci (2005) a Akční agendy z Akkry (2008). Kromě výše zmiňovaných se ČR v této Koncepci hlásí k mezinárodním závazkům ohledně objemu prostředků vynaložených na rozvoj chudých zemí, k jejichž potvrzení došlo na Hodnotící konferenci k Financování pro rozvoj v Dauhá v prosinci roku 2008 (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 12, 28).

2.4.1 Evropský konsensus o rozvoji

Důležitým příspěvkem zacíleným na poskytování efektivnější rozvojové pomoci je **Evropský konsensus o rozvoji** (The European Consensus on Development), přijatý v roce 2005. Evropský konsensus o rozvoji aktualizoval předchozí dokumenty o globální výzvy (bezpečnost, migrace a globalizace), reflektoval rozšíření EU a zahrnul nové mezinárodní závazky EU (zejména Pařížskou deklaraci).³⁴ Uvedený dokument je složen ze dvou částí, kde první část představuje Rozvojový rámec EU, v němž jsou stanoveny společné cíle a zásady rozvojové spolupráce, část druhá stanovuje závazky k implementaci vyplývající z části první. Druhá sekce rovněž určuje priority odrážející se v programech rozvojové spolupráce na úrovni států a regionů. Je vodítkem pro plánování a provádění rozvojové pomoci ve všech nástrojích Společenství. Evropský konsensus o rozvoji stanovil za hlavní cíl rozvojové spolupráce Evropské unie vymýcení chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, který zahrnuje též Rozvojové cíle tisíciletí. Rozvojová spolupráce je sdílenou pravomocí Evropského společenství a členských států a politika Společenství v oblasti rozvojové spolupráce doplňuje odpovídající politiky prováděné členskými státy. EU zabezpečuje více než polovinu celosvětové pomoci a přijala závazek zvýšit tuto pomoc, jakož i zlepšit její kvalitu a účinnost. Členské státy a Společenství jsou zavázány základními zásadami, hodnotami a rozvojovými cíli, dohodnutými na mnohostranné úrovni. Veškeré úsilí o koordinaci a harmonizaci je vyvíjeno s cílem přispívat ke zvýšené účinnosti pomoci. Evropský konsensus o rozvoji v tomto

³⁴ Rozvojová politika Evropského společenství, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm, 9. 2. 2011.

ohledu představuje společný rámec, kterým se řídí opatření EU v oblasti rozvojové spolupráce na úrovni členských států i na úrovni Společenství (Evropský konsensus o rozvoji, 2006: 1-8).

2.4.2 Pařížská deklarace o efektivnosti pomoci

Při poskytování rozvojové pomoci nehraje roli pouze objem prostředků, ale především to, zda jsou tyto prostředky vynakládány dostatečně efektivním způsobem. V souvislosti s narůstajícím důrazem na efektivitu rozvojové spolupráce vystoupila OECD s návrhem možných řešení, která shrnula do dokumentu – mezinárodní dohody s názvem Pařížská deklarace o efektivnosti pomoci (The Paris Declaration on Aid Effectiveness).

K přijetí Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci došlo v březnu roku 2005, kdy ji odsouhlasilo více než sto dárců (včetně ČR), rozvojových zemí a multilaterálních organizací (Zpráva o spolupráci na rozvoji 2006: 3).

Pařížská deklarace představuje plán reforem a soubor pokynů, kterými by se měla rozvojová pomoc řídit. Dále stanovuje termín (rok 2010), k němuž by měly být přijaté závazky splněny, a v neposlední řadě také indikátory, které poslouží k evaluaci a monitoringu úspěšné/neúspěšné implementace Deklarace.

Pařížská deklarace vymezuje pět stěžejních zásad, a to: vlastnictví (ownership), sladění (alignment), harmonizace (harmonisation), vzájemná odpovědnost (mutual accountability) a řízení na základě výsledků (managing for results) (Pařížská deklarace, 2005: čl. 2).

Vlastnictví rozvojového procesu je zásadním bodem efektivnosti pomoci. Primární odpovědnost za svůj rozvoj nesou samotné rozvojové země. Rozvojová politika ČR je postavená na partnerství s přijímajícími zeměmi a je vedena poptávkou ze strany těchto zemí a jejich potřebami definovanými v národních rozvojových strategiích. Česká republika rovněž podporuje posilování systémů partnerských zemí a zvyšování kapacit jejich rozvojových aktérů takovým způsobem, aby napomohla jejich aktivnější roli při formulování a realizaci rozvojových politik v konkrétních zemích. S partnerstvím souvisí také vzájemná odpovědnost a Česká republika přebírá odpovědnost vůči cílovým skupinám za výsledky a dopady rozvojových programů. ČR se zároveň zapojila do úsilí dárcovské komunity o vzájemnou koordinovanost rozvojových politik a harmonizuje tedy své rozvojové aktivity teritoriálně i sektorově (Česká republika pomáhá, 2010: 5).

Zmiňovaná deklarace posunula agendu efektivnosti pomoci za generální konsenzus dosažený v předchozích jednáních (Fórum v Římě v únoru 2003; Marrakéš 2004), a to zejména z následujících dvou hlavních důvodů: mnohem větší a mnohem reprezentativnější skupina

zemí a institucí než v předchozích dohodách a s mnohem vyšší účastí ministrů z řad donorů a příjemců pomoci (1), Pařížská deklarace o efektivnosti je více než obecným prohlášením, protože stanovuje praktické postupy pro zlepšení kvality pomoci a jejího dopadu na rozvoj (2) (Vlková, 2009: 46-49).

Kritici Pařížské deklarace poukazují především na to, že do přípravného procesu nebyli zapojeni všichni aktéři mezinárodního rozvoje, jako organizace občanské společnosti, které nejsou jejími signatáři (Lebeda-Lukáš, 2009a: 8).

2.4.3 Akční agenda z Akkry

Mezinárodní deklarace Akční agenda z Akkry (Accra Agenda for Action/AAA) ze září roku 2008 je významná zejména tím, že klade mimořádný důraz na kvalitu veřejné správy a vládnutí v rozvojových zemích a to tak, že požaduje posilování vůdčí role vlád cílových zemí v rozvojových programech, efektivní využití vládních systémů a zvyšování odpovědnosti za výsledky. Akční agenda z Akkry klade důraz na princip demokratizace a lidská práva, která mají být znovu aktivně podporována jako průřezová témata a tak musí být rovněž integrována do rozvojové praxe. V neposlední řadě zahrnuje mezi hlavní motivy rozvojové spolupráce otázku genderu, resp. rovnost mužů a žen, a otázku rozvoje šetrného k životnímu prostředí (Svoboda, 2009: 112). Mimo to podtrhuje princip partnerství kladoucí důraz na fungující instituce, či transparentnost rozvojové pomoci.

Co se týče prostředků poskytovaných na rozvojovou pomoc, kromě jejich navyšování by měl být brán zřetel na transparentnost a předvídatelnost takto vyčleněných rozpočtů (Svoboda, 2008: nestránkováno). Akční agenda z Akkry ve své podstatě představuje rámec pro řízení ze strany přijímací země, využití jejího systému veřejných zakázek, sjednocení postupů, budování partnerských vztahů mezi dárci a pro další aspekty efektivní pomoci.

2.4.4 Monterreyský konsensus a Rozvojový program z Dauhá

Monterreyský konsensus je výstupem mezinárodní konference o financování rozvoje, která se konala v březnu roku 2002 v mexickém Monterrey a představuje významný předěl v úsilí mezinárodního společenství o odstraňování chudoby a udržitelný rozvoj. Cílem konference v Monterrey bylo dojednání nástrojů a financování vedoucích k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí (Monterreyský konsensus, 2002: 5-6). Dohoda vzešlá z konference, známá jako Monterreyský konsensus, vytyčuje jako svůj základní princip vzájemnou odpovědnost, resp. zdůrazňuje primární odpovědnost rozvojových zemí za vlastní rozvoj, přičemž podtrhuje nezbytnost vhodného politického, hospodářského a institucionálního

prostředí. Úkolem dárců pomoci by pak byla podpora rozvojových zemí prostřednictvím zvýšené a efektivní rozvojové pomoci a usnadněním přístupu na své trhy (Hokrová-Táborská, 2008: 116). Závazky včleněné v Monterreyský konsensus lze rozdělit do šesti kapitol:

- **mobilizace domácích zdrojů** (investice zdrojů do rozvoje vzdělávacího, zdravotního, sociálního systému, rozvoj infrastruktury apod.)
- **přímé zahraniční investice** (řešení problémů s nerovnoměrným rozložením investic mezi regiony, podmíněnost investic ekonomickým cyklem, podmíněnost investic zájmy investora – nemusí vždy přispívat k rozvoji)
- **mezinárodní obchod** (liberalizace světového obchodu s ohledem na potřeby méně rozvinutých zemí)
- **finanční a technická spolupráce** (závazek vyspělých zemí poskytovat 0,7% HDP na rozvojovou pomoc, doporučení přijetí harmonogramu pro navyšování ODA, doporučení ohledně kvality pomoci – respekt k potřebám rozvojových zemí)
- **oddlužení** (od přijetí Monterreyského konsensu došlo k odpuštění dluhů chudým a nejvíce zadluženým zemím, doporučení týkající se pravidel půjčování)
- **systémové otázky** (otázky zlepšení koherence mezi monetární, fiskální a obchodní agendou za účelem snižování chudoby, požadavky na transparentnost mezinárodních finančních institucí)³⁵.

Negociační kolo WTO v katarském **Dauhá** z přelomu listopadu a prosince roku 2008 (29.11. – 2.12.)³⁶, výslovně označené za rozvojové, by mělo významně přispět k širšímu zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu s cílem podpořit rozvojové cíle a boj proti chudobě v globálním měřítku. Úkolem konference bylo rovněž zhodnotit plnění požadavků obsažených v Monterreyském konsensu, identifikovat nedostatky a zformovat dokument nový, reflektující aktuální stav světové ekonomiky (ekonomickou krizi), který ovlivňuje schopnost rozvojových zemí v boji proti chudobě. Podstatou Rozvojového programu z Dauhá je poskytnutí větších výhod rozvojovým a nejméně rozvinutým zemím s cílem urychlení jejich hlubšího zapojení do systému světového obchodu. Česká republika, společně s celou EU, podporuje úsilí k dosažení co nejrychlejšího a vyváženého globálního výsledku Dohody z Dauhá a k její následné implementaci (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 22).

³⁵ Následná mezinárodní konference o financování pro rozvoj, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_114.pdf, 14. 2. 2011.

³⁶ Deklarace z Dauhá o financování rozvoje, dostupné na: <http://www.un.org/esa/ffd/doha/>, 14. 2. 2011.

2.4.5 Princip koherence, koordinace a komplementarity

Rozvojová pomoc je oblastí sdílených kompetencí mezi členskými státy a Společenstvím. Mnoho členských států EU realizuje bilaterální spolupráci v rozvojových zemích paralelně k té, kterou vykonává Evropská komise, a to je hlavním důvodem k tomu, aby bylo zabráněno dublování a naopak došlo k maximalizaci účinku poskytované pomoci (Vlková, 2009: 50). V současné době je tak koncept rozvojové politiky EU (tedy i ČR), založen na principu „3K“ – koordinace, komplementarita a koherence. **Koordinace** referuje k tomu, že stát - příjemce pomoci si určuje, na co, a v jaké oblasti peníze využije, zatímco dárce jen kontroluje proceduru. **Koherencí** je myšleno sladění ostatních politik EU ve vztahu k rozvojové politice. **Komplementarita** znamená zvýšení efektivnosti politik pomoci členských zemí a Evropské komise. Již na zasedání Rady v Barceloně v roce 2002 bylo požadováno, aby rozvojová pomoc EU byla koordinována s rozvojovými politikami jednotlivých členských států Unie a aby jednotlivé procedury pomoci byly harmonizovány.³⁷

2.5 Priority zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

Priority zahraniční rozvojové spolupráce České republiky lze rozdělit na teritoriální a sektorové. V obou případech dochází ke stanovování těchto priorit na základě návrhu Ministerstva zahraničních věcí vládou ČR. Při definici uvedených priorit jsou zohledňovány cíle zahraniční rozvojové spolupráce a kromě nich je brán zřetel na zahraničně politické zájmy ČR. V procesu stanovování priorit je rovněž přihlíženo ke komparativním výhodám České republiky a k přijatým mezinárodním závazkům.

Existence teritoriálních a sektorových priorit posiluje předvídatelnost rozvojové spolupráce a usnadňuje plánování aktivit všem zainteresovaným aktérům. Na základě teritoriálních a sektorových priorit jsou vypracovávány programy rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi, které jsou následně vládě předkládány ke schválení (Hokrová-Táborská, 2008: 131).

2.5.1 Teritoriální priority

Stanovování nových teritoriálních priorit v Koncepci ZRS ČR na období 2010-2017 reflektovalo dosavadní změny, kterými uvedená oblast prošla. Aktuální podobě teritoriálních priorit tedy předcházela analýza dosavadní rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi z hlediska potřeb, efektivnosti, udržitelnosti a přínosů pro přijímající zemi, sektorové a

³⁷ Koncept rozvojové politiky EU, dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=204>, 12. 2. 2011.

tématické náplně programu. Nezbytnou součástí hodnotícího procesu je posuzování postoje partnerské země k programu ZRS a úroveň spolupráce s institucemi a orgány státní správy. V neposlední řadě bylo přihlíženo k využití komparativních výhod České republiky a komplementaritě a koordinaci mezi dárci. Při výběru teritoriálních priorit pro nadcházející období došlo k uplatnění čtyř okruhů kritérií, které jsou vzájemně provázané a nelze žádný z nich kvalifikovat jako nadřazený. Jedná se o tyto okruhy:

1. Dvoustranné a rozvojové vztahy s ČR

Vzhledem k faktu, že ZRS je integrální součástí české zahraniční politiky, je zohledňováno postavení země v kontextu zahraniční politiky ČR. Díky dobrému výchozímu postavení může ČR lépe zhodnocovat své komparativní výhody ve prospěch partnerské země. Jako klíčovou podmínku efektivnosti rozvojové spolupráce shledává ČR přítomnost svých zastupitelských úřadů v konkrétní zemi.

2. Potřebnost rozvojové spolupráce na straně partnerské země

Teritoriální priority musí reflektovat mezinárodní závazky a cíle ČR, která jako svůj primární cíl stanovila boj proti chudobě. Míra potřebnosti cílové země je odvozována z kategorizace zemí sestavené OECD/DAC, kde je ukazatelem hrubý národní důchod (HND), a dále ze seznamu zemí dle HDI sestavovaném UNDP.

3. Přípravenost země přijímat pomoc

Vzhledem k tomu, že ZRS ČR je postavena na principu partnerství a zohledňuje potřeby dané země, vyžaduje od příjemce pomoci určitou snahu řešit svou situaci vlastními silami. Stěžejním ukazatelem připravenosti země je existence strategického dokumentu pro omezování chudoby a pro dlouhodobý udržitelný rozvoj (Poverty Reduction Strategy Paper/PRSP), či podobných dokumentů. Mimo jiné je kladen důraz na dobré vládnutí (good governance) v partnerské zemi.

4. Zohlednění dělby práce s ostatními dárci

Ne nevýznamným kritériem při volbě teritoriálních priorit ČR je její postavení ve vztahu k dalším dárcům v konkrétní zemi, kdy se snaží využít svých komparativních výhod v těch sektorech, ve kterých je to možné (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 11-12).

Nejvyšší kategorii prioritních zemí představují tzv. programové země (prioritní země s programem spolupráce), pro které jsou vypracovávány komplexní programy spolupráce. Sestava programových zemí, resp. teritoriální priority celkově, prošly poměrně zásadními změnami (více viz. 4.3 Koncepční rovina transformace) a pro následující období byl sestaven nový seznam programových (a projektových) zemí. Programovými zeměmi pro období 2010-2017 jsou: Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko a Mongolsko.

Projektové země (prioritní země bez programu spolupráce) jsou charakterizovány tím, že jsou zde ve střednědobém horizontu požadovány a plánovány rozsáhlejší rozvojové aktivity, ale nejsou pro ně sestavovány programy spolupráce. Spolupráce s projektovými zeměmi probíhá na základě jednotlivých projektů realizovaných v konkrétní zemi. Projektovými zeměmi pro období 2010-2017 jsou: Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území a Srbsko.

Vzhledem k již dříve avizované proměně Koncepce ZRS ČR, která se odrazila v sestavování seznamu prioritních zemí, došlo k podstatné změně spolupráce s některými, dnes již bývalými, prioritními zeměmi. Spolupráce s Angolou, Jemenem, Vietnamem a Zambií má pokračovat v jiném rozsahu a s jiným zaměřením než v předchozím programovém období, ve kterém figurovaly jako země programové. V těchto zemích bude postupně docházet k završování projektů, přičemž důraz by měl být kladen především na jejich další udržitelnost.

2.5.2 Sektorové priority

Sektorové priority reflektují priority stanovené mezinárodním společenstvím, přičemž klíčovou úlohu v tomto směru přebírají Rozvojové cíle tisíciletí. Sektorové priority rovněž zohledňují dělbu práce s ostatními dárci a zkušenosti ČR z předcházejících období. Pro období 2010-2017 bylo rozhodnuto soustředit se na následující prioritní sektory:

- životní prostředí
- zemědělství
- sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb)
- ekonomický rozvoj (včetně energetiky)
- podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace
(Česká republika pomáhá, 2010: 9).

2.6 Vývoj zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

Soudobá rozvojová pomoc České republiky navazuje na historicky ukotvenou zkušenost Československa. Již před rokem 1989 byly položeny základní kameny této formy zahraničního působení země a v průběhu let se rozvojová spolupráce ČR formovala až do podoby, v jaké se nachází dnes.

2.6.1 Rozvojová spolupráce Československa před rokem 1989

Československo se, jako stát spadající do východního bloku, při poskytování zahraniční rozvojové pomoci řídilo principy Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Zahraniční

rozvojovou spoluprací Československa, stejně jako jiných dárců, zásadním způsobem ovlivnila bipolární konfrontace. Mocenské soupeření se projevilo podporou ideologicky spřízněných režimů, a tak ve snaze získat tu či onu zemi do své sféry vlivu vynakládaly země obou zneprátelených bloků nemalé prostředky. Rozvojová spolupráce tím dostala zcela jiný rozměr a stala se téměř výhradně ideologickým nástrojem.

Logika studené války se do rozvojové spolupráce výrazně promítla prostřednictvím kategorizace rozvojových zemí na (1) „mimoevropské socialistické země“, (2) „země přednostního zájmu“, (3) „země československého zájmu z hlediska rozvoje dlouhodobých politických a hospodářských vztahů“ a (4) ostatní rozvojové země. Do skupiny mimoevropských socialistických zemí patřila Kuba, Mongolsko, Severní Korea, Severní Vietnam/Vietnam a posléze ještě Laos a Kambodža. Mezi země přednostního zájmu se v 60. letech zařadily Ghana, Guinea a Mali, v 80. letech Afghánistán, Angola, Etiopie, Jižní Jemen, Mosambik a později Nikaragua. Třetí skupinu tvořila řada rozvojových zemí, které často uplatňovaly prvky plánovaného hospodářství a ideologicky se nevymezovaly vůči východnímu bloku. Poslední skupinu představovaly „země v područí imperialismu“, rozuměj rozvojové země, které se politicky jednoznačně orientovaly na blok západní a se kterými Československo intenzivní spoluprací nerozvíjelo.³⁸

Československá podpora nabývala různých forem – kromě finanční a materiální pomoci (především dodávky potravin) také pomoci technické. Hmotná pomoc se soustředila výhradně na mimoevropské socialistické rozvojové země, na země přednostního zájmu a na vybraná národně osvobozenická hnutí. V rámci technické pomoci vysílalo Československo do přijímajících zemí odborníky, ačkoliv se tomu často dělalo za úhradu a lze tedy v tomto směru hovořit o rozvojové pomoci jen s velkou nadsázkou. Vedle výše uvedených forem rozvojové pomoci byla Československem poskytována stipendia ke studiu na vysokých školách (Waisová, 2005: 335).

Co se týče institucionálního zajištění poskytování rozvojové pomoci, garantovala je Komise pro koordinaci poskytování pomoci rozvojovým zemím a národněosvobozenickým hnutím, zřízená v roce 1979, a kromě ní Odbor pomoci rozvojovým zemím v rámci Federálního ministerstva zahraničního obchodu (1980), který se podílel na utváření dohod o vědecko-technické spolupraci a prováděcích dokumentů (Jelínek, 2004a: 8).

³⁸ Rozvojová pomoc ČSSR, dostupné na: www.tf.jcu.cz/getfile/5ef56634222c15a2, 4. 2. 2011.

2.6.2 Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v 90. letech

Listopad 1989, transformace v Československu a vznik samostatné České republiky vytvořily podmínky pro odstranění ideologických a politických překážek a deformací ve vztazích s rozvojovými zeměmi (Lysoněk, 1996: 83). Během procesu ekonomické transformace v 90. letech minulého století se měnil i status Československa, resp. České republiky, z donora na příjemce pomoci a posléze na pozici jak příjemce, tak dárce pomoci. V období ekonomické transformace od počátku 90. let byly programy rozvojové spolupráce prakticky zrušené, ale již na konci této dekády se jak z České, tak Slovenské republiky, s podporou mezinárodní dárcovské komunity, stávají tzv. nově vznikající dárcovské země (Rusnák-Szép-Brzica, 2002: 108-109).

Československo se s rozpadem komunistického systému a východního bloku ocitlo v novém prostředí a bylo nezbytné znovu nadefinovat své národní cíle a sestavit agendu vnitřní a zahraniční politiky, přičemž se v souvislosti s bezpečnostní a ekonomickou spoluprací začalo orientovat na západní Evropu. Západoevropské státy a mezinárodní instituce poskytovaly transformačním zemím rozsáhlou finanční, materiální a technickou pomoc. Vedle oficiální rozvojové pomoci zacílené na politickou, ekonomickou a společenskou transformaci přijímala, tehdy již Česká republika, finanční a technickou rozvojovou pomoc za účelem vytvoření institucionálního systému a mechanismů budoucí české zahraniční rozvojové pomoci. Zásadní roli v tomto ohledu sehrál projekt zaštitěný Kanadskou mezinárodní rozvojovou agenturou - Oficiální rozvojová pomoc pro střední Evropu, který podporoval transformaci institucionálního prostředí rozvojové pomoci v zemích Pobaltí a Visegradské čtyřky (Waisová, 2005: 336-337).

Ačkoliv poskytování rozvojové pomoci před rokem 1989 zanechalo určité pozitivní dědictví, jako například tradici dobrých vztahů s některými zeměmi, mnohem zásadnějším způsobem, v negativním slova smyslu, se bývalý režim podepsal na postoji veřejnosti k poskytování zahraniční rozvojové pomoci. Tento negativní postoj se odrážel zejména v celkové nevoli veřejnosti vůči zahraničním aktivitám státu jak konkrétně v rovině rozvojové pomoci, tak v rovině obecné. Právě v této době zaznamenala rozvojová pomoc České republiky znatelný útlum (Hokrová-Táborská, 2008: 128).

Vzhledem k jakési letargii a nezájmu ze strany české veřejnosti o zahraniční rozvojovou spolupráci musel nastartovat proces obnovy českého programu rozvojové pomoci impuls vnější. Tímto impulsem se stalo zahájení jednání o vstupu do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), kterým se Česká republika přihlásila k principům organizace vyjadřujícím solidaritu s chudší částí světa. Vidina vstupu do OECD, k němuž

došlo v roce 1995, silně motivovala Českou republiku k obnovení utlumeného programu rozvojové spolupráce. Důležitou úlohu v tomto směru sehrály Zásady pro poskytování zahraniční pomoci schválené v březnu roku 1995 vládou. Dokument by se dal označit za přelomový v tom směru, ve kterém „nastartoval“ aktivity vyvíjené v oblasti ZRS ČR. V uvedeném dokumentu se ČR přihlásila k postojům mezinárodního společenství definovaných v rezolucích OSN a principech OECD. Vedle základních zásad české rozvojové pomoci zde byl rovněž vytyčen procedurální a institucionální rámec. Klíčová role koordinátora připadla Ministerstvu zahraničních věcí a zbylé resorty spravovaly jak jednotlivé projekty, tak jejich financování (Hurdová-Nádvorník, 2005: 3).

Ačkoliv existoval legální rámec a rozvojová pomoc získala koncepční charakter, systém ZRS ČR zůstával koncepčně i teritoriálně roztříštěný. Rozvojová pomoc často nabývala podoby izolovaných projektů a v letech 1996 – 2000 byly realizovány projekty ve čtyřiceti zemích. Jak zmiňovaná roztříštěnost poskytované pomoci, tak i nízký objem pomoci negativním způsobem ovlivňovaly celkový výsledek rozvojových aktivit ČR. Systém byl příliš komplexní, nedostatečně financovaný a ve spojení s faktem, že pomoc byla poskytována ve formě relativně malých projektů, se nedalo o efektivitě poskytované pomoci vůbec hovořit (Jelínek, 2004a: 9).

Vedle zahraniční pomoci poskytované vládou se v devadesátých letech začaly stále více prosazovat nevládní organizace, a to zejména v oblasti humanitární pomoci, především v souvislosti s konflikty na Balkáně. Právě díky nevládnímu sektoru přestala být zahraniční pomoc státu v očích veřejnosti vnímána tak negativně, jako tomu bylo po pádu komunistického režimu (Tamtéž).

2.6.3 Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002 - 2007

Jako budoucí členská země Evropské unie byla Česká republika postavena před nezbytnost vytvoření efektivnějšího systému zahraniční rozvojové pomoci. Zásadním vykročením směrem k reformě systému byla Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 – 2007. Východiskem pro uvedenou koncepci se stala Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci ČR za období 1996 – 2000, která upozorňovala právě na neefektivnost systému, jenž sám o sobě nereflektoval aktuální mezinárodní trendy. Koncepce zohledňuje iniciativy a doporučení EU a OECD, především oblast environmentální a regionální spolupráce (Waisová, 2005: 340).

Jako hlavní cíl v nové Koncepci deklarovala Česká republika omezování chudoby v méně vyspělých částech světa cestou ekonomicko-sociálního udržitelného rozvoje. Přihlásila

se k Rozvojovým cílům tisíciletí a prohlásila rozvojovou pomoc za integrální součást české zahraniční politiky. Současně stanovila průřezové cíle, kterými bylo prosazování demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, podpora rovnoprávného zapojení rozvojových zemí do světové ekonomiky a podpora udržitelného rozvoje s důrazem na jeho environmentální složku. Koncepce rovněž nadeřinovala principy, jimiž se měla zahraniční rozvojová pomoc v aktuálním období řídit a které utvořily rámec pro její plánování, realizaci a evaluaci - princip partnerství, efektivnosti a transparentnosti (Koncepce ZRP ČR 2002-2007: 3-5).

Česká republika se v tomto dokumentu také vyslovila pro sektorovou a teritoriální koncentraci ZRS. Programy české zahraniční rozvojové pomoci se tedy orientovaly, a stále orientují, na ty sektory, v nichž může Česká republika, v porovnání s jinými donory, nabídnout komparativní výhody. Za takové sektory se považují: zdravotnictví, vzdělávání, energetika, vybrané oblasti strojírenství a životní prostředí. ČR si také stanovila podmínky, na základě jejichž plnění byly partnerské země vybírány. Základní podmínku představovala evidentní snaha ze strany partnerské země řešit problémy svého rozvoje vlastními silami s ohledem na ekonomické, sociální a environmentální souvislosti. Jako prioritní země byly vybrány: Afghánistán, Angola, Bolívie, Bosna a Hercegovina, Burkina Faso, Etiopie, Jemen, Jugoslávie, Kazachstán, Libanon, Makedonie, Mali, Mongolsko, Namíbie, Nikaragua, Palestina, Salvador, Ukrajina, Uzbekistán a Vietnam. Novým obsažným prvkem s výrazným dopadem na celý systém ZRS byla také deklarovaná vstřícnost a otevřenost vůči spolupráci s nestátními aktéry coby partnery v oblasti rozvojové pomoci (Zpráva o ZRS ČR, 2002: 6-7).

Výrazné změny zaznamenalo rovněž institucionální prostředí systému ZRS ČR. Ustavením Rozvojového střediska při Ústavu mezinárodních vztahů byla zahájena transformace institucionálního rámce. V návaznosti na novou koncepci prošel systém ZRS ČR během let 2002 a 2003 dalšími změnami. Na podzim roku 2002 byla v oblasti ZRS zahájena činnost tzv. Expertní skupiny, ad hoc orgánu jmenovaného MZV ze zástupců doporučených jednotlivými resorty, jejímž úkolem je posuzovat návrhy projektů, přičemž tyto posudky slouží jako podklad pro rozhodnutí MZV. V létě 2003 také došlo v rámci MZV k vytvoření Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, který převzal agendu Odboru vnějších ekonomických vztahů a Odboru mezinárodních organizací.³⁹

Objem prostředků poskytovaných za ZRS ČR se, od zkrácení financí vyčleněných na danou oblast v roce 2002 na 200 miliónů Kč, tedy na polovinu, zvýšil v roce 2003 na 400 miliónů Kč. V této částce nejsou zahrnuty příspěvky OSN a mezinárodním finančním

³⁹ Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, dostupné na: www.tf.jcu.cz/getfile/5ef56634222c15a2, 19. 2. 2011.

institucím, oddlužení či péče o uprchlíky. V březnu roku 2002 bylo uskutečněno zasedání Evropské rady v Barceloně a zde se členské státy Evropské unie zavázaly k navyšování podílu ODA na HND na minimálně 0,33 % do roku 2006, a to bez ohledu na cíl stanovený v rámci OSN, spočívající v poskytování minimálně 0,7% HND na rozvojovou pomoc ze strany vyspělých zemí (Hudrová–Nádvorník, 2005: 3).

Ačkoliv mimořádný přínos k reformě systému poskytování rozvojové pomoci Koncepti zahraniční rozvojové pomoci na období let 2002 – 2007 nelze upřít, určité oblasti neunikly kritice. Petr Jelínek shledává koncepci jako nevyhovující hned v několika bodech. V první řadě svou kritiku zaměřil na nedodržování zásady poskytování rozvojové pomoci na základě poptávky, tedy spolupráce založené na dialogu mezi příjemcem a dárce. Na základě tohoto dialogu dochází k identifikaci konkrétních programů a projektů, pro něž jsou vypisována výběrová řízení, díky nimž je nejen uplatňován princip pomoci poskytované na základě poptávky, ale rozvojová spolupráce je tak navíc transparentnější a efektivnější. V České republice ale, na základě výjimky ze zákona o zadávání veřejných zakázek, u projektů rozvojové pomoci jednotliví realizátoři přicházeli se svými návrhy sami a navíc se také ucházeli o prostředky ze státního rozpočtu a projekt tedy jak identifikovali, tak realizovali. Kritice neunikla ani již dříve avizovaná roztržičnost způsobená stále velkým počtem prioritních zemí ve spojení s limitovanými personálními kapacitami a objemem prostředků. V souvislosti s nedostatečnými personálními kapacitami Jelínek dále upozorňuje na nezbytnost jejich posílení na zastupitelských úřadech v prioritních zemích. Toto posílení by mělo umožnit kvalitnější řízení a koordinaci programů rozvojové spolupráce. S výhradami je přijímáno i fungování Expertní skupiny, kde je za problematický považován zejména fakt, že se jedná o ad hoc těleso složené z osob, které se často věnují problematice rozvojové spolupráce pouze omezenou dobu, a navíc všichni členové Expertní skupiny posuzují všechny projekty, což je v rozporu s původním záměrem, tj. využívání sektorově specifických znalostí expertů pro posuzování technických aspektů projektů (Jelínek, 2004a: 9-10).

2.6.4 Česká zahraniční rozvojová spolupráce po vstupu do Evropské unie

Za velmi významný impuls pro proměnu českého systému zahraniční rozvojové spolupráce je možné považovat vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004. Členství v EU s sebou přineslo zapojení do rozvojové spolupráce společenství a především harmonizaci českého právního řádu s legislativou ES v oblasti vnitřního trhu, což mělo dopad zejména na oblast veřejných zakázek, kde došlo ke schválení nového českého zákona o veřejných zakázkách (Hokrová-Táborská, 2008: 129).

Díky zákonu č. 40/ 2004 Sb. o veřejných zakázkách byla daná oblast harmonizována se směrnicemi EU a upustilo se od dosavadní praxe, kdy právě sami budoucí realizátoři identifikovali a formulovali projekty, které následně předkládali státním orgánům ke schválení. Uvedený zákon tuto praxi mění. Aby mohl stát vypsat výběrové řízení na realizaci projektu rozvojové spolupráce, musí v první řadě definovat, ve které zemi, oblasti a jakým způsobem se hodlá angažovat ve prospěch hospodářského a sociálního rozvoje partnerství (Jelínek, 2004b: 14).

V březnu roku 2004 schválila vláda ČR Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie, kterými se jednoznačně přihlásila k uplatňování programového přístupu ve spolupráci s prioritními zeměmi. Tento programový přístup spočívá v ucelené střednědobé strategii, čímž se odlišuje od dosavadních izolovaných projektů. Tímto krokem došlo ke zvýšení předvídatelnosti v dané oblasti a usnadnění plánování konkrétních rozvojových aktivit.⁴⁰ Dokument vytyčil hlavní cíle ZRS, konkrétně:

- snížení chudoby
- ekonomicko-průmyslový rozvoj
- postupnou integraci partnerských zemí do světové ekonomiky
- rozvoj zemědělství, rozvoj a upevnění demokracie, lidských práv a řádné správy věcí veřejných
- zavedení právních principů
- řízení migrace
- udržitelný rozvoj s důrazem na jeho environmentální složku
- poskonfliktní obnova

Mimo to dokument definoval dlouhodobě prioritní země, kterými byly Angola, Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko a Černá Hora, Vietnam a Zambie. Za střednědobé priority byly označeny Afghánistán a Irák (Zásady ZRS po vstupu ČR do EU, 2004).

Stanovením ročních plánů a střednědobých strategií připravila uvedená koncepce cestu pro ucelnější a transparentnější rozvojovou politiku. Prostor je zde také vyčleněn na vyjasnění institucionálního zajištění ZRS. MZV si nadále ponechalo roli hlavního koordinátora a стратега a jednotlivé odbory na zainteresovaných ministerstvech zastávaly funkce přípravy a

⁴⁰ Česká ZRS po vstupu do EU, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr_228_3.htm, 21. 2. 2011.

financování rozvojových programů a s MZV úzce spolupracovaly (Hurdová-Nádvorník, 2005: 4).

Významný krok směrem k výše zmiňované transparentnosti znamenal Střednědobý výhled financování zahraniční rozvojové pomoci ČR, na němž se vláda usnesla v březnu roku 2003 (UV ČR č. 248/2003 Sb.). Dle tohoto dokumentu se zahraniční rozvojová spolupráce ČR řídí ročním programem, který spolu s návrhem rozpočtu předkládá ministr zahraničních věcí. Vládě se předkládá i návrh programu a výhled rozpočtu na další dva roky, což také vytváří předpoklad pro financování rozvojových projektů na víceleté bázi.⁴¹

V dubnu 2005 schválila Vláda ČR dokument „*Jednotná pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů v rámci Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*“ zohledňující platnou legislativu a relevantní směrnice Evropského společenství. Dokument se podrobně věnuje konkrétním pravidlům, např. uzavírání smluv a vydávání rozhodnutí o dotacích, kontrole vyúčtování atd.

Jak Česká republika postupně přecházela od krátkodobých projektů k dlouhodobým sektorovým programům spolupráce, bylo nutné vytvořit jednotlivé programy rozvojové spolupráce se všemi prioritními zeměmi, tzv. Country Strategy Papers. Ty byly schváleny v červnu roku 2005 na období 2006 – 2010 a k jejich sestavení došlo s ohledem na rozvojové cíle a ve spolupráci s partnerskými zeměmi, pro něž byly tyto programy vytvářeny. Na základě takto vzniklých programů jsou identifikována témata spolupráce, která jsou dále zpracovávána buďto do podoby konkrétních projektů, pro něž jsou vypisována výběrová řízení, či na které jsou poptávány návrhy projektů (Adamcová, 2006: 8-9).

Členství České republiky v Evropské unii s sebou v oblasti rozvojové spolupráce přináší i řadu příležitostí pro český soukromý a neziskový sektor prostřednictvím zakázek a grantů vypisovaných v rámci rozvojové spolupráce EU. Od roku 2008 ČR přispívá do Evropského rozvojového fondu, ze kterého je financována spolupráce se zeměmi ACP a české subjekty se tedy mohou ucházet i o tyto zakázky (Jelínek, 2007: 6).

Šárka Waisová identifikuje při hodnocení dokumentů a praxe zahraniční rozvojové pomoci několik velmi problematických prvků, konkrétně nerespektování kritéria potřeby (1), teritoriální roztržitost (2), nevyhovující institucionální strukturu (3) a zaostávání ČR za ostatními členskými státy EU a OECD co do objemu prostředků (4). První dva body kritiky spolu úzce souvisejí. Ačkoliv je v oblasti české ZRS patrná snaha snižovat počet partnerských států, koncentrovat využívané zdroje do menšího počtu projektů a zvyšovat tak efektivitu

⁴¹ Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, dostupné na: www.tf.jcu.cz/getfile/5ef56634222c15a2, 21. 2. 2011.

poskytované pomoci, vyvíjené úsilí stále není dostačující a kritiku tak lze považovat za oprávněnou. Nejen, že se Česká republika při poskytování rozvojové pomoci příliš nesoustředí na skupiny nejméně rozvinutých zemí, ale česká rozvojová pomoc se navíc zaměřuje na velké množství témat od životního prostředí, přes ochranu lidských práv, až po politickou stabilitu a oslabuje tím závazek základní – snižování chudoby. Kromě teritoriální roztržitosti, v důsledku stále velkého počtu prioritních zemí, se do realizace rozvojových projektů negativně promítá i nedostatečná personální a kvalifikační struktura zahraničního zastoupení ČR, která by umožňovala efektivní implementaci projektů. Kritice podléhá také silně decentralizovaná až fragmentovaná struktura managementu rozvojové pomoci, kdy MZV zastává roli koordinačního centra a další resorty a státní úřady jsou odpovědné za předkládání a realizaci jednotlivých projektů. Pravděpodobně nejproblematictější a nejkritizovanějším bodem české rozvojové pomoci je objem poskytovaných prostředků, kdy Česká republika stále výrazně zaostává za ostatními členskými státy EU a OECD a nenasahuje objem pomoci v té míře, v jaké se jej v uvedených organizacích navyšovat zavázala (Waisová, 2005: 343-347).

2.6.5 Předsednictví České republiky Radě EU a rozvojová spolupráce

Česká republika v první polovině roku 2009 předsedala Radě EU. Předsednictví je pro členskou zemi EU obecně velkou výzvou a velmi záleží na tom, jak se s ní každá jednotlivá předsedající země dokáže vyrovnat a využít tuto příležitost ve svůj prospěch. Předsednictví v Radě EU představuje účinný nástroj sloužící k prezentaci národních zájmů a ovlivnění chodu celého Společenství, protože předsedajícím zemím umožňuje, a to je důležité, realizovat své vlastní priority.

Úkolem předsedající země je na začátku svého funkčního období předložit Radě EU a Evropskému parlamentu program vytyčující cíle, kterých hodlá v průběhu svého předsednictví dosáhnout v jednotlivých oblastech politik EU. Tyto cíle zpravidla vychází z aktuální situace a otázek, které EU v daném období řeší, a zároveň odráží specifické priority předsednické země. Česká republika během svého předsednictví v Radě EU usilovala o prohlubování Evropské sousedské politiky ve vztahu k východním sousedům EU a o výraznější profilování její východní dimenze.⁴²

V oblasti rozvojové spolupráce bylo cílem českého předsednictví pokračovat v implementaci závazků a strategií EU, především *Evropského konsensu o rozvoji a Kodexu*

⁴² Předsednictví ČR v Radě EU, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/ceska_republika_a_eu/predsednictvi_cr_v_rade_eu.html, 10. 3. 2011.

chování o komplementaritě a dělbě práce mezi dárci EU⁴³. Vedle otázek financování rozvoje, včetně dopadů současné ekonomické krize na rozvojové země, byl během předsednictví kladen důraz na efektivnost rozvojové spolupráce a posilování dobré správy v rozvojových zemích. Pozornost byla rovněž věnována zajištění udržitelných zdrojů energie v lokálním měřítku v rozvojových zemích. Předsednictví se také zaměřilo na praktickou implementaci *Společné strategie EU-Afrika* (Výroční zpráva za rok 2008 o rozvojové politice Evropského společenství a o provádění vnější pomoci v roce 2007, 2008: 4, 6).

Vzhledem ke skutečnosti, že Česká republika dlouhodobě klade důraz na zefektivnění politiky EU v oblasti podpory **lidských práv a demokracie**, dalším důležitým bodem jejího předsednictví se stala otázka zvýšení konzistentnosti a čitelnosti EU v této oblasti, a to na základě posílení vzájemné provázanosti již existujících mechanismů a nástrojů EU. Česká republika v tomto ohledu využívá svých zkušeností s vlastní transformací a usiluje o to, aby i politika EU byla více založena na potřebách (poptávce) v daných zemích. Nejvýraznějším tématem, jež ČR sleduje a má s ním nezanedbatelné zkušenosti, je podpora obránců lidských práv, což je zároveň oblast, jejíž důležitost v posledních letech roste i v rámci politiky EU. ČR rovněž zdůrazňovala důležitost spolupráce a partnerství institucí EU s nevládními organizacemi.⁴⁴

V průběhu českého předsednictví se uskutečnila řada zasedání a konferencí, v jejichž rámci bylo projednáváno množství prioritních témat, z nichž většina byla předeslána výše. Kromě zde uvedených se konala jednání nad otázkami dopadů finanční a potravinové krize na rozvojové země, či dopadem environmentálních změn a přírodních katastrof na rozvojové a rozvinuté státy. V neposlední řadě Evropská rada v červnu roku 2009 znovu potvrdila závazky EU podporovat rozvojové země při plnění rozvojových cílů tisíciletí a dosáhnout příslušných cílů oficiální rozvojové pomoci.⁴⁵

⁴³ Za účelem zajištění koordinace a harmonizace mezi dárci EU a z důvodu nastavení pravidel pro rozhodování o nejvhodnějším využití společných kapacit a zdrojů EU na podporu partnerských zemí Evropská komise prosazovala společné plánování na vnitrostátní úrovni a předložila Kodex chování při dělbě práce mezi poskytovatele pomoci, aby se zabránilo roztržitému přístupu či existenci zemí těšících se malé přízni dárců. Uvedený kodex pravidel EU, pokud jde o dělbu práce mezi Komisi a členskými státy, zavádí konkrétní zásady, které pomáhají při rozhodování o nejlepšímu využití společných kapacit a zdrojů EU při podpoře partnerských zemí. Tyto inovace jsou milníkem v provádění pařížské deklarace o účinnosti pomoci (Výroční zpráva za rok 2008 o rozvojové politice Evropského společenství a o provádění vnější pomoci v roce 2007, 2008: 4, 6).

⁴⁴ Lidská práva a transformační politika a rozvojová spolupráce, dostupné na: http://www.euroskop.cz/gallery/9/2880-sektorove_priority_cervenec2008.pdf, 15. 3. 2011.

⁴⁵ Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc, dostupné na: www.eu2009.cz/scripts/file.php?id=61212&down=yes, 15. 3. 2011.

3 Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

V roce 2007 vykročila Česká republika směrem k přeměně svého systému zahraniční rozvojové spolupráce a ocitla se tak na pomyslné křižovatce hledajíc správnou cestu vedoucí k České republice coby efektivnímu a zodpovědnému dárci.

Od září roku 2007, kdy vláda usnesením č. 1070 schválila dokument „*Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce*“ definující konkrétní body transformace, prodělal český systém ZRS řadu zásadních změn, které by se do budoucna měly promítnout právě ve zvýšení efektivity a transparentnosti poskytované pomoci. Klíčovou otázkou zůstává, zdali tomu tak skutečně bude a zda dnes již završená transformace může být hodnocena jako více či méně úspěšná.

Zmiňovaný dokument se skládá ze čtyř částí, přičemž každá část detailněji rozpracovává dílčí segmenty plánované transformace. První část tvoří harmonogram transformace systému ZRS do roku 2010, který krok za krokem představuje transformaci z hlediska její časové posloupnosti. Následující úsek se věnuje působnosti orgánů zapojených do rozvojové spolupráce v období transformace. Navzdory tomu, že se transformace ZRS týká, a to je na tomto místě třeba zdůraznit, pouze dvoustranných programů a projektů, daný úsek se zabývá působností jednotlivých orgánů ve všech formách ZRS. Třetí sekce popisuje zajišťování realizace dvoustranných rozvojových projektů v období transformace a konečně část čtvrtá, závěrečná, pracuje s rozpočtem a financováním dvoustranných rozvojových projektů během transformace.

Navzdory několikrát zmíněnému termínu započetí transformace (2007) nelze opominout změny, kterými procházel systém české ZRS od počátku svého fungování. Svou úlohu zde sehrály jak faktory vnitřní, jako již dříve zmiňovaný postoj české veřejnosti k poskytování rozvojové pomoci do zahraničí po pádu komunismu, či vnější, vyplývající zejména z členství ČR v nejrůznějších organizacích – zejména EU a OECD. Kromě toho výraznou úlohu ve formování systému sehrávají minulé zkušenosti – úspěchy i neúspěchy, které neustále kvalitativně posouvají tento systém kupředu.

Kromě teoretických a praktických zkušeností z minulých let představovalo významný podnět pro transformaci českého systému ZRS Zvláštní hodnocení OECD/DAC (Special Review of the Czech Republic). O toto hodnocení požádalo v červnu 2006 Ministerstvo zahraničních věcí České republiky jako první z nových dárcovských zemí. Hodnotící tým složený z expertů z Německa, Spojených států a DAC a spolufinancovaný Rakouskem a

Kanadou měl za úkol podpořit českou snahu o reformu stávajícího systému ZRS a předat zkušenosti a znalosti v dané oblasti. Dokument vznikl ve spolupráci s domácími aktéry - Parlamentem ČR, MZV, zástupci nevládních organizací a soukromého sektoru atd. a na základě analýzy stávajícího systému ZRS ČR (Special Review of the Czech Republic, 2007: 5). Výstupem aktivit zahraničních expertů v ČR je dokument „*Special Review of the Czech Republic*“, v české verzi s názvem „*Rozvojová spolupráce České republiky - zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou spolupráci*“, jehož čtvrtá část, dle mého názoru klíčová, představuje řadu navržených reforem české zahraniční rozvojové spolupráce a to vše s cílem přeměnit ČR ve skutečně odpovědného, efektivního a respektovaného donora.

3.1 Institucionální rovina transformace

Česká republika si pro své institucionální uspořádání zvolila model spočívající v soustředění koncepčních úkolů pod Ministerstvo zahraničních věcí a ve vytvoření rozvojové agentury, jejímž stěžejním úkolem by mělo být zajištění realizace projektů rozvojové spolupráce. Uvedený model se vyskytuje v řadě vyspělých dárcovských zemí, jako například v Rakousku, Švédsku či Norsku (Hokrová-Táborská, 2008: 130).

Za největší nedostatky dosavadního institucionálního rámce české ZRS je možné považovat zejména roztržitost a s tím spojenou problematickou identifikaci odpovědnosti státních aktérů. S tímto názorem se ztotožňují i čeští odborníci z oblasti rozvojové spolupráce ČR. M. Kaplan z Ministerstva zahraničních věcí a M. Náprstek z České rozvojové agentury. Posledně jmenovaný shledává hlavním nedostatkem dosavadní podoby systému ZRS ČR „*roztržitost ZRS ČR mezi jednotlivá resortní ministerstva a další státní aktéry a s tím spojenou nedostatečnou koordinací těchto aktérů*“. Dále uvádí, že: „*MZV mělo pouze poměrně malou možnost reálně ovlivňovat jednotlivé aktéry z řad resortních ministerstev při realizaci projektů, což se projevovalo nižší efektivitou ZRS ČR jako celku*“.⁴⁶

Tento silně a často kritizovaný bod fungování systému ZRS ČR se také stal klíčovým úkolem procesu transformace. V již zmiňovaném dokumentu, resp. rozhodnutí vlády, zabývajícím se konkrétními postupy při transformaci systému ZRS ČR, je patrný důraz na sjednocení pravomocí (a tedy i odpovědnosti) v dané oblasti převedením většiny projektů do gesce Ministerstva zahraničních věcí. Další výzvou transformace se stalo sjednocení rozpočtu a zřízení implementační a organizační složky státu – České rozvojové agentury.

⁴⁶ Náprstek, M.

3.1.1 Ministerstvo zahraničních věcí

Po dokončení transformace v roce 2010 leží stěžejní část dvoustranné rozvojové spolupráce v gesci Ministerstva zahraničních věcí a její realizace tak není rozložena mezi jednotlivá ministerstva jako doposud. Podle zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci působí MZV na úrovni politické, koncepční a programové. Jeho úloha spočívá především v koordinaci přípravy a předkládání strategických a koncepčních dokumentů, přípravě programů zahraniční rozvojové spolupráce s partnerskými zeměmi a jejich předkládání vládě ČR, aktualizace střednědobých výhledů ODA (ve spolupráci s MF), zadávání evaluací rozvojových intervencí a řízení ČRA. Mimo to mezi specifické kompetence MZV patří například: řízení zastupitelských úřadů, včetně gesce nad realizací lokálních projektů ZRS, zajišťování realizace projektů na zvyšování povědomí o ZRS, zajišťování projektů transformační spolupráce, či rozhodování o poskytnutí humanitární pomoci do zahraničí v objemu do 5 milionů Kč (v součinnosti s MV). Zároveň předkládá vládě návrh o poskytnutí humanitární pomoci do zahraničí v objemu nad 5 milionů Kč (UV č. 1070/2007 Sb.).

Trvalé výjimky, za jejichž realizaci zodpovídají jiné resorty, než MZV tvoří: vládní stipendia studentům z rozvojových zemí studujícím v ČR (ve společné gesci MZV a MŠMT) a zdravotní péče o zahraniční studenty (Ministerstvo zdravotnictví). Dočasné výjimky tvoří projekty migrace a bezpečnosti (Ministerstvo vnitra), „Aid for Trade“ (Ministerstvo průmyslu a obchodu) a řízení veřejných financí (Ministerstvo financí) (Plavcová-Lebeda, 2009: 7).

Vedle programovací fáze projektového cyklu je zodpovědností MZV také evaluace, která do roku 2007 náležela Rozvojovému středisku. Následovník ROS – Česká rozvojová agentura, která projekty realizuje, tuto odpovědnost ztratila proto, aby byla zachována nezávislost tohoto klíčového programovacího a kontrolního mechanismu (Plavcová-Lebeda, 2009: 9-10).

Zásadní součástí transformace se stalo zřízení dvou nových orgánů. První z nich je orgán implementační - Česká rozvojová agentura, a druhý – Rada pro ZRS, je meziresortním poradním orgánem.

3.1.2 Česká rozvojová agentura

Česká rozvojová agentura je zřízena zákonem č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů. Funkci zřizovatele ČRA vykonává Ministerstvo zahraničních věcí a organizačně spadá ČRA, v rámci resortu MZV, pod Sekci mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce.⁴⁷

Základem nové agentury se stalo Rozvojové středisko při Ústavu mezinárodních vztahů, které svou činnost ukončilo ke dni 31. 12. 2007 a od 1. 1. 2008 bylo nahrazeno Českou rozvojovou agenturou (Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009: 142). Činnost, organizační strukturu a hospodaření agentury definuje Statut České rozvojové agentury, který zároveň určuje její statutární orgán – ředitele ČRA, včetně jeho práv a povinností. Ředitel ČRA organizuje a řídí činnost agentury, za kterou také odpovídá. Mimo to mezi jeho povinnosti patří i předkládání „*Návrhu programu činnosti a rozpočtu ČRA*“ a „*Zprávy o činnosti a hospodaření ČRA*“ ke schválení MZV.

V souladu s výše uvedeným zákonem (č. 151/2010 Sb.) identifikuje Statut ČRA následující aktivity ČRA v oblasti ZRS: Česká rozvojová agentura realizuje ZRS v souladu s plánem ZRS, uskutečňuje projekty humanitární pomoci dle požadavků MZV a poskytuje dotace subjektům v ČR ve shodě s plánem ZRS.

Za účelem naplňování předchozích úkolů spočívá činnost ČRA zejména v:

- identifikaci témat ZRS v prioritních zemích (ve spolupráci s MZV)
- formulaci projektů ZRS a přípravě souvisejících zadávacích dokumentací
- vypisování a vedení výběrových řízení na dodavatele zboží, služeb a prací v rámci projektů ZRS a přípravě a uzavírání smluv s těmito dodavateli
- řízení a kontrole realizace projektů ZRS
- informování MZV o svých aktivitách
- podpoře (spolu s MZV) českých subjektů usilujících o zapojení do realizace projektů v rámci rozvojové spolupráce ostatních dárců, zejména pak Evropské komise
- posilování kapacit nevládních organizací a dalších subjektů aktivních v ZRS, organizace školení nezbytných pro realizaci ZRS nevyjímaje
- vytváření podkladů týkajících se implementace projektů pro zprávy o ZRS
- přípravě pracovníků MZV na výjezd do prioritních zemí ZRS.

Ačkoliv se může zdát, že ČRA pouze „nastoupila“ na místo ROS, ve skutečnosti bychom mohli hovořit o agentuře takřka „nové“. Přestože ČRA částečně kapacitně navázala na

⁴⁷ O ČRA, dostupné na: <http://www.czda.cz/cra/o-nas.htm>, 26. 2. 2011.

svého předchůdce, její agenda je odlišná. ČRA má primární odpovědnost za naplňování programů a realizaci projektů. Zatímco ROS se do značné míry věnovalo nezávislému posuzování projektů realizovaných v gesci jednotlivých resortů, Česká rozvojová agentura primárně zodpovídá za naplňování programů a realizaci projektů, jejichž hodnocení je úkolem externích subjektů kontrahovaných Ministerstvem zahraniční věcí. Agentura má také na starost několik fází projektového cyklu: identifikaci a formulaci projektů, realizaci a monitoring (Plavcová-Lebeda, 2009: 7-8).

Fáze identifikace a formulace podléhaly kritice díky tomu, že ve fázi identifikace neexistovala metodika pro výběr témat spolupráce. V reakci na to Agentura v září 2009 tuto metodiku dokončila a zahrnula ji do interního materiálu. Návrhy témat jsou předkládány členům Rady ZRS, která se k nim jednotlivě vyjadřuje, ale odpovědná za kvalitně identifikované a realizované projekty je ČRA (Tamtéž). Kromě toho bylo předmětem kritiky i organizování výběrových řízení, konkrétně nemožnost agentury vypisovat dotační výběrová řízení (pouze pravomoc vypisovat výběrová řízení dle zákona o veřejných zakázkách). Dle odst. 4 písm. c) § 8 zákona č.151/2010 Sb. má ČRA pravomoc poskytovat „*dotace subjektům v České republice v souladu s plánem zahraniční rozvojové spolupráce; jiné dotace může poskytnout pouze se souhlasem Ministerstva zahraničních věcí*“, čímž překračuje dosavadní nedostatek v legislativě, kdy mohly dotace udělovat pouze instituce zřízené zákonem, což ČRA nebyla až do přijetí uvedeného zákona.⁴⁸

Diskutovaným nedostatkem nejen ČRA, ale i MZV je fakt, že zde stále není dostatek personálních kapacit. Žádaným stavem je samozřejmě dostatek zkušených odborníků s velkým rozhledem v oblasti ZRS. Budování kapacit, nejen v ČRA, či MZV, ale také na zastupitelských úřadech, stále představuje pro český systém ZRS výzvu. M. Náprstek upozorňuje na přetrvávající nedostatek v dané oblasti, který představuje omezená, resp. nulová dlouhodobá přítomnost odborníků z ČRA přímo v partnerských zemích. Vyřešení uvedeného problému by umožnilo lépe spolupracovat s místními partnery a cílovými skupinami na přípravě rozvojových projektů a následném vyhodnocování jejich dopadů.

3.1.3 Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci

Dalším nově ustanoveným orgánem je meziresortní Rada pro ZRS, které již byl věnován prostor v podkapitole zabývající se aktéry české ZRS. Posláním Rady je především

⁴⁸ Dle odst. 1 § 12 zákona č. 151/2010 Sb. se ČRA zřízená opatřením MZV dne 1. ledna 2008 ruší dnem nabytí účinnosti tohoto zákona a dle odst. 2 § 12 zákona č. 151/2010 Sb. se ČRA zřizuje tímto zákonem, přičemž výkon veškerých práv a povinností přechází na „nově“ zřízenou agenturu.

koordinovat ZRS a zajišťovat její koherenci, přičemž se podílí na přípravě koncepce, strategických dokumentů, Plánu dvoustranné ZRS a mimo jiné se podílela i na přípravě nového zákona o ZRS. V Radě by se také měly projednávat výsledky evaluací programů a projektů realizovaných v rámci ZRS. Stejně jako ČRA, i Rada pro ZRS má svůj Statut, který je přílohou k usnesení vlády č. 1439 ze dne 19. prosince 2007.

V rámci Rady, která se schází přibližně každé dva až tři měsíce, se postupně začalo formovat několik pracovních skupin, a to např. skupina pro přípravu Zákona o ZRS a humanitární pomoci, či skupina pro evaluace. Díky tomu, že Ministerstvo zahraničních věcí Radu informuje o svých rozhodnutích, která před ní zároveň musí obhajovat, dochází ke zvýšení transparentnosti ZRS, což je efekt velmi žádaný. Nicméně v dokumentu Česká pomoc na rozcestí, který vydalo sdružení nevládních organizací FoRS, je upozorňováno na problém v opožděném předkládání rozhodnutí MZV Radě. Tato rozhodnutí nejsou Radě předkládána v dostatečném předstihu, což se může podepisovat na efektivitě její práce (Plavcová-Lebeda, 2009: 9).

Díky struktuře zastoupení, kdy v rámci 15 členů Rady pro ZRS působí jak státní, nestátní či soukromý sektor (zastoupený Platformou podnikatelů pro ZRS), má Rada pro ZRS velký potenciál stát se účinným diskusním fórem, přičemž výstupy těchto jednání by měly český systém ZRS dále formovat a posouvat kupředu směrem k již tolikrát diskutované efektivnosti a transparentnosti. V Radě tedy mají zastoupení všichni relevantní aktéři na poli ZRS a Rada sama o sobě tak představuje prostor pro společnou diskusi nad strategickými otázkami o směřování ZRS ČR obecně.

Navzdory potenciálu, kterým Rada disponuje, nebo právě proto, se objevuje kritika dosavadního fungování Rady, a to zejména z toho důvodu, že MZV ani ostatní resorty nevyužívají jejích zasedání k diskusím v takové míře, v jaké by mohly, resp. měly. Tento problém se negativně odráží především na soudržnosti českých politik pro rozvoj, kterou zaštiťuje právě Rada pro ZRS.

3.1.4 Shrnutí institucionální roviny transformace

Od spuštění transformace prošla institucionální rovina řadou významných změn, jejichž cílem bylo zlepšit dosavadní fungování systému české zahraniční rozvojové spolupráce. To, jak s těmito změnami bude naloženo, ukáže až čas. Nicméně již dnes lze říci, že se díky nim systém ZRS ČR posouvá kupředu (ve smyslu větší efektivity).

Během transformace byly v institucionální rovině realizovány následující změny:

- vznik Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci jako mezipřírodního koordinačního orgánu k 1. lednu 2008 usnesením vlády ČR č. 1439 z 19. prosince 2007
- zřízení České rozvojové agentury coby organizační složky státu a implementačního orgánu ZRS zákonem č. 151/2010 Sb.
- ČRA se stává součástí MZV - zlepšení efektivity při naplňování strategických cílů a koncepce
- ČRA přidělena pravomoc vypisovat dotační výběrová řízení
- sjednocení odpovědnosti a pravomocí v oblasti ZRS převodem většiny projektů realizovaných v gesci jednotlivých ministerstev do gescie Ministerstva zahraničních věcí
- v roce 2008 převzala Česká rozvojová agentura a Ministerstvo zahraničních věcí odpovědnost za vypisování projektů v oblasti vzdělávání, sociálního rozvoje, zdravotnictví a dopravy a od roku 2009 navíc za oblasti životního prostředí, zemědělství a průmyslového rozvoje
- stipendia včetně zdravotní péče, řízení veřejných financí, program Aid for Trade, projekty v oblasti migrace a bezpečnosti a transformační spolupráce zůstaly i nadále v gesci rezortních ministerstev
- rozšíření ZRS o koncept transformační spolupráce (a jeho implementace v prioritních zemích), vytvoření samostatného oddělení transformační spolupráce (2004), které je od roku 2007 součástí odboru lidských práv a transformační politiky (LPTP)
- zřízením Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci zůstala, přes veškeré změny v úkolech resortů, zachována koncepční a expertní role ministerstev
- identifikace problému spočívajícím v nedostatečných personálních kapacitách ČRA, MZV (ale i dalších resortech) a zastupitelských úřadů a snaha tento problém řešit
- nárůst počtu pracovních míst v ČRA z devíti na devatenáct.

Ačkoliv změny uskutečněné v každé jedné rovině systému znamenaly pro ZRS ČR jako celek velký přínos, proměny institucionální roviny představovaly při transformaci velkou prioritu. Díky odstranění nejzásadnějších nedostatků v dané rovině může být dnes institucionální zajištění ZRS ČR shledáno přehlednějším, ucelenějším a transparentnějším, zejména kvůli jasnějšímu rozdělení odpovědnosti a pravomocí mezi jednotlivé státní aktéry, jmenovitě Ministerstvo zahraničních věcí ČR (příp. další resorty), Českou rozvojovou agenturu a Radu pro zahraniční a rozvojovou spolupráci.

3.2 Legislativní rovina transformace

Legislativní rovina transformace představuje zákon ze dne 21. dubna č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů, který také tvoří hlavní legislativní rámec pro oblast ZRS. Do přijetí uvedeného legislativního aktu byly česká zahraniční rozvojová spolupráce a humanitární pomoc realizovány skrze příslušná usnesení vlády.

Neexistence legislativního předpisu se ukázala jako vysoce problematická, především v souvislosti s nárůstem objemu poskytovaných prostředků, potřebou systém ZRS ČR zefektivnit a v reakci na komplikované vztahy mezi jednotlivými aktéry způsobené nejasně vymezenými pravomocemi a povinnostmi.

Zákon byl schválen vládou dne 22. června 2009 (UV ČR č. 790/2009 Sb.), Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR s drobnými pozměňovacími návrhy dne 17. března 2010 a Senátem Parlamentu ČR ve znění návrhu schváleného Poslaneckou sněmovnou dne 21. dubna 2010. Dne 13. května 2010 byl Zákon podepsán prezidentem ČR, 24. května 2010 vyšel ve Sbírce zákonů a datem účinnosti se stal 1. červenec roku 2010 (Informace o ZRS ČR v roce 2009: 3). Dle § 1 zákona č. 151/2010 Sb. tento zákon „stanoví podmínky pro uskutečňování zahraniční rozvojové spolupráce a poskytování humanitární pomoci do zahraničí hrazených ze státního rozpočtu a působnost orgánů státní správy a České rozvojové agentury v této oblasti“. Detailní postupy realizace zahraniční rozvojové spolupráce budou zakotveny v Zásadách pro poskytování ZRS a humanitární pomoci, které budou novelizovány ve vazbě na zákon o ZRS a humanitární pomoci. Tyto zásady rovněž blíže nadefinují zapojení dalších klíčových aktérů a subjektů, nestátních neziskových organizací, univerzit a dalších vzdělávacích a výzkumných institucí, sdružení měst a obcí, veřejnosti a občanské společnosti (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 29).

Jednotlivé paragrafy daného zákona jsou věnovány vymezení pojmů, uskutečňování zahraniční rozvojové spolupráce, poskytování humanitární pomoci, pravidlům pro nakládání s prostředky na zahraniční rozvojovou spolupráci a na humanitární pomoc, pravomocím a působností subjektů v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (MZV, ČRA, MV), správě státních hmotných rezerv. Mimo to obsahuje společná a přechodná ustanovení a změny souvisejících zákonů.

Ačkoliv již sama existence zákona je velkým přínosem, za zcela klíčové body jeho obsahu můžeme označit paragrafy týkající se České rozvojové agentury a působnosti subjektů

ZRS ČR obecně. Díky zřízení ČRA tímto zákonem může Agentura vypisovat dotační výběrová řízení a MZV připadají politické, koncepční a programové úkoly.

3.2.1 Shrnutí legislativní roviny transformace

Jak již bylo několikrát řečeno, přijetí zákona č. 151/2010 Sb. ze dne 21. dubna legislativně ukotvujícího základní pravidla pro fungování českého systému zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci bylo velmi potřebným a žádaným krokem, po kterém již dlouho volali všichni relevantní aktéři ZRS. Zákon s sebou přinesl řadu změn, z nichž ty nejdůležitější uvádí v bodech následující shrnutí:

- ustavení jasné definice zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
- vymezení pravomocí a rozsahu působnosti subjektů působících v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (MZV, ČRA, MV)
- v oblasti humanitární pomoci určuje rozsah kompetencí a jejich rozdělení mezi Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo vnitra ČR
- sladuje oblast humanitární pomoci s integrovaným záchranným systémem
- ruší Českou rozvojovou agenturu zřízenou opatřením Ministerstva zahraničních věcí dne 1. ledna 2008 a dnem nabytí účinnosti zákona (1. července 2010) zřizuje Českou rozvojovou agenturu
- právně zakotvuje Českou rozvojovou agenturu coby implementační organizaci české rozvojové spolupráce
- zřízením České rozvojové agentury tímto zákonem nabývá ČRA pravomoci vypisovat dotační výběrová řízení

Přijetí zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci představovalo přelomový krok v legislativní rovině české ZRS. Do té doby neexistoval legislativní rámec, který by danou oblast právně upravoval. Obecně lze říci, že v této rovině byla realizována změna nejviditelnější, vzhledem k tomu, že se jedná o zákon zcela nový.

3.3 Koncepční rovina transformace

Koncepční rovinou transformace se rozumí změny realizované v průběhu transformace v oblasti teritoriálních a sektorových priorit. Zcela klíčový dokument zde představuje Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období let 2010-2017, resp. Koncepce ZRS ČR jako taková, která spolu se Zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů a Zásadami pro

poskytování ZRS tvoří soubor základních strategických dokumentů české rozvojové spolupráce.

Od září roku 2009 probíhala příprava stávající Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017, která nahradila předcházející dokument z roku 2002. Původně plánované pětileté období platnosti koncepce bylo prodlouženo na sedm let, což je pozitivním krokem vpřed usnadňujícím plánování jednotlivých projektů. V souvislosti s tímto prodloužením by mělo dojít ke zvýšení předvídatelnosti poskytované pomoci. Velkým přínosem je, resp. byla účast dalších aktérů na přípravě nové Koncepce. Tato spolupráce probíhala prostřednictvím pracovní skupiny v rámci Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci.

Deklarovaným účelem nové koncepce je *„zasadit českou rozvojovou spolupráci do aktuálního zahraničněpolitického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a environmentálního kontextu“* (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 4). Právě onen kontext, resp. prostředí, v němž je rozvojová pomoc realizována, se od přijetí poslední koncepce proměnilo a stále proměňuje. A to jak prostředí mezinárodní, tak vnitrostátní. Jak již bylo řečeno dříve, Česká republika přijala řadu mezinárodních závazků v oblasti rozvoje, jejichž přijetí formovalo také systém české zahraniční rozvojové spolupráce zevnitř. Nicméně nejsou to jen mezinárodní závazky, které systém ovlivňují. Je to mezinárodní prostředí jako takové, a jsou to globální výzvy, které nutí Českou republiku neustále přizpůsobovat své cíle a priority a vůbec podobu systému ZRS ČR jako takového. Tak, jako bylo nutné v průběhu transformace přizpůsobit institucionální a legislativní roviny, velkých změn doznala i rovina koncepční.

Do přípravy nové koncepce se promítla snaha maximálně zohlednit jednotlivá doporučení OECD/DAC shrnutá do dokumentu z roku 2007, který byl výsledkem práce expertů na rozvojovou spolupráci. K jeho zpracování došlo na žádost České republiky s cílem předat zkušenosti, hodnocení a vytvořit silné podněty pro diskusi nad výslednou podobou českého systému zahraniční rozvojové spolupráce po jeho transformaci.

Oblast teritoriálních i sektorových priorit doznala mnoho změn spolu s tím, jak byly přijímány nové strategické dokumenty, resp. spolu s tím, jak se systém ZRS vyvíjel a jak byly vyhodnocovány zkušenosti a priority z předchozích let. Následující část monitoruje proměny teritoriálních a sektorových priorit od doby přijetí Koncepce ZRS ČR na léta 2002-2007 do současnosti, tedy Koncepce ZRS ČR na období 2010-2017.

3.3.1 Teritoriální a sektorové priority do zahájení transformace ZRS ČR

Již v období platnosti předcházející koncepce (2002-2007) došlo k omezení teritoriální roztržitosti české zahraniční rozvojové spolupráce, což by při identifikaci nejpalčivějších problémů ZRS ČR pravděpodobně vévodilo pomyslnému žebříčku. Ve zmiňované Koncepci na období let 2002 - 2007 bylo identifikováno 20 zemí (Afghánistán, Angola, Bolívie, Bosna a Hercegovina, Burkina Faso, Etiopie, Jemen, Jugoslávie, Kazachstán, Libanon, Makedonie, Mali, Mongolsko, Namibie, Nikaragua, Palestina, Salvador, Ukrajina, Uzbekistán a Vietnam), do nichž směřovaly prostředky vyčleněné Českou republikou na zahraniční rozvojovou spolupráci. Koncepce stanovuje jako základní podmínku pro navázání partnerství s konkrétní zemí „*průkaznou snahu řešit problémy svého rozvoje vlastními silami a s ohledem na ekonomické, sociální a environmentální souvislosti*“.⁴⁹ V další řadě by měla být respektována následující kritéria: stupeň sociálně-ekonomického rozvoje přijímající země, tj. naléhavost pomoci (1), zahraničně-politické vztahy přijímající země k ČR, historické a obchodní vazby a jejich perspektivy (2), úroveň demokracie, existence právního státu, antikorupční prostředí a zdravé ekonomické základy v přijímající zemi (3), vhodná infrastruktura pro projekty v přijímající zemi, přítomnost zastupitelských úřadů ČR či příslušných mezinárodních organizací (4), koordinace s aktivitami ostatních dárcovských zemí a mezinárodních organizací (5).⁵⁰ Vzhledem k nesčetným připomínkám upozorňujícím na nepoměr v počtu partnerských zemí a finančním a personálním kapacitám České republiky bylo rozhodnuto v oblasti teritoriálních priorit počet partnerských zemí snížit.

V roce 2004, po vstupu ČR do EU, bylo vybráno prioritních zemí osm, konkrétně Angola, Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko, Vietnam a Zambie. Výběr byl založen na čtyřech skupinách kritérií: míře potřebnosti partnerské země (1), připravenosti země pomoc přijímat (2), intenzitě vztahů rozvojové spolupráce v současnosti a minulosti (3) a přítomnosti českého zastupitelského úřadu v zemi (4).⁵¹

Pro všechny výše uvedené prioritní země byly vytvořeny programy rozvojové spolupráce na období 2006 - 2010, což znamenalo zásadní převrat v přístupu k poskytování rozvojové spolupráce. Tímto krokem se přešlo od izolovaných rozvojových projektů

⁴⁹ Teritoriální a sektorové priority Koncepce ZRS ČR na léta 2002 - 2007, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/koncepce_zrs_cr_2002_2007/teritorialni_a_sektorove_priority.html, 7. 3. 2011.

⁵⁰ Teritoriální a sektorové priority Koncepce ZRS ČR na léta 2002 - 2007, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/koncepce_zrs_cr_2002_2007/teritorialni_a_sektorove_priority.html, 7. 3. 2011.

⁵¹ Teritoriální a sektorové priority Koncepce ZRS ČR na léta 2002 - 2007, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/koncepce_zrs_cr_2002_2007/teritorialni_a_sektorove_priority.html, 7. 3. 2011.

k vytvoření komplexních programů s cílem buďto zlepšit situaci konkrétního sektoru v partnerské zemi (sektorové programy), nebo celkově vylepšit situaci dané země. Tím nejdůležitějším přínosem vzniku programů rozvojové spolupráce je zvýšení předvídatelnosti pomoci umožňující efektivněji plánovat aktivity a projekty realizované v rámci ZRS ČR (Lebeda-Lukáš, 2009b: 27). Během transformace a po skončení platnosti Koncepce ZRS ČR na období let 2002-2007 byla spolupráce s prioritními zeměmi založena na Programech spolupráce na období 2006-2010.

Navzdory další redukci v počtu programových zemí zůstala pomoc stále roztržštěná. K témuž názoru došel i expertní tým Výboru OECD pro rozvojovou pomoc, který na problém upozorňuje ve své hodnotící zprávě o českém systému rozvojové spolupráce (Special Review of the Czech Republic, 2007: 13-14).

Koncepce ZRS ČR 2002-2007 vytyčuje jako klíčový aspekt stanovování sektorových priorit zahraniční rozvojové spolupráce výběr takových sektorů, v nichž má ČR komparativní výhody ve vztahu k ostatním dárcům. Za takové obory je považováno zdravotnictví, vzdělávání, energetika či vybrané oblasti strojírenství a životního prostředí. Zmíněná orientace koresponduje s "Iniciativou 20/20"⁵² ze Světového summitu pro sociální rozvoj v Kodani 1995, podle které se dárcovské země zavázaly věnovat 20 % své pomoci a přijímající země 20 % svých národních rozpočtů na základní sociální sféru (tj. zdravotnictví, vzdělání, potravinové zabezpečení, přístup k vodním zdrojům). V sektorovém zaměření se ČR rovněž hlásí k iniciativám a doporučením EU a OECD/DAC (např. důraz na projekty v oblasti životního prostředí, na podporu regionální spolupráce).⁵³

3.3.2 Teritoriální a sektorové priority po dokončení transformace

V Koncepci ZRS ČR na období let 2010-2017 byla pro výběr teritoriálních priorit uplatněna více méně totožná kritéria jako v koncepci předcházející. Tato čtyři kritéria jsou zohledňována při výběru prioritních zemí. Vzhledem k jejich diskutování ve druhé kapitole budou na tomto místě pouze stručně uvedena a více prostoru bude věnováno východiskům, z nichž Česká republika vycházela při určování teritoriálních priorit pro aktuální období a

⁵² Iniciativa 20/20 přichází s návodem na fungování partnerství vyspělých a rozvojových zemí. Podle této iniciativy by mělo být 20 % státního rozpočtu věnováno na zajištění základních sociálních služeb, a tudíž i 20 % z přijaté ODA by mělo směřovat do oblasti sociálních služeb. Zdůraznila také potřebu dodatkových zdrojů, aby bylo možné účinně provádět program sociálního rozvoje, a současně poukázala na potíže a omezení existující v mnoha zemích, zejména v rozvojových zemích, v souvislosti se zajišťováním nebo přerozdělením domácích zdrojů, dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1110/zprava_ad_hoc_24.pdf, 16. 3. 2011.

⁵³ Teritoriální a sektorové priority Koncepce ZRS ČR na léta 2002-2007, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/koncepce_zrs_cr_2002_2007/teritorialni_a_sektorove_priority.html, 7. 3. 2011.

konkrétním teritoriálním prioritám, resp. jednotlivým programovým a projektovým zemím a zemím, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření, než v předchozím programovém období.

Mezi již několikrát zmiňovaná čtyři kritéria pro výběr teritoriálních priorit pro stávající období patří: dvoustranné a rozvojové vztahy partnerské země s ČR (1), potřebnost rozvojové spolupráce na straně partnerské země (úroveň socioekonomického rozvoje) (2), připravenost země pomoc přijímat (3), zohlednění dělby práce s ostatními dárci (postavení České republiky v kontextu ostatních dárců v konkrétní přijímající zemi) (4).

Při stanovování teritoriálních priorit zahraniční rozvojové spolupráce se Česká republika řídila následujícími body:

- analýzou a vyhodnocením dosavadní spolupráce s 8 prioritními zeměmi z předcházejícího programového období
- zkušenostmi získanými v předcházejícím programovém období
- doporučeními OECD/DAC a Světové banky upozorňujícími na velký počet prioritních zemí
- za účelem vyváženosti, co se složení prioritních zemí týče, vzala Česká republika v úvahu dosavadní nedostatečné zastoupení málo rozvinutých zemí a afrického kontinentu – vedle zemí tradičního prioritního zájmu České republiky v jejím sousedství je mezi stávajícími prioritními zeměmi zastoupena i subsaharská Afrika a Asie
- komparativními výhodami České republiky (zdravotnictví, vzdělání, energetika, vybrané oblasti strojírenství, životní prostředí a zkušenosti s procesem politické, ekonomické a společenské transformace)
- doporučením OECD/DAC ke stanovování a používání širších rozvojových kritérií za účelem větší vyváženosti seznamu prioritních zemí
- usnesením Vlády ČR č. 1296/2009 Sb. o uzavření zastupitelských úřadů v Harare a Luandě (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 12-13).

Na základě doporučení OECD/DAC, které navrhuje České republice soustředit se na oblasti, resp. sektory s jasnou komparativní výhodou a přidanou hodnotou ČR, byly při přípravě stávající koncepce zohledněny jak zkušenosti z předcházejícího období, tak zmiňované komparativní výhody, přičemž za nejpřínosnější zkušenost by, z hlediska komparativních výhod, mohla být považována zkušenost s procesem politické, ekonomické a společenské transformace. S ohledem na výše zmiňovaná kritéria a priority mezinárodního společenství bylo pro období 2010-2017 vybráno následujících pět prioritní sektorů:

1. **Životní prostředí**, kde Česká republika může nabídnout zkušenosti v oblasti zlepšování stavu životního prostředí, zavádění a implementace environmentálního práva a politik. ČR se v této oblasti v aktuálním programovém období zaměří především na zásobování pitnou vodou a ochranu vodních zdrojů, odstraňování ekologických zátěží, rozvoj odpadového hospodářství zejména na regionální úrovni, udržitelné způsoby využívání přírodních zdrojů, ochranu před přírodními katastrofami, environmentální aspekty průmyslu, environmentální geologii (se zaměřením na hydrogeologii), ochranu biologické rozmanitosti aj.
2. **Zemědělství**, kde se Česká republika zaměřuje na přenos know-how s důrazem na využívání vhodných zemědělských technologií a pěstování vhodných druhů plodin. Mimo to se soustředí na oblast vodohospodářství, lesního hospodářství a rozvoj venkovských zemědělských hospodářství.
3. **Sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb)** patří mezi tradiční součást sektorových priorit ČR, zejména pak podpora základního a učňovského školství.
4. **Ekonomický rozvoj (včetně energetiky)** je realizován především prostřednictvím transferu technologií a přenosu know-how. Z důvodu dlouholetých odborných zkušeností se v aktuálním období bude česká ZRS jako doposud zaměřovat na podporu udržitelných zdrojů energie, energetické soběstačnosti či technické modernizace včetně rozvoje dopravní infrastruktury. Důrazem na udržitelné zdroje energie na lokální úrovni navazuje ČR na jednu z priorit svého předsednictví v Radě EU v oblasti ZRS. Dlouhodobým cílem ČR v sektoru ekonomického rozvoje je také podpora malých a středních podnikatelů a rozvoj trhu práce a obchodu. Nedílnou součástí tohoto sektoru je i program Aid for Trade.
5. **Podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace** je právě tím sektorem, v němž Česká republika disponuje, vůči většině zavedených donorů, významnou komparativní výhodou vyplývající z vlastních zkušeností s procesem politické, ekonomické a společenské transformace. Partnerskými zeměmi ČR v tomto sektoru jsou takové země, které procházejí podobnými změnami, jako kdysi ČR, či zde dosud demokratizační proces nebyl započat. Stěžejním nástrojem ČR pro podporu demokracie je Program transformační spolupráce (Koncepte ZRS ČR 2010-2017: 16-18).

3.3.3 Prioritní země s programem spolupráce (programové země)

Pro období 2010-2017 byly vybrány nové programové země, přičemž při výběru vycházela ČR ze všech kritérií představených výše. Seznam programových zemí doznal, oproti složení programových zemí v koncepci předcházející, řadu výrazných změn, a to jak

kvantitativních, tak co se struktury týče. Počet prioritních zemí byl snižen z osmi na pět, což plně koresponduje s doporučením OECD/DAC a Světové banky.

Z minulého programového období tak programovou zemí zůstala Bosna a Hercegovina, Moldavsko a Mongolsko. Nově se prioritními zeměmi staly Afghánistán a Etiopie.

Afghánistán představuje pro ČR bezpečnostně-rozvojovou prioritu. Základem jejího působení v Afghánistánu je od roku 2008 činnost civilní části tzv. provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) v provincii Lógar. V roce 2009 se mimo základních projektů v oblasti školství, zdravotnictví a dopravně-infrastrukturních projektů vyprofilovaly projekty s těžištěm v oblasti bezpečnosti a dobrého vládnutí, zemědělství, vodohospodářství a podpory nezávislých médií.

V **Bosně a Hercegovině** v roce 2009 pokračovala rozvojová spolupráce v následujících prioritních sektorech: ekonomicko-průmyslový rozvoj, zemědělství a rozvoj venkova a doprava, v období platnosti aktuální koncepce dojde k realizaci projektů v sektorech životního prostředí, zemědělství a ekonomického rozvoje. V následujícím programovém období bude program spolupráce s touto prioritní zemí pokračovat, ale s tím rozdílem, že budou více akcentovány potřeby země v oblasti transformace a integrace v souvislosti s přípravou na vstup do EU, kde může ČR bohatě využít svých zkušeností.

Etiopie byla do skupiny programových zemí zařazena z důvodu bohaté tradice vzájemných vztahů a široké škály aktivit českých subjektů na jejím území. Její zařazení navíc koreluje s připomínkami o nedostatečném zastoupení nejméně rozvinutých zemí Afriky a Asie. Sektory, na něž se Česká republika hodlá v Etiopii soustředit, jsou následující: životní prostředí, sociální rozvoj a zemědělství.

V **Moldavsku** ČR navazuje na dosavadní úspěšnou programovou spolupráci, která je velmi dobře hodnocena, a zaměřuje se na sektory životního prostředí, zemědělství a sociální rozvoj, čímž navazuje na spolupráci z let předešlých. V období platnosti aktuální koncepce se budou aktivity ČR v Moldavsku zaměřovat na přenos českých zkušeností s politickou a ekonomickou transformací. Česká republika se také v Moldavsku přihlásila k roli tzv. zastupujícího koordinátora EU, který má vůli a schopnost koordinovat dárce jak mezi sebou, tak směrem k partnerským vládám.

Mongolsko je tradiční programovou zemí, s níž bude spolupráce pokračovat i nadále. Prioritními sektory České republiky v Mongolsku jsou: životní prostředí, zemědělství, sociální a ekonomický rozvoj (Česká republika pomáhá, 2009: 22-25; Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 13-14).

3.3.4 Prioritní země bez programu spolupráce

Stejně tak, jako prošel změnami seznam zemí programových, proměnila se i struktura zemí bez programu spolupráce, tj. zemí projektových. V těchto zemích bude spolupráce založena na bázi jednotlivých projektů, které by ale měly utvářet jakousi celistvou množinu, promyšlený celek, který bude navazovat na další bilaterální a multilaterální aktivity České republiky v konkrétní partnerské zemi. Status projektových zemí mají pro léta 2010-2017 země následující: Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území (PAÚ) a Srbsko.

Rozvojová spolupráce v **Gruzii** byla ovlivněna konfliktem z roku 2008 s Ruskem. V souvislosti s tímto konfliktem se Česká republika primárně soustředila na odstraňování jeho následků. V návaznosti na vyčlenění mimořádných prostředků na rekonstrukční pomoc po skončení konfliktu a zahraničněpolitické zájmy České republiky budou kontinuálně pokračovat rozvojové aktivity v zemi, která je také prioritní zemí transformační spolupráce.

V **Kambodži** se Česká republika soustředí zejména na sektory sociálního rozvoje, vzdělávání, zdravotnických služeb a životního prostředí. Konkrétně pomáhá při výstavbě a vybavování základních škol, pořizování zdravotnického vybavení, školení porodních asistentek apod.

Kosovo zůstává projektovou zemí i nadále a mimo to patří také k prioritním zemím transformační spolupráce. Česká republika se zde podílí na rozvojových aktivitách zejména v sektorech sociálního a ekonomického rozvoje.

Česká republika bude na **Palestinských autonomních územích (PAÚ)** navazovat na mimořádnou rekonstrukční pomoc z roku 2008 v následujících sektorových prioritách – ekonomický rozvoj (zejména energetika) a životní prostředí (především vodohospodářství). V roce 2009 zde Česká republika pomáhala při budování infrastruktury a institucí sloužících za základ samostatného státu.

Srbsko změnilo svůj status prioritní země a ze seznamu zemí programových bylo přeřazeno do seznamu zemí projektových. Česká republika zohlednila zkušenosti ze spolupráce se Srbskem z let minulých a s ohledem na dosavadní pozitivní vývoj Srbska přešla od projektů čistě rozvojových k projektům zaměřeným na asistenci před vstupem do EU. Kromě toho naváže na dosavadní projekty v sektorech životního prostředí, ekonomického a sociálního rozvoje. V Srbsku je opět prostor pro přenos českých zkušeností s procesem ekonomické transformace a Srbsko tedy také patří mezi prioritní země transformační spolupráce (Česká republika pomáhá 2009: 24, 28-30; Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 14-15).

3.3.5 Země, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření, než v předchozím programovém období

Země, v nichž bude spolupráce pokračovat v jiném rozsahu a zaměření, než v předchozím programovém období, jsou Angola, Jemen, Vietnam a Zambie, tedy země, které na seznamu programových zemí figurovaly od roku 2004. Aktuální koncepce tyto přesuny zdůvodňuje jen stručně a věnuje se více konkrétním aktivitám v jednotlivých zemích. Příčinu změny statusu lze hledat v rozhodnutí rušit některé zastupitelské úřady České republiky. Usnesením vlády č. 1296/2009 Sb. došlo, mimo jiných, ke zrušení zastupitelských úřadů v Luandě (Angola) a Harare (Zimbabwe, ale fungoval rovněž jako ZÚ pro Zambii). Usnesením vlády č. 618/2010 Sb. pak byl zrušen také zastupitelský úřad v Sanaá (Jemen). Jak již bylo uvedeno v textu výše, při výběru teritoriálních priorit bere Česká republika v úvahu přítomnost svých zastupitelských úřadů v zemi a zrušení zmiňovaných ZÚ tak mělo vliv na výslednou podobu seznamu prioritních, resp. programových a projektových zemí.

Dle M. Náprstka při sestavování seznamu prioritních zemí sehrála zásadní roli právě přítomnost zastupitelského úřadu ČR v zemi, resp. uzavření (nebo utlumení) jeho činnosti. Podle jeho názoru nelze bez stálé (a nejlépe diplomatické) přítomnosti ČR v konkrétní zemi efektivně uskutečňovat rozvojové projekty.

Pro zmíněné čtyři země je nezbytné přijmout adekvátní odchodovou strategii a podniknout kroky nezbytné k zabezpečení udržitelnosti probíhajících a končících projektů. Z tohoto důvodu vyčlení Česká republika během prvních 2 – 3 let platnosti stávající koncepce v Plánu ZRS (každoročně) prostředky určené na završení rozvojového působení jednotlivých realizátorů v konkrétní zemi.

V **Angole** byly tradičně realizovány projekty v sektorech zemědělství, vzdělání a rozvoje venkova. Do budoucna se předpokládá pro-exportní orientace spolupráce a realizace projektů nestátních neziskových organizací v dosavadních prioritních sektorech.

Česká republika je členem poměrně úzké skupiny zemí nesoucí název „Přátelé Jemenu“, jež si klade za cíl podporovat jemenskou vládu při nutných ekonomických a společenských reformách. Donedávna měla v **Jemenu** také diplomatické zastoupení, které ale bylo v roce 2010 zrušeno. Doposud se zde ČR soustředila zejména na sektory zemědělství a sociálního rozvoje.

Vietnam i nadále zůstane významným partnerem české rozvojové spolupráce. V aktuálním programovém období budou pokračovat stávající projekty a případně vznikat projekty nové, pokud to bude relevantní. ČR zvažuje i prodlužování aktivit v osvědčeném sektoru životního

prostředí, které zde představují významnou složku rozvojové pomoci. V rámci sektoru životního prostředí se jedná zejména o pomoc při odstraňování ekologických zátěží. V tomto směru lze dané aktivity realizovat skrze mezinárodní organizace či v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru. Kromě výše uvedeného je možné pokračovat i v realizaci projektů nevládních organizací.

V **Zambii** realizuje Česká republika projekty v oblastech zdravotnictví, životního prostředí a zemědělství. Koncepce ZRS ČR 2010-2017 odkazuje na možnost navázat na dosavadní aktivity neziskových organizací v prioritních sektorech. ČR bude i nadále svou pozornost soustřeďovat do Západní provincie, kde se úspěšně etablovala a vybudovala si zde dobré postavení (Česká republika pomáhá 2009: 24, 26-27; Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 15)

3.3.6 Shrnutí koncepční roviny transformace

Koncepční rovina doznala velkých změn představených v Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017. Proměny koncepční roviny v bodech shrnuje následující přehled:

- Přijetí Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017, coby jednoho ze strategických dokumentů české ZRS.
- Prodloužení platnosti Koncepce ZRS ČR o dva roky, z původně zamýšleného rozpětí 5 let (2010-2015) na 7 (2010-2017).
- Proměna struktury teritoriálních priorit české ZRS v důsledku přehodnocení dosavadních zkušeností, doporučení a závazků. Programovými zeměmi se staly Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko, Mongolsko, projektovými pak Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území a Srbsko. Status prioritních zemí ztratily bývalé země programové Angola, Jemen, Vietnam a Zambie.
- Redukce počtu prioritních zemí za účelem zvýšení efektivity systému ZRS ČR.

Výsledná podoba aktuálního seznamu prioritních zemí doznala oproti svým předchůdcům výrazných změn, zejména co se složení a počtu prioritních zemí týče. Česká republika se v koncepčních otázkách řídila zejména svými dosavadními zkušenostmi z konkrétních přijímajících zemích a kromě toho zohlednila i nejčastější doporučení v této oblasti, a to snížit počet prioritních zemích, který byl ve vztahu k finančním kapacitám a možnostem ČR příliš vysoký. K tomuto snížení došlo a vyhodnocení toho, zda je současný stav vyhovující, či nikoliv, je otázkou přípravy koncepce budoucí.

3.4 Finanční zajištění ZRS ČR

Hlavním ukazatelem objemu prostředků poskytovaných na zahraniční rozvojovou spolupráci je tzv. ODA (Official Development Assistance) složená ze dvou základních složek – bilaterální (dvoustranné) a multilaterální (mnohostranné) spolupráce (Lebeda-Lukáš, 2009b: 26). Navzdory tomu, že objemu poskytovaných prostředků je věnována vysoká pozornost a výše vyčleněných financí na ZRS je skutečně zásadní součástí celého systému ZRS, je důležité zaměřit se i na to, jakým způsobem a na co jsou tyto finance používány a zdali je míra jejich využití skutečně co nejefektivnější. Z tohoto důvodu by tedy Česká republika měla usilovat nejen o navyšování objemu financí, což mimo jiné vyplývá z přijatých mezinárodních závazků, ale také o účinné využití těchto peněz.

Objem pomoci tedy sám o sobě není tím faktorem, který by vedl ke snižování chudoby. Cíle, motivy a principy ZRS, její struktura a formy pomoci tvoří společně důležitější agendu. Velké objemy prostředků poskytované špatným způsobem obvykle přináší menší efekt a ve svém důsledku mohou být částky odklány nerozvojovými směry. Na základě těchto úvah byla formována i podoba systému ZRS ČR po transformaci. Efektivnější a transparentnější systém české zahraniční rozvojové spolupráce byl jednou z podmínek, která měla předcházet pozdějšímu zvyšování objemu pomoci (Lebeda-Lukáš, 2009b: 26).

Co se týče dokumentů zajišťujících financování zahraniční rozvojové spolupráce, dle usnesení vlády č. 302 z roku 2004 o zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České Republiky do Evropské unie se ZRS ČR řídí ročním programem (plánem) na následující kalendářní rok a střednědobým výhledem financování na další dva roky. Na základě usnesení vlády č.1070/2007 Sb. k transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky tyto dokumenty projednává Ministerstvo zahraničních věcí s resortními ministerstvy v rámci Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci a MZV je následně předloží vládě ke schválení.

Ještě v roce 2008 se prostředky na ZRS rozpočtovaly v kapitole Všeobecná pokladní správa v rámci ročního státního rozpočtu České republiky. Po schválení ročního plánu ZRS vládou a schválení státního rozpočtu České republiky na příslušný rok Parlamentem ČR uvolnilo Ministerstvo financí objem prostředků určený na financování ZRS z rozpočtové kapitoly Všeobecná pokladní správa do rozpočtu jednotlivých rezortů. Gesční rezorty spravovaly tyto prostředky a přidělovaly je realizačním institucím. V roce 2009 se již prostředky na dvoustranné rozvojové projekty rozpočtují v příslušných resortních rozpočtových kapitolách na základě vládou schváleného Plánu dvoustranné ZRS. V důsledku

transformace systému ZRS je od roku 2011 rozpočet ZRS sjednocen a zahrnut do rozpočtové kapitoly Ministerstva zahraničních věcí. Po schválení Plánu dvoustranné ZRS, schválení státního rozpočtu a obdržení prostředků do své rozpočtové kapitoly zajišťuje MZV realizaci projektů ve své gesci a převádí prostředky na implementaci specifických projektů do rozpočtů ostatních resortů. Tímto krokem došlo nejen ke zlepšení systémovosti a předvídatelnosti financování systému ZRS ČR, ale rovněž k usnadnění monitoringu využitých prostředků a tím i k vyšší transparentnosti. Ostatních forem bilaterální ZRS (humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení) a multilaterální ZRS se transformace systému ZRS ČR nedotkla (UV ČR č. 1070/2007 Sb.).

3.4.1 Objem finančních prostředků ZRS ČR

Poté, co se Česká republika stala členským státem Evropské unie, dostala se do popředí české zahraniční politiky otázka sblížení praxe a objemu prostředků poskytovaných na zahraniční rozvojovou spolupráci. V souvislosti s členstvím v Evropské unii je na Českou republiku vyvíjen tlak s požadavkem na zvyšování podílu finančního objemu na oficiální rozvojovou pomoc (Official Development Assistance/ODA). Závěry Evropské rady z června 2005 přinesly novým členským státům Evropské unie povinnost usilovat o navýšení podílu ODA/HND na 0,17 % do roku 2010 a 0,33 % do roku 2015. Od roku 2002 zaznamenal objem prostředků určených na zahraniční rozvojovou spolupráci navýšení z 0,065 % ODA/HND (2002) na 0,11 % ODA/HND (2007). Ačkoliv tento nárůst posunul Českou republiku na přední místo mezi tzv. novými donory, za vyspělými zeměmi zaostávala a stále zaostává (Hokrová-Táborská, 2008: 132).

Roku 2008 přesáhla oficiální rozvojová pomoc České republiky 4,2 miliardy Kč, což představovalo 0,12 % HND. Ve srovnání s rokem 2007 (3,6 miliard Kč/0,11 %HND) hovoříme o nárůstu o 600 miliónů Kč, tedy o 0,01 % HND. V roce 2009 tvořila celková oficiální rozvojová pomoc České republiky necelé 4,1 miliardy Kč, což znamená, oproti roku 2008 v absolutních číslech pokles o 4 %. Mezinárodně sledovaný ukazatel poměru oficiální rozvojové pomoci ke hrubému národnímu důchodu zůstal stejný, jako v předchozím roce, tzn. 0,12 %.⁵⁴

Co se poměru financí rozdělovaných mezi bilaterální a multilaterální formy pomoci týče, v českém prostředí je možné hovořit o poměru relativně vyrovnaném, ačkoliv

⁵⁴ Objem finančních prostředků věnovaných Českou republikou na oficiální rozvojovou pomoc v roce 2009, dostupné na: <http://www.development.upol.cz/uploads/dokumenty/letni-skola/2010/Informace%20MZV%20CR%20-%20ODA%202009.pdf>, 20. 3. 2011.

procentuálně převažují prostředky poskytované na pomoc multilaterální. V roce 2008 tvořila multilaterální pomoc 53 % (55 % v roce 2007) a bilaterální pomoc tedy pokryla zbývajících 47 % (45 % v roce 2007) (Plavcová-Lebeda, 2009: 15). V roce 2009 poměr mezi multilaterální a bilaterální ODA stagnoval na úrovni mírné převahy multilaterální pomoci (53 %) vůči pomoci bilaterální (47 %). Došlo ale ke změnám uvnitř dvoustranné pomoci, které byly dány zejména činností Provinčního rekonstrukčního týmu ČR v Afghánistánu včetně jeho vojenské složky (PRT), mimořádnou rekonstrukční a rozvojovou pomocí Gruzii po válečném konfliktu a mimořádnou pomocí Palestinským autonomním územím. Vývoj multilaterální pomoci byl ovlivněn především stoupajícím příspěvkem ČR do rozvojového rozpočtu EU, a to včetně dobrovolného příspěvku ČR do svěřeneckého fondu Nástroje evropské politiky sousedství (ENPI). V důsledku úsporných opatření došlo k poklesu multilaterálně započitatelných dobrovolných příspěvků do rozvojově orientovaných agentur a programů OSN.⁵⁵

Ačkoliv je v souvislosti s poměrem objemu financí vyčleňovaných na bilaterální a multilaterální pomoc ze strany NNO často kritizován vyšší podíl pomoci vícestranné vůči dvoustranné, ani v letech příštích nelze očekávat trend opačný. Ba naopak. Plán zahraniční rozvojové spolupráce na rok 2010 přiznal bilaterální pomoci 39 % vůči 61 % pomoci multilaterální. Dle dokumentu „*Střednědobý výhled financování zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci do roku 2013*“ bude i nadále daná tendence pokračovat. V roce 2011 by měla bilaterální spolupráce zaujímat 32 %, multilaterální pak 66%. V letech 2012 a 2013 by mělo dojít k dalšímu snížení prostředků určených na dvoustrannou pomoc, konkrétně o 2 % (32 %) ve prospěch formy mnohostranné (68 %). Z uvedených údajů tedy vyplývá, že ani v budoucnu nebudou tato doporučení vyslyšena. FoRS považuje za vhodný poměr 60 % dvoustranné ZRS ku 40 % vícestranné. Podobný názor zastávají i subjekty zastoupené v Radě pro ZRS, dle nichž by poměr bilaterální pomoci měl tvořit větší část ZRS, aby měla Česká republika vliv na dopady financovaných rozvojových intervencí, nesla za ně odpovědnost a aby současně docházelo k efektivní alokaci prostředků (Plavcová- Lebeda, 2009: 15).

Mezi největší příjemce české ODA v roce 2009 patřily Afghánistán, Mongolsko, Gruzie a Ukrajina. Podobně jako v členění ODA za rok 2008 se žádoucí koncentrace ZRS na programové země více méně potvrdila. Trend zaostávání české ODA v Jemenu, Zambii a

⁵⁵ Objem finančních prostředků věnovaných Českou republikou na oficiální rozvojovou pomoc v roce 2009, dostupné na: <http://www.development.upol.cz/uploads/dokumenty/letni-skola/2010/Informace%20MZV%20CR%20-%20ODA%202009.pdf>, 20. 3. 2011.

Angole i nadále pokračoval, což jen potvrdilo oprávněnost vyřazení těchto zemí ze skupiny programových zemí ZRS v rámci nové Koncepce ZRS ČR na období 2010-17.⁵⁶

Vstup do Evropské unie nebyl jediným impulsem k tomu, aby Česká republika zvýšila své úsilí o navýšení finančního objemu ZRS. Její snažení rovněž vyplývá z dalších přijatých mezinárodních závazků, resp. je v souladu se závěry mezinárodních konferencí OSN v Monterrey, Johannesburgu a New Yorku, potažmo se zněním Pařížské deklarace, Akční agendy z Akkry a hodnotící konference k Financování pro rozvoj v Dauhá.

Finanční krize, která v roce 2008 vznikla ve finančním sektoru vyspělých zemí, silně dopadla i na země rozvojové. Krize v první řadě zasáhla finanční sektor Spojených států a Evropy a posléze se přenesla i do dalších oblastí jejich hospodářství. Krize vedla zejména k poklesu spotřeby, růstu nezaměstnanosti a k rekordním rozpočtovým deficitům. Z vyspělých zemí se krize přelila do zemí rozvojových a přinesla s sebou řadu negativních jevů, jako propad exportu rozvojových zemí, odliv úvěrů, pokles přímých zahraničních investic do rozvojových zemí, nižší příjem z remitencí⁵⁷ zasílaných emigranty z chudých zemí pracujícími v zemích bohatších nebo nárůstem nezaměstnanosti (Plavcová-Lebeda, 2009: 22).

Zmiňovaná finanční krize pochopitelně ovlivnila i objem financí každoročně vyčleňovaných na rozvojovou spolupráci rozvinutými zeměmi, Českou republiku nevyjímaje. Ačkoliv si je Česká republika vědoma svých závazků, v současné době je jisté, že jim nebude schopná dostát. V polovině roku 2008 představilo MZV meziresortní Radě pro ZRS plán na růst ODA/HND o 0,01 % ročně, čímž jen potvrdilo fakt, že Česká republika na navýšení ODA/HND na 0,17 %, potažmo 0,33 % v roce 2015 nedosáhne, resp. v prvním případě již nedosáhla. Pozitivním jevem je však ukotvení vzestupného trendu ZRS. V průběhu roku 2009 již bylo zřejmé, že v důsledku krácení státního rozpočtu dojde i k poklesu výdajů na ZRS. Snížení se nejmarkantněji dotklo nepovinných příspěvků multilaterálním organizacím, neunikla mu ovšem ani bilaterální forma pomoci, a to především v roce 2010, kdy došlo ke snížení rozpočtu na dvoustranné projekty o více než 140 milionů Kč. Z původně plánovaných 855 milionů se objem prostředků snížil na 714 milionů Kč. Dopady krácení na většinu současných projektů nebudou tak kritické s ohledem na fakt, že krácena byla především nová témata a probíhající projekty byly zachovány buďto v původní výši, nebo byly kráceny minimálně. (Plavcová-Lebeda, 2009: 27-31).

⁵⁶ Objem finančních prostředků věnovaných Českou republikou na oficiální rozvojovou pomoc v roce 2009, dostupné na: <http://www.development.upol.cz/uploads/dokumenty/letni-skola/2010/Informace%20MZV%20CR%20-%20ODA%202009.pdf>, 20. 3. 2011.

⁵⁷ Remitance je možné definovat jako finance, které pocházejí od emigrantů a jsou převáděny do zemí, z nichž pocházejí. Tyto finanční obnosy jsou určeny rodinám a příbuzným emigrantů. Remitance představují legálně získané finanční zdroje, které jsou převáděny pomocí legálních finančních operací (Waisová, 2007: 136).

V souvislosti s deklarovanou snahou o dodržení mezinárodních závazků, přestože jejich splnění stále nenabývá konkrétních obrysů, prezentuje Česká republika v Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017 snahu o zachování trendu postupného nárůstu oficiální rozvojové pomoci, např. o 0,01 % HND, přičemž po odeznění finanční a ekonomické krize může být uvažováno o růstu rychlejším tak, aby se Česká republika přiblížila splnění svých mezinárodních závazků v dané oblasti.

3.4.2 Shrnutí změn ve financování ZRS ČR

Změny ve financování zahraniční rozvojové spolupráce České republiky se týkají pouze bilaterální formy pomoci a formy multilaterální se transformace systému ZRS ČR nedotkla. Následující body shrnují jak změny, kterými prošla dvoustranná pomoc, tak finanční rovina jako celek.

- Sjednocení rozpočtu zahraniční rozvojové spolupráce a jeho zahrnutí do rozpočtové kapitoly Ministerstva zahraničních věcí, čímž došlo ke zlepšení systémovosti a předvídatelnosti financování systému ZRS ČR.
- Patrná snaha dostát svým mezinárodním závazkům v oblasti financování ZRS, konkrétně navýšení podílu ODA/HND na 0,17 % do roku 2010 a 0,33 % do roku 2015. Dle Koncepce ZRS ČR na období 2010-2017 bude ČR usilovat o zachování trendu postupného nárůstu pomoci, např. o 0,01 % HND ročně s výhledem na zrychlování nárůstu po odeznění finanční krize. Česká republika dosud HND nenavýšila na uvedených 0,17 % a již dnes je jasné, že do roku 2015 nebude schopná stanovený procentuální nárůst dodržet. Nicméně ČR deklaruje snahu navyšovat jak procento HND, tak celkový objem poskytovaných finančních prostředků. Ačkoliv postupuje velmi pomalu, jedná se o trend jednoznačně pozitivní.
- Z důvodu potřeby dostát závazkům vůči EU (a dalším mezinárodních organizací) mění Česká republika poměr prostředků poskytovaných na jednotlivé formy pomoci, a to ve prospěch pomoci multilaterální. Tato tendence vyvolává negativní odezvy zejména z důvodu snižování vlivu České republiky na využití poskytnutých finančních prostředků, nejasné identifikace odpovědnosti za jejich využívání a kontrole efektivní alokace prostředků.
- Dopad na financování zahraniční rozvojové spolupráce ČR měla finanční krize z roku 2008, která zapříčinila snížení objemu prostředků vyčleňovaných na danou oblast.

Oblast financování a rozpočtu zahraniční rozvojové spolupráce zůstává i nadále poměrně problematickou. Navzdory dosaženým pozitivům, mezi něž nelze nezahrnout

sjednocení rozpočtu zahraniční rozvojové spolupráce a jeho zahrnutí do kapitoly Ministerstva zahraničních věcí, což se kladně podepsalo na systémovosti, předvídatelnosti a transparentnosti financování systému ZRS ČR, přetrvává v dané rovině i řada nedostatků, mezi nejvýraznější z nich patří často diskutovaný poměr prostředků multilaterální a bilaterální pomoci a zejména pak nesplnění, resp. neplnění mezinárodních závazků, co se objemu prostředků vyčleněných na zahraniční rozvojovou spolupráci týče.

4 Český systém ZRS a doporučení OECD/DAC

Česká republika vstoupila do OECD v roce 1995, nicméně členem Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC) se nestala a není jeho členem ani dnes. Důvodem toho je fakt, že stále nesplňuje podmínky plného členství a má tedy v OECD/DAC pouze pozorovatelský status. Jako pozorovatel Česká republika poskytuje OECD/DAC přehled o své rozvojové spolupráci do výroční zprávy DAC a pravidelně vyplňuje statistické dotazníky pro potřeby výkaznictví oficiální rozvojové pomoci. Členství v DAC je zejména vyjádřením pozice, že příslušná země náleží k nejvyspělejším zemím světa, je čistým dárcem rozvojové pomoci a hlásí se tak k vlastnímu podílu na odpovědnosti za mezinárodní rozvoj. Kromě toho přináší plné členství v DAC určitou prestiž na mezinárodním poli.⁵⁸

Členství České republiky ve Výboru pro rozvojovou pomoc se stává logickým vyústěním veškerých rozvojových aktivit a působení ČR v OECD/DAC. Plné členství v DAC by se však pro Českou republiku na poli rozvojové spolupráce nemělo stát prostým cílem a realizace rozvojové pomoci by neměla být pojmána jen jako prostředek k jeho dosažení. Samotné členství ve Výboru pro rozvojovou pomoc by mělo být spíše vedlejším efektem (velmi vítaným) odrážejícím vyspělý a efektivní systém zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Jak už bylo předesláno, členství v DAC přinese ČR prestiž a lepší pozici na mezinárodní scéně a možnost aktivně se podílet na formulaci mezinárodních rozvojových trendů. Nicméně kromě výhod je nezbytné spolu s členstvím přijmout řadu závazků, povinností a k samotnému členství je třeba splnit řadu kritérií či doporučení. V první řadě se Česká republika musela zavázat k plnění následujících kritérií:

- *splnit právně závazná pravidla DAC (např. o vázané pomoci a úvěrovém financování), stejně jako se přihlásit k existujícím doporučením a směrnicím DAC (právně závazných pravidel je z podstaty činnosti OECD/DAC minimum, nicméně i formálně nezávazná doporučení a směrnice mají značnou politickou a morální váhu);*
- *poskytovat detailní statistiky ODA a každoroční popis rozvojové politiky (tj. v mnohem detailnější formě, než je vyžadováno od pozorovatelů);*
- *podrobit se pravidelným přehledům a hodnocení rozvojové politiky "peer reviews" a sami vystupovat jako examinační během přehledů ostatních zemí;*

⁵⁸ Rozvojová politika vyspělých zemí (OECD/DAC), dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-vyspelych-zemi-oecd-dac_228_4.htm, 28. 3. 2011.

- *mít rozsáhlý program rozvojové spolupráce či alespoň střednědobý plán pro dosažení určitého cíle ODA (za měřítko „rozsáhlosti“ programu ODA lze považovat hranici 100 mil. USD nebo 0,2% HNP, což je zhruba úroveň nejnižších současných členů DAC).⁵⁹*

Ačkoliv neexistuje ideální model rozvojové spolupráce, z řady závěrů, přehledů, směrnic a publikace OECD/DAC „*Managing Aid*“ lze odvodit určité společné rysy „standardní dárcovské země“. Michal Kaplan v publikaci OECD „*Rozvojová politika zemí OECD/DAC*“ uvádí následující doporučení upozorňující na oblasti, na něž by se Česká republika měla při své cestě k plnohodnotnému členství v DAC zaměřit.

- **Základní strategický dokument** – formulovaný a závazně přijatý. Prostřednictvím tohoto dokumentu se dárcé přihlásí k odpovědnosti za mezinárodní rozvoj ve smyslu aktuálních trendů. Boj proti chudobě vyhlásit jako hlavní cíl rozvojové spolupráce.
- **Veřejná informovanost a podpora** – transparentní informování o rozvojových aktivitách (webové stránky, výroční zprávy atd.). Široká veřejná politická debata o cílech a provádění rozvojové spolupráce, podpora rozvojových studií.
- **Finanční objem pomoci** – zvýšení objemů ODA/HNP alespoň na úroveň nejnižších členů DAC. Za tímto účelem sestavit střednědobý výhled rozpočtu, nejlépe doplněný o explicitní cíl ODA vyslovený na vysoké politické úrovni.
- **Teritoriální zaměření pomoci** – koncentrace na omezený počet partnerských zemí a zvýšení podílu nejméně vyspělých zemí (zejména v sub-saharské Africe).
- **Sektorové zaměření** - především podpora MDGs, tj. základní sociální služby jako je školství či zdravotnictví. Vedle tohoto věnovat pozornost i průřezovým cílům (životní prostředí, rovnoprávnost žen, good governance).
- **Plánování pomoci a její formy** – přechod od roztržitých projektů k uceleným programům dlouhodobé spolupráce s vybranými partnerskými zeměmi, snížení podílu technické pomoci a pomoci realizované v zemi dárců
- **Koherence politik pro rozvoj** – zajištění koherentní rozvojové politiky: a) politická vůle a závazek na vysoké úrovni, b) vhodný institucionální mechanismus pro meziresortní koordinaci, c) školení lidských zdrojů a analytické kapacity pro posuzování dopadů různých politik.

⁵⁹ Rozvojová politika vyspělých zemí (OECD/DAC), dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-vyspelych-zemi-oecd-dac_228_4.htm, 28. 3. 2011.

- **Institucionální zajištění rozvojové spolupráce** – jednoznačná odpovědnost jednoho subjektu (ministerstva či agentury) za koncepční řízení a koordinaci, vytvoření viditelné pozice samostatného ministra či vládního zmocněnce pro rozvojovou spolupráci.
- **Personální zajištění rozvojové spolupráce** – dostatečný počet odborně vyškolených pracovníků. Pokud je koordinací pověřeno MZV, pak zajistit, aby rotace kariérních diplomatů nenarušila potřebné odborné zázemí pro koordinaci a realizaci rozvojové spolupráce.
- **Realizace pomoci v praxi** – co možná největší decentralizace a dostatečný počet pracovníků v terénu, afektivní zapojení ambasády v partnerských zemích, harmonizace donorských praktik s ostatními dárci, zprůhlednění zadávání rozvojových zakázek a zvýšení podílu nevázané pomoci (Kaplan, 2006: 9-10).

Kromě výše uvedených kritérií je konkrétním doporučením orientovaným přímo na Českou republiku věnována celá zpráva „*Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou pomoc*“ (Special Review of the Czech Republic). Dokument sestává z následujících čtyř částí, přičemž každá z nich analyzuje konkrétní oblast systému ZRS ČR a předkládá doporučení, jejichž splnění by mělo danou oblast zefektivnit.

1. **Rámec české zahraniční rozvojové spolupráce**
2. **Objem, způsoby poskytování a rozdělení ODA**
3. **Organizace a řízení české rozvojové spolupráce**
4. **Zefektivnění české pomoci v praxi**

4.1 Hodnocení plnění doporučení OECD/DAC

Následující text je hodnocením plnění jednotlivých doporučení OECD/DAC představených v dokumentech „*Rozvojová politika zemí OECD/DAC*“ a „*Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou spolupráci*“, resp. toho, jakým způsobem Česká republika na tato doporučení reagovala a zda je zohlednila při realizaci transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce. Pro přehlednost budou uvedená doporučení rozdělena do dvou sekcí v pořadí, v jakém byla uvedena výše.

4.1.1 Rozvojová politika zemí OECD

- 1 **Základní strategický dokument** – formulovaný a závazně přijatý. Prostřednictvím tohoto dokumentu se dárci přihlásí k odpovědnosti za mezinárodní rozvoj ve smyslu aktuálních trendů. Boj proti chudobě vyhlásit jako hlavní cíl rozvojové spolupráce.

→ Základní strategický dokument, resp. dokumenty rozvojové spolupráce tvoří Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce, Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů a Zásady pro poskytování ZRS (budou novelizovány ve vazbě na zákon o ZRS a humanitární pomoci).

→ „*Zahraníční rozvojová spolupráce je integrální součástí zahraniční politiky ČR a přispívá k naplňování jejích cílů. Východí bod představují Rozvojové cíle tisíciletí (Millenium Development Goals – MDGs). Rámcovým, strategickým cílem české rozvojové politiky je odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství*“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 6).

→ „*Prostřednictvím rozvojové spolupráce ČR pomáhá k odstraňování chudoby v méně vyspělých částech světa cestou udržitelného socioekonomického rozvoje*“ (Tamtéž).

2 Veřejná informovanost a podpora – transparentní informování o rozvojových aktivitách (webové stránky, výroční zprávy atd.). Široká veřejná politická debata o cílech a provádění rozvojové spolupráce, podpora rozvojových studií.

→ Veřejná a politická podpora, jako klíčové předpoklady pro efektivní realizaci rozvojové spolupráce a pro kvalitativní změny v této oblasti.

→ MZV jako koordinátor zahraniční rozvojové spolupráce provádí informační aktivity v rámci vlastního informačního a osvětového programu. Tyto aktivity realizuje např. vydáváním tiskovin a publikací, provozováním internetových stránek, spoluprací s novináři, pořádáním konferencí, seminářů, výstav atd. Kromě zde uvedeného také finančně podporuje aktivity nevládního a akademického sektoru.

→ MZV se rovněž snaží zvyšovat politickou podporu české rozvojové spolupráce. Za tímto účelem se pokouší o aktivní zapojení členů Parlamentu ČR do debat o ZRS, mj. prostřednictvím podvýboru pro rozvojovou spolupráci v rámci Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny PČR, který pravidelně zve na svá jednání zástupce z řad vlády a nevládních organizací, obecně relevantní aktéry v oblasti rozvojové spolupráce.

→ Z podnětu MZV vznikla (ve spolupráci s MŠMT, FoRS a dalšími institucemi) Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání v ČR 2011-2015, která rozpracovává cíle, principy a témata globálního rozvojového vzdělávání. Globální rozvojové vzdělávání spočívá

v aktivitách zaměřených na zvyšování povědomí o rozvojových zemích a rozvojové spolupráci.⁶⁰

→ MZV podporuje projekt Letní školy rozvojové spolupráce pořádané Univerzitou Palackého v Olomouci (letos proběhne již 14. ročník). Projekt je podpořen z prostředků státního rozpočtu z kapitoly MZV v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.⁶¹

→ Kromě výše uvedeného projektu podporuje MZV na Katedře rozvojových studií Univerzity Palackého v Olomouci (obor Mezinárodní rozvojová studia je jedním z prvních tohoto typu v České republice a v regionu střední a východní Evropy vůbec) rovněž projekt „Cesty České rozvojové spolupráce“, jimiž se katedra podílí na vytváření dokumentů mapujících projekty české zahraniční rozvojové spolupráce v prioritních zemích. Dále je zde realizován projekt „Budování vědeckých kapacit“ zaměřený na podporu budování vědeckých kapacit na Katedře rozvojových studií PŘF UP v Olomouci s cílem zvýšit vědeckou odbornost pracovníků katedry. I tyto aktivity jsou podporovány z prostředků státního rozpočtu z kapitoly MZV.⁶²

3 Finanční objem pomoci – zvýšení objemů ODA/HNP alespoň na úroveň nejnižších členů DAC. Za tímto účelem sestavit střednědobý výhled rozpočtu, nejlépe doplněný o explicitní cíl ODA vyslovený na vysoké politické úrovni.

→ Česká republika dosáhla v roce 2009 objemu ODA ve výši 224 mil. USD. Mezinárodně sledovaný ukazatel poměru oficiální rozvojové pomoci k hrubému národnímu důchodu (HND) zůstal stejný jako v roce 2008, tj. na úrovni 0,12 %. (V r. 2008 dosáhla rozvojová pomoc ČR částky 249 mil. USD) (Výroční zpráva OECD, 2011: 50). Srovnáme-li objem nejnižších členů DAC v roce 2009 (Řecko: 296,9 mil. USD; Nový Zéland: 265,9 mil. USD)⁶³, je evidentní, že ačkoliv Česká republika na úroveň těchto členů nedosáhla, pomalu se jí přibližuje.

→ Vláda každoročně schvaluje plán dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráce na rok následující a hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce za rok minulý. V roce 2009 byl usnesením vlády ze dne 31. 8. 2009 č. 1134 schválen plán zahraniční rozvojové spolupráce na rok 2010 a zároveň střednědobý výhled jejího financování do roku 2012 (Zpráva o zahraniční politice ČR, 2010: 229). Dne 7. června 2010 schválila vláda České republiky usnesením č. 440

⁶⁰ Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání 2011-2015, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/narodni_strategie_globalniho_rozvoje.html, 1. 4. 2011.

⁶¹ Letní škola rozvojové spolupráce, dostupné na: http://www.development.upol.cz/cs_CZ/projekty/letni-skola, 1. 4. 2011.

⁶² Projekty Katedry rozvojových studií PŘF UP v Olomouci, dostupné na: http://www.development.upol.cz/cs_CZ/projekty, 1. 4. 2011.

⁶³ ODA dle dárce, dostupné na: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=ODA_DONOR, 5. 4. 2001.

Plán zahraniční rozvojové spolupráce ČR na rok 2011 a Střednědobý výhled jejího financování do roku 2013.

→ „Česká republika si je vědoma mezinárodních závazků ohledně objemu prostředků věnovaných na rozvoj chudých zemí, které byly potvrzeny Hodnoticí konferencí k Financování pro rozvoj v prosinci 2008 v Dauhá. Snaží se proto o plnění Závěrů Rady EU z roku 2005, podle kterých má jako nový členský stát usilovat o dosažení 0,17 % HND v roce 2010 a 0,33 % HND v roce 2015“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 28).

→ „Od roku 2010 bude ČR usilovat o zachování trendu postupného nárůstu pomoci, např. o 0,01 % HND ročně s výhledem, že po odeznění finanční a ekonomické krize bude možno uvažovat o zrychlení nárůstu, aby se ČR výrazněji přiblížila k plnění svých mezinárodních závazků v oblasti rozvojové spolupráce. ČR chce postupně navyšovat jak procento HND, tak celkový objem poskytovaných finančních prostředků“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 28).

4 Teritoriální zaměření pomoci – koncentrace na omezený počet partnerských zemí a zvýšení podílu nejméně vyspělých zemí (zejména v sub-saharské Africe).

→ Česká republika snížila pro období let 2010-2017 počet prioritních zemí – pro toto období bylo vybráno 5 zemí programových a stejný počet zemí projektových.

→ Region sub-saharské Afriky je zastoupen Etiopií coby novou programovou zemí.

5 Sektorové zaměření - především podpora MDGs, tj. základní sociální služby jako je školství či zdravotnictví. Vedle tohoto věnovat pozornost i průřezovým cílům (životní prostředí, rovnoprávnost žen, good governance).

→ „Sektorové priority zároveň reflektují obecné priority mezinárodního společenství dané zejména základním dokumentem v této oblasti, a to Rozvojovými cíli tisíciletí (MDGs)“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 16).

→ Česká ZRS se soustředí do následujících prioritních sektorů: životní prostředí, zemědělství, sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb), ekonomický rozvoj (včetně energetiky), podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace.

→ Průřezové principy ZRS ČR jsou: řádná (demokratická) správa věcí veřejných (good governance), šetrnost k životnímu prostředí a klimatu a dodržování základních lidských, ekonomických, sociálních a pracovních práv příjemců projektů, a to včetně rovnosti mužů a žen.

6. Plánování pomoci a její formy – přechod od roztržitých projektů k uceleným programům dlouhodobé spolupráce s vybranými partnerskými zeměmi, snížení podílu technické pomoci a pomoci realizované v zemi dárce⁶⁴.

→ Česká republika postupně přecházela od krátkodobých projektů k dlouhodobým programům spolupráce. K tomu došlo na základě vytvoření jednotlivých programů spolupráce s prioritními zeměmi (tzv. Country Strategy Papers). K jejich sestavení došlo v červnu roku 2005 na období 2006-2010. Na aktuální období budou sestaveny programy na základě Koncepce ZRS ČR 2010-2017, a to s ohledem na změny ve složení prioritních zemí.

→ Co se týče technické spolupráce (včetně stipendií), tato oblast zaznamenává spíše vzestupnou tendenci, namísto doporučeného poklesu. Od roku 2004 (281,4 mil Kč) se objem financí zvýšil téměř na dvojnásobek v roce 2008 (524,3 mil. Kč) (Statistická příloha: ZRS ČR 2004-2008, 2009: nestránkováno).

7. Koherence politik pro rozvoj⁶⁵ – zajištění koherentní rozvojové politiky: a) politická vůle a závazek na vysoké úrovni, b) vhodný institucionální mechanismus pro meziresortní koordinaci, c) školení lidských zdrojů a analytické kapacity pro posuzování dopadů různých politik.

→ Základní principy české zahraniční rozvojové spolupráce vycházejí, mimo jiné, z Evropského konsensu o rozvoji a z Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci. Prostřednictvím nich Česká republika prezentuje respekt k závazkům a doporučením v něm obsažených, v tomto případě tedy koherenci politik pro rozvoj (Policy Coherence for Development /PCD).

→ Zmínka o soudržnosti politik pro rozvoj se objevuje v Zásadách rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU. Dokument Česká pomoc na rozcestí upozorňuje na to, že se jedná spíše o formální snahu reagovat na evropský a mezinárodní vývoj (zejména na dokument Evropský konsensus o rozvoji či na doporučení OECD a OSN), než o výraz politické a administrativní vůle MZV prosazovat PCD na různých úrovních tvorby českých politik (Plavcová-Lebeda, 2009: 13).

⁶⁴ Např. vysokoškolská stipendia.

⁶⁵ Politická rozhodnutí EU a jejich členských států často poškozují zájmy rozvojových zemí. Týká se to především, ne však výlučně, obchodní, zemědělské a migrační politiky, která podkopává snahu spojenou s rozvojovými politikami a činnostmi zaměřujícími se na světovou udržitelnost. Z tohoto důvodu se od roku 1993 formuje koncepce koherence politik pro rozvoj (Policy Coherence for Development/PCD). Soudržnost je zásadní pro efektivní využívání zdrojů Unie a řádnou veřejnou správu. Zásadu soudržnosti podporuje, mimo jiné, Evropský konsensus o rozvoji. Zásada soudržnosti je dnes ukotvena v Lisabonské smlouvě, která představuje právní základ koncepce koherence politik pro rozvoj (Lebeda-Lukáš, 2009a: 13).

→ Koncepce ZRS ČR 2010-2017 se k PCD vyjadřuje následovně: „*V souladu s principy EU, OSN a OECD bude ČR na národní i unijní úrovni klást důraz na tzv. koherenci politik pro rozvoj (Policy Coherence for Development - PCD), kterou pokládá za významný předpoklad pro naplnění Rozvojových cílů tisíciletí. Bude tedy dbát na to, aby vnější dopady jednotlivých resortních politik nepodkopávaly záměry a cíle politiky rozvojové (především v oblasti obchodu, zemědělství, migrace, životního prostředí a bezpečnosti). Východiskem aktivit bude zmapování českých politik a pozic v unijních politikách, které mají dopady na rozvojové perspektivy chudých zemí. Vhodným fórem pro projednávání identifikovaných problémových okruhů je Rada pro ZRS jako meziresortní koordinační orgán, neboť dle svého Statutu⁶⁶ mj. zajišťuje vzájemnou koherenci mezi cíli a prioritami zahraniční rozvojové spolupráce a ostatními nástroji vládní politiky, které mají nebo mohou mít přímý či nepřímý dopad na rozvojové země“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 20).*

→ Co se školení lidských zdrojů týče, v žádném dostupném dokumentu ZRS ČR není o této oblasti zmínka. FoRS upozorňuje na důležitou roli posilování kapacit pro pochopení, analýzu a monitoring toho, jak a s jakými dopady na chudé země se relevantní (nerozvojové) politiky tvoří a realizují. Dle FoRS transformace systému české ZRS v žádné ze zmiňovaných oblastí průlom nepřinese (Plavcová-Lebeda, 2009: 13). Vzhledem k faktu, že žádný z dosud zveřejněných klíčových dokumentů ZRS ČR neuvádí konkrétní kroky k naplňování PCD, zůstává otázka realizace koherence politik pro rozvoj stále nejasná a sporná.

8. *Institucionální zajištění rozvojové spolupráce – jednoznačná odpovědnost jednoho subjektu (ministerstva či agentury) za koncepční řízení a koordinaci, vytvoření viditelné pozice samostatného ministra či vládního zmocněnce pro rozvojovou spolupráci.*

→ Stěžejní část rozvojové spolupráce leží v gesci Ministerstva zahraničních věcí, které působí na úrovni politické, koncepční a programové. Centralizovaná agenda ZRS ČR je řízena jedním resortním ministerstvem.

→ Implementační funkci zastává Česká rozvojová agentura, jejímž úkolem je realizace rozvojové spolupráce, a to včetně identifikace projektů, jejich formulace, vypisování výběrových řízení či monitoringu projektů.

→ Koordinaci a koherenci v oblasti rozvojové spolupráce zajišťuje meziresortní Rada pro ZRS.

→ V rámci struktury Ministerstva zahraničních věcí funguje Odbor pro zahraniční a rozvojovou spolupráci.

⁶⁶ Statut Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci (příloha UV č. 1439/2007 ze dne 19. 12. 2007), čl. II, odst. 1b).

9. Personální zajištění rozvojové spolupráce – dostatečný počet odborně vyškolených pracovníků, pokud je koordinací pověřeno MZV, pak zajistit, aby rotace kariérních diplomatů nenarušila potřebné odborné zázemí pro koordinaci a realizaci rozvojové spolupráce.

→ Česká rozvojová agentura má dnes devatenáct pracovníků⁶⁷, což je oproti původním devíti navýšení o deset pracovních míst a tedy jednoznačně pozitivní krok kupředu. Dle M. Náprstka z České rozvojové agentury měla ČRA v roce 2011 disponovat ještě větším počtem pracovníků, nicméně vzhledem k nutnosti úspor k nárůstu nedošlo.

→ M. Kaplan z MZV kvitoval zachování zkušeností resortních pracovníků, kterým byl nabídnut přesun do ČRA s předpokladem, že pracují-li lidé v jedné instituci (místo dosavadních cca 10 resortů, budou pracovat efektivněji a daný krok povede k „úsporám z rozsahu“. Kromě toho se nejen vytvořila nová pracovní místa, ale ČRA i přímo přijala příslušné odborné pracovníky z resortních ministerstev, kteří s sebou přinesli své specifické znalosti a zkušenosti v konkrétní oblasti.

→ Česká rozvojová agentura je, z hlediska odborných zkušeností, podporována Radou pro ZRS.

→ Koncepce ZRS ČR 2010-2017 k personálnímu zajištění zastupitelských úřadů v programových zemích uvádí, že tyto úřady budou personálně posíleny, včetně místních sil. Kdy a jakým způsobem by k tomuto mělo dojít zde však více specifikováno není.

10. Realizace pomoci v praxi – co možná největší decentralizace a dostatečný počet pracovníků v terénu, efektivní zapojení ambasády v partnerských zemích, harmonizace donorských praktik s ostatními dárci, zprůhlednění zadávání rozvojových zakázek a zvýšení podílu nevázané pomoci.

→ S realizací pomoci v praxi jsou úzce spojeny velmi významné aktivity – monitoring a evaluace. **Monitoring** spočívá v pravidelném sběru dat přímo se týkajících jednotlivých projektů s cílem poskytnout managementu projektu či programu a dárci informace o dosažených výstupech a o výši dosud alokovaných zdrojů. Monitoring projektů je společným úkolem zastupitelských úřadů a České rozvojové agentury. I z tohoto důvodu je nezbytné, aby byly ZÚ vybaveny dostatečnými a odbornými personálními kapacitami, což pro ČR stále zůstává výzvou, která doposud nebyla realizována.

⁶⁷ Vláda usnesením č. 856 ze dne 9. 7. 2008 schválila návrh personálního zajištění ČRA od roku 2009 s tím, že k 1. 1. 2009 bude kapacita ČRA zvýšena na devatenáct pracovních míst (UV č. 856/2008 Sb.).

Evaluace jsou prováděny za účelem systematického a objektivního posouzení úspěšnosti uskutečněné rozvojové intervence, a to z hlediska relevance, efektivity, efektivnosti, dopadů a udržitelnosti. Evaluace slouží jako podklad pro přípravu nových programů či projektů, resp. pro rozhodování o alokaci dalších finančních prostředků v konkrétní zemi nebo sektoru. Předmětem hodnocení mohou být jak jednotlivé projekty, víceleté programy spolupráce, tak i veškerá ZRS ve vybrané partnerské zemi či sektoru napříč partnerskými zeměmi. Hodnocení se provádějí na základě mezinárodně standardizované metodiky, aplikované na specifika českého systému ZRS ČR. Za evaluace nese v institucionálním rámci rozvojové spolupráce hlavní zodpovědnost MZV (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 30).

→ Základní principy české rozvojové spolupráce vycházejí, kromě jiného, z Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci, která vyzdvihuje vlastnictví rozvojového procesu rozvojovými zeměmi, harmonizaci postupu donorů při přípravě programů i při dokládání výsledků, respektování rozvojových programů připravených rozvojovými zeměmi a vzájemnou odpovědnost. Vlastnictví rozvojového procesu odkazuje na primární odpovědnost rozvojových zemí za svůj rozvoj. Proces rozvoje nemohou realizovat jen a pouze externí síly, resp. donoři. Rozvojové země musí vyvíjet také aktivity vlastní a odpovědně investovat své síly za účelem rozvoje. Vlastnictví rozvojového procesu by tedy mělo spočívat zejména v rukou rozvojových zemí. Rozvojová politika ČR je postavená na partnerství s přijímajícími zeměmi a je vedena poptávkou ze strany těchto zemí a jejich potřebami definovanými v národních rozvojových strategiích. Česká republika rovněž podporuje posilování systému partnerských zemí a zvyšování kapacit jejich rozvojových aktérů takovým způsobem, aby napomohla jejich aktivnější roli při formulování a realizaci rozvojových politik. S partnerstvím souvisí také vzájemná odpovědnost a Česká republika přebírá vůči cílovým skupinám odpovědnost za výsledky a dopady svých rozvojových programů. Česká republika se také zapojila do úsilí dárcovské komunity o vzájemnou koordinovanost rozvojových politik a harmonizuje tedy své rozvojové aktivity teritoriálně i sektorově (Česká republika pomáhá, 2010: 5).

→ Veřejné zakázky pro projekty rozvojové spolupráce jsou vypisovány na základě dříve diskutovaného zákona č. 40/2004 Sb. o veřejných zakázkách. Doposud byla výběrová řízení v rukou jednotlivých gesčních ministerstev, po dokončení transformace tato pravomoc přešla na ČRA. Nově má ČRA ze zákona pravomoc vypisovat taktéž dotační výběrová řízení. Systém, v němž projekty rozvojové spolupráce identifikují sami realizátoři, byl nahrazen systémem,

kdy oblasti spolupráce definuje stát, resp. ČRA, a na realizaci spolupráce vypisuje transparentní výběrová řízení.⁶⁸

→ I při dodržení přísných doporučení OECD DAC zůstává pozitivním, reálně dosažitelným a pro bilaterální dárce pochopitelně atraktivním aspektem národního programu rozvojové spolupráce uplatnění národního know-how a jednotlivců a organizací (NGOs, soukromý sektor, veřejný sektor...) při jeho realizaci. Know-how těchto (i dalších) subjektů představuje komparativní výhodu donora, která může vedle svého rozvojového dopadu v rámci rozvojové spolupráce přinášet také další efekty, včetně hospodářských. V praxi je téměř vždy užívána kombinace obou z následujících principů: responsivní (nabídkový) mechanismus a poptávkový mechanismus. Responsivní mechanismus odpovídá zásadě nevázanosti pomoci méně - se záměrem realizovat konkrétní rozvojový projekt přichází jeho budoucí realizátor předkládající dárce návrh takového projektu ke schválení a financování. Poptávkový mechanismus naopak funguje na principu, že rozvojový projekt nebo oblast zájmu, případně program, identifikuje donor (stát, mezinárodní organizace), realizaci projektů nebo jejich částí následně poptává u dalších subjektů; klade tak na dárce relativně vysoké (nejen administrativní) požadavky, zároveň však umožňuje lépe dohlížet na dodržování zásady nevázanosti pomoci (Zahraníční rozvojová pomoc České republiky, 2004: 16). Co se týče kvantifikace podílu nevázané pomoci, konkrétní data, která by hovořila o jeho snižování/zvyšování, bohužel nejsou v žádném dostupném dokumentu ZRS ČR uvedena.

4.1.2 Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou pomoc

1. Rámec české zahraniční rozvojové spolupráce

Základní rámec systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky tvoří tři, již několikrát uvedené dokumenty: Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017, Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů a Zásady zahraniční rozvojové spolupráce, které jsou pro aktuální období zpracovávány a dosud tedy platí dokument Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU. Expertní tým OECD/DAC ve svém hodnocení pozitivně nahlíží na rozsah, v jakém Česká republika v bývalé Koncepci a Zásadách poskytování zahraniční pomoci uznává rozvojovou spolupráci jako svébytnou politickou oblast, a vyjadřuje plnou podporu navrženým reformám české ZRS. Za účelem zkvalitnění a doplnění

⁶⁸ Rozvojová spolupráce ČR, dostupné na: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs.htm>, 6. 4. 2011.

plánovaných reforem předložil tým odborníků pro sekci „Zásady a cíle české rozvojové spolupráce a veřejná informovanost“ ČR následující doporučení:

- *zařadit ZRS ČR do rámce Pařížské deklarace, posílit rozvojovou orientaci české dvoustranné pomoci a zvážit strategické poskytování české dvoustranné pomoci různými cestami, do různých zemí a sektorů, přičemž nová Koncepce by měla rovněž sladit výhledy ODA s cíli EU pro nové členské země*
- *MZV by mělo informovat Českou veřejnost o výsledcích, jichž ČR dosáhla v oblasti ZRS a mělo by aktivně usilovat o poskytování vyvážených informací (včetně výročních zpráv a hodnocení), což by mohlo vést k podpoře veřejnosti pro dosažení cílů EU v oblasti ODA/HND*
- *vláda by měla v praxi realizovat ideu diskusního fóra sloužícího k prodiskutování hlavních otázek rozvojové spolupráce a v tomto fóru by měly mít své místo informované osoby z občanské společnosti, akademických kruhů a soukromého sektoru.*

Ačkoliv expertní tým hodnotí velmi pozitivně posun, kterého dosáhla Česká republika prostřednictvím Zásad a Koncepce pro období 2002-2007, upozorňuje na fakt, že se česká zahraniční rozvojová pomoc zaměřuje na mnoho oblastí, což by mohlo vést k rozmělnění pomoci do mnoha sektorů a témat – ČR by tedy měla na základě českých komparativních výhod stanovit, jaké sektory jsou pro ni prioritní a kde je česká pomoc nejefektivnější. Aktuální Koncepce ZRS ČR k tomuto doporučení odkazuje přímo v textu a uvádí, že: „*Nově stanovené sektorové priority berou v úvahu zkušenosti z předcházejícího období a vycházejí z komparativních výhod ČR. Jednou z nich je zkušenost s procesem politické, ekonomické a společenské transformace*“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 16). Sektorové priority byly samozřejmě sestavovány v souvislosti s prioritami teritoriálními a hodnocením úspěšnosti dosavadních projektů v jednotlivých sektorech a zemích. Při výběru sektorů a konkrétních projektů bylo, kromě výše uvedených kritérií, přihlíženo také k existujícím kapacitám a praktickým zkušenostem z let minulých.

Česká republika zasadila stávající Koncepci do rámce Pařížské deklarace a základní principy české zahraniční rozvojové spolupráce vycházejí z principů vtělených v tuto deklaraci. Jednotlivé principy jsou v Koncepci rozvedeny, přičemž následuje uvedení konkrétních kroků demonstrujících způsoby jejich respektování.

Evropská unie je jako celek největším světovým poskytovatelem rozvojové pomoci. Na formulaci a provádění rozvojové politiky se od svého vstupu do EU podílí i Česká republika. Dle Lisabonské smlouvy patří oblast rozvojové spolupráce do sdílených pravomocí, což znamená, že aktivity Evropské unie a členských zemí se mají vzájemně doplňovat a posilovat.

Základním dokumentem EU v dané oblasti je Evropský konsensus o rozvoji, ke kterému se Česká republika přihlásila. V souladu s Pařížskou deklarací a Závěry Rady EU o komplementaritě pomoci a dělbě práce se ČR hodlá i nadále snažit profilovat ve vybraných prioritních zemích a sektorech, přispívat ke koordinaci dárců v daných zemích a harmonizovat aktivity donorské komunity s rozhodnutími partnerských vlád. ČR rovněž bude, v souladu s principy EU, OSN a OECD, na národní a unijní úrovni klást důraz na koherenci politik pro rozvoj, kterou pokládá za důležitý předpoklad pro naplnění Rozvojových cílů tisíciletí. Východiskem aktivit spojených s danou problematikou bude zmapování českých politik a pozic v unijních politikách s dopady na rozvojové země. Jako vhodné fórum pro projednávání identifikovaných problémů se jeví Rada pro ZRS (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 20-21). Rada pro ZRS jako taková je svou podstatou koncipována jako fórum, na jehož půdě by mělo docházet ke konstruktivním diskusím nad aktuálními problémy zahraniční rozvojové spolupráce za účasti řady (dříve vyjmenovaných) zástupců relevantních subjektů české ZRS, přičemž tyto diskuse by měly vést ke zlepšování systému ZRS ČR a zvyšování jeho efektivity. Kromě zástupců ze státního sektoru se jednání Rady účastní také (po jednom) zástupci sektoru soukromého (zastoupeného Platformou podnikatelů) a neziskového (FoRs). Svého zástupce by tu však zcela jistě uvítal i sektor akademický.

Hodnotící zpráva v oblasti zvyšování povědomí o oficiálním programu pomoci a zájmu veřejnosti důrazně doporučuje získávat větší podporu a porozumění veřejnosti pro dvoustrannou spolupráci. Úřady by měly pravidelně informovat o tom, jakým způsobem česká rozvojová pomoc přispívá k plnění rozvojových cílů. Mělo by k tomu dojít prostřednictvím zveřejňování výročních zpráv, výsledků hodnocení a rovněž skrze média, kulturní akce, tiskové zprávy, národní výstavy, tematické konference a samozřejmě webové stránky. Kromě výše představených aktivit MZV také finančně podporuje aktivity nevládního a akademického sektoru a přispívá formou stipendií na cesty novinářů do rozvojových zemí. MZV se rovněž jako koordinátor uvedené oblasti snaží průběžně zvyšovat politickou podporu české rozvojové spolupráci. Ze široké škály aktivit zde představených je zřejmé, nakolik si tato instituce uvědomuje, že se klíčový předpoklad pro efektivní realizaci rozvojové spolupráce ukrývá ve veřejné a politické podpoře ZRS (Česká republika pomáhá, 2010: 40-41). Ačkoliv všechny deklarované formy informačních aktivit ukazují na široký záběr činností MZV v této oblasti, postrádám zde jakýkoliv zdroj demonstrující, kde a jakou formou se konkrétní akce realizovala. S přihlédnutím k nepřehlednosti webových stránek MZV věnovaných zahraniční rozvojové spolupráci a poměrné neaktuálnosti zveřejněných informací považuji za viditelnější informační

aktivity nevládních neziskových organizací, zejména pak Člověka v tísni, pravděpodobně nejznámější NNO v České republice.

2. Objem, způsoby poskytování a rozdělení ODA

Doporučení, co se objemu a způsobu poskytování a rozdělení ODA týče, jsou namířena zejména na výši poskytovaných prostředků, resp. na splnění závazku nových členských zemí EU. Kromě toho se zaměřují na podíl bilaterální ODA vůči multilaterální či na zabránění rozptýlení pomoci. Mimořádný důraz je v této sekci kladen na snížení počtu prioritních zemí v příští (tedy stávající) Koncepci ZRS ČR. Doporučení v oblasti poskytování prostředků na zahraniční rozvojovou spolupráci jsou následující:

- *Pro zvýšení předvídatelnosti pomoci a usnadnění strategického rozdělování pomoci by měla česká vláda vypracovat plán a rozvrh k dosažení cílů ODA EU, tj. 0,17 % HND v roce 2010 a 0,33 % v roce 2015.*
- *Jelikož celková ODA roste, měly by české úřady věnovat náležitou pozornost udržení spolehlivé úrovně dvoustranné ODA prioritním zemím, aby podpořily koncentraci pomoci a rozsáhlejší akce. Měly by stanovit a používat širší rozvojová kritéria vedoucí k vyváženějšímu seznamu prioritních zemí.*
- *Česká vláda by měla využít příští Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ke strategičtějšímu rozdělování své pomoci. Měla by dále snížit počet prioritních zemí a přehodnotit svou sektorovou a tematickou orientaci a soustředit se na oblasti, ve kterých má Česká republika jasnou komparativní výhodu a přidanou hodnotu.*

Vzhledem k tomu, že Česká republika své finanční závazky vůči EU v roce 2010 (0,17 % HND věnovaných na rozvoj) nesplnila, je téměř jisté, že ani v roce 2015 (0,33 % HND) tomu nebude jinak. Zatím se tedy výše oficiální rozvojové pomoci ČR stabilizovala v relativních hodnotách na 0,11 % HND. Od roku 2010 deklaruje Česká republika snahu o zachování trendu postupného nárůstu pomoci, např. o 0,01 % HND ročně (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 28). Pokud by skutečně roční nárůst pomoci činil 0,01 % HND, splnila by Česká republika závazek na dosažení 0,17 % HND za šest let. Nicméně s ohledem na shrnutí střednědobého výhledu financování ZRS do roku 2013 se i tento předpoklad může zdát příliš optimistickým. Uvedený výhled předpokládá v roce 2013 nezměněných 0,11 % HND. Zohlednit je třeba i dopady finanční a ekonomické krize a její odeznění, po němž by bylo možné uvažovat o zrychlení nárůstu. Splnění finančních závazků vůči EU je tedy spíše v nedohlednu a neexistuje ani konkrétní plán, který by jejich splnění nastínil.

V roce 2011 by měla bilaterální spolupráce zaujímat 32 %, multilaterální pak 66%. V letech 2012 a 2013 by mělo dojít k dalšímu snížení prostředků určených na dvoustrannou pomoc, konkrétně o 2 % (32 %) ve prospěch formy mnohostranné (68 %) (Plavcová- Lebeda, 2009: 15). OECD/DAC upozorňuje na to, že spolu s tím, jak roste celková ODA, je důležité věnovat pozornost udržení spolehlivé (konkrétněji není „spolehlivá“ úroveň dvoustranné pomoci vůči mnohostranné definována) úrovně dvoustranné ODA směřované do projektů v prioritních zemích, které mívají větší dopad než malé izolované akce. Tento trend již sleduje řada dárců DAC (Special Review of the Czech Republic, 2007: 11). FoRS navíc doporučuje objem prostředků vyčleněných na bilaterální formu pomoci navýšit takovým způsobem, aby měl převahu nad formou multilaterální.

Problematickým prvkem zahraniční rozvojové spolupráce České republiky se ukázal nejen příliš velký počet programových zemí vzhledem k finančním a lidským kapacitám ČR, ale také fakt, že většina příjemců pomoci byla v nižší střední příjmové skupině. V reakci na tuto výtku došlo ke snížení počtu programových zemí z osmi na pět, což tedy koresponduje s doporučeními, která dal expertní tým OECD/DAC České republiky. Mimo to Česká republika vzala v úvahu i doporučení týkající se kritérií výběru prioritních zemí a jejich vyváženosti. Při stanovování teritoriálních priorit „*zvolila vyvážený přístup mezi zahraniční rozvojovou spoluprací jako prostředkem k odstraňování chudoby a plnění dalších Rozvojových cílů tisíciletí (viz zastoupení málo rozvinutých zemí a afrického kontinentu) a ZRS jako integrální součástí české zahraniční politiky*“, dále zohlednila komparativní výhody ČR, doporučení vztahující se ke stanovení a používání širších rozvojových kritérií vedoucích k vyváženějšímu seznamu prioritních zemí a „*zvolila vhodné geografické rozložení prioritních zemí – vedle tradičního prioritního zájmu ČR v jejím blízkém sousedství je zastoupena i subsaharská Afrika a Asie*“ (Koncepce ZRS ČR 2010-2017: 12-13).

3. Organizace a řízení české rozvojové spolupráce

Jako klíčový nedostatek v oblasti organizace a řízení české rozvojové spolupráce byla identifikována institucionální roztržičnost systému a s tím spojená nejasná odpovědnost jednotlivých subjektů. Schopnost Ministerstva zahraničních věcí uskutečňovat roli hlavního koordinátora rozvojové spolupráce byla do reformy institucionálního zajištění narušena rozptýlením pomoci mezi devět sektorových ministerstev, kdy každé jedno ministerstvo spravovalo vlastní portfolio projektů s odpovídajícím rozpočtem. Stěžejním úkolem transformace tak bylo vyjasnění role a odpovědnosti jednotlivých subjektů.

- *Ke zlepšení účinnosti, soudržnosti a dopadu české rozvojové spolupráce by se Ministerstvo zahraničních věcí mělo stát jedinou autoritou pro politiku, řízení a realizaci rozvojové*

spolupráce. Dvoustranný rozpočet na rozvojovou spolupráci by měl být posílen na tomto ministerstvu, které by mělo rozhodovat kam a jak směřovat prostředky v souladu s rozvojovými cíli dohodnutými s vládami partnerských zemí.

- *Reforma systému české dvoustranné pomoci vyžaduje řadu závažných institucionálních změn, mimo jiné: vyjasnění úlohy a odpovědnosti sektorových ministerstev tak, aby bylo možno využít jejich bohatých odborných zkušeností; začlenění oddělení transformační spolupráce a jiných rozptýlených rozvojových útvarů a funkcí do odboru/sekce rozvojové spolupráce a humanitární pomoci; jasné rozdělení kompetencí mezi tento odbor a navrhovanou implementační agenturu; začlenění odborníků na rozvojovou spolupráci do českých velvyslanectví v prioritních zemích.*
- *České úřady by měly prozkoumat celou škálu vhodných nástrojů k zapojení soukromého sektoru do rozvojové spolupráce, a to i formou partnerství soukromého a veřejného sektoru, budováním obchodních kapacit, investičními zárukami a pojištěním rizik. České obchodní aktivity a aktivity na podporu investic je třeba odlišovat od projektů rozvojové spolupráce financované z rozpočtu ODA.*
- *Pro větší předvídatelnost české pomoci je třeba přijímat víceleté rozpočty oproti jednoletým. K usnadnění realizace projektů je třeba zvážit financování na celou dobu trvání namísto každoročních přírůstkových částek.*

Po dokončení transformace v roce 2010 spočívá stěžejní část dvoustranné rozvojové spolupráce v gesci Ministerstva zahraničních věcí a její realizace tak již není rozložena mezi jednotlivá ministerstva jako doposud. Podle nově přijatého zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci působí MZV na úrovni politické, koncepční a programové. Jeho úloha spočívá, mimo jiné, především v koordinaci přípravy a předkládání strategických a koncepčních dokumentů, přípravě programů zahraniční rozvojové spolupráce s partnerskými zeměmi a jejich předkládání vládě ČR, aktualizaci střednědobých výhledů ODA (ve spolupráci s MF), zadávání evaluací rozvojových intervencí a řízení ČRA (Usnesení Vlády ČR č. 1070/2007 Sb.). Trvalé výjimky, za jejichž realizaci zodpovídají jiné resorty než MZV, tvoří: vládní stipendia studentům z rozvojových zemí studujícím v ČR (ve společné gesci MZV a MŠMT) a zdravotní péče o zahraniční studenty (Ministerstvo zdravotnictví). Dočasné výjimky tvoří projekty migrace a bezpečnosti (Ministerstvo vnitra), „Aid for Trade“ (Ministerstvo průmyslu a obchodu) a řízení veřejných financí (Ministerstvo financí) (Plavcová-Lebeda, 2009: 7).

Významnou výzvu pro MZV znamenalo vyjasnění úlohy a postavení implementační agentury, která by nahradila Rozvojové středisko. Česká rozvojová agentura byla zřízena

zákonem č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů. Funkci zřizovatele ČRA vykonává Ministerstvo zahraničních věcí a organizačně spadá ČRA, v rámci resortu MZV, pod Sekci mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce.⁶⁹ Za základ ČRA posloužilo Rozvojové středisko při Ústavu mezinárodních vztahů, které svou činnost ukončilo ke dni 31. 12. 2007 a od 1. 1. 2008 bylo nahrazeno Českou rozvojovou agenturou (Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009: 142). Přestože ČRA částečně kapacitně navázala na ROS, zastává řadu odlišných funkcí. ČRA má primární odpovědnost za naplňování programů a realizaci projektů. Zatímco ROS se do značné míry věnovalo nezávislému posuzování projektů realizovaných v gesci jednotlivých resortů, Česká rozvojová agentura primárně zodpovídá za naplňování programů a realizaci projektů, jejichž hodnocení je úkolem externích subjektů kontrahovaných Ministerstvem zahraničních věcí. Agentura má také na starost několik fází projektového cyklu: identifikaci a formulaci projektů, realizaci a monitoring (Plavcová-Lebeda, 2009: 7-8). Zřízení takovéto agentury zákonem, její postavení a úkoly plně korespondují s doporučeními hodnotícího týmu. Stejně tak došlo k navýšení personálních kapacit z devíti na devatenáct, ale navzdory tomu, že další navýšení je více než žádané, z důvodu úsporných opatření k němu v nejbližší době pravděpodobně nedojde. Další přetrvávající výzvou, před kterou systém ZRS ČR stojí, je zajištění dlouhodobé přítomnosti odborníků z ČRA v partnerských rozvojových zemích, což by vytvořilo podmínky pro lepší spolupráci s místními partnery, realizaci projektů a jejich následnou evaluaci. Pozitivním prvkem personálního doporučení je vytvoření ČRA na základě existujících pracovních míst na MZV a resortních ministerstev, kdy ČRA v souladu s doporučeními OECD/DAC přijala odborné pracovníky z resortních ministerstev.

Zcela nesplněn zůstal požadavek na začlenění oddělení transformační spolupráce do odboru/sekce rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Odbor lidských práv a transformační politiky funguje v rámci bezpečnostně-multilaterální sekce a není tedy součástí ani Sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce, ani samotného Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci.

Podrobné analýze neuniklo ani rozpočtování dvoustranné rozvojové spolupráce, kterému byla vytýkána neprůhlednost, a to zejména z důvodu rozpočtování financí mezi deset resortů, což zabraňovalo soudržnosti, koordinovanosti a strategičnosti rozvojové spolupráce. ČR tedy byla doporučena konsolidace rozpočtu pod vedením MZV a navíc přijetí víceletého rámce, který by zvýšil předvídatelnost pomoci. Dle usnesení vlády č. 302 z roku 2004

⁶⁹ O ČRA, dostupné na: <http://www.czda.cz/cra/o-nas.htm>, 26. 2. 2011.

o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie se ZRS ČR řídí ročním programem (plánem) na následující kalendářní rok a střednědobým výhledem financování na další dva roky. Na základě usnesení vlády č.1070/2007 Sb. k Transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky tyto dokumenty projednává Ministerstvo zahraničních věcí s resortními ministerstvy v rámci Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci a MZV je následně předloží vládě ke schválení. Do roku 2008 se prostředky na ZRS rozpočtovaly v kapitole Všeobecná pokladní správa v rámci ročního státního rozpočtu České republiky, v roce 2009 pak v příslušných resortních rozpočtových kapitolách na základě vládou schváleného Plánu dvoustranné ZRS. V důsledku transformace systému ZRS je od roku 2011 rozpočet ZRS sjednocen a zahrnut do rozpočtové kapitoly Ministerstva zahraničních věcí. Po schválení Plánu dvoustranné ZRS, schválení státního rozpočtu a obdržení prostředků do své rozpočtové kapitoly zajišťuje MZV realizaci projektů ve své gesci a převádí prostředky na implementaci specifických projektů do rozpočtů ostatních resortů. Tímto krokem došlo ke zlepšení systémovosti a předvídatelnosti financování systému ZRS ČR (UV ČR č. 1070/2007 Sb.).

Soukromý sektor reprezentují české firmy, které mají zájem spolupracovat na rozvojových projektech. Založení Platformy podnikatelů pro ZRS bylo reakcí na změny v systému zadávání projektů oficiální rozvojové pomoci ČR a politiky zahraniční rozvojové spolupráce. Pro další podporu účasti českého podnikatelského sektoru bylo potřeba vytvořit komunikačního partnera pro jednání s koordinátorem české rozvojové pomoci, kterým je Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Díky Platformě má soukromý sektor svého zástupce v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci a má tedy možnost, v rámci mezinárodně uznávaných principů rozvojové pomoci, hájit zájmy podnikatelů a ovlivňovat politiku české ZRS.⁷⁰ Mezi českými firmami lze nalézt jak zkušené účastníky rozvojových projektů, tak firmy, které by tuto možnost teprve chtěly využít. Platforma podnikatelů upozorňuje na to, že pouze malé části českých společností se podaří prosadit v rozvojových projektech financovaných EU či jinými světovými dárci. České firmy přitom nabízejí technologie, výrobky a služby vysoké kvality, mají zkušenosti i reference v zahraničí. Důvody vidí v nedostatku informací, kontaktů a know-how v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce, asistence i koordinace ze strany státu i organizací podnikatelů.⁷¹

⁷⁰ Informace o Platformě podnikatelů pro ZRS, dostupné na: <http://www.ppzrs.cz/www/display.asp?ida=7&idi=1>, 9. 4. 2011.

⁷¹ Platforma podnikatelů pro ZRS, dostupné na: <http://www.ppzrs.org/>, 9. 4. 2011.

4. Zefektivnění české pomoci v praxi

- Česká vláda by měla začít ve svých prioritních zemích plnit řadu závazků obsažených v Pařížské deklaraci, například:
 - sladit, kdykoliv je to možné, své projekty rozvojové spolupráce se stávajícími národními a sektorovými strategiemi v úzké spolupráci s ostatními dárci
 - vyzkoušet společné hodnocení a analýzy potřeb jednotlivých zemí či sektorů, společné monitorování a hodnocení
 - účinně využívat stávající kapacity technické spolupráce a zajistit řádnou koordinaci spolupráce s ostatními dárci v rámci postupů pro konkrétní zemi
- Navíc by čeští odborníci na rozvojovou spolupráci měli začít shromažďovat spolehlivé údaje o rozvojových výsledcích a projektových výstupech společně s ostatními dárci k vypracování ukazatelů pro monitorování výsledků v konkrétních sektorech či tématech.
- Česká evaluační kultura by měla být zlepšena⁷².

Česká republika podepsala Pařížskou deklaraci a Evropský konsensus o rozvoji. Podporuje harmonizaci a sladění svých rozvojových aktivit s prioritami partnerských zemí, vzájemnou odpovědnost za výsledky a usiluje o účinnost pomoci především z hlediska organizace a finančního poskytování pomoci. O konkrétních krocích, které Česká republika uvádí v nové Koncepci a kterými se hlásí k naplňování závazků Pařížské deklarace, bylo řečeno mnoho, proto jim již více prostoru věnováno nebude.

Velké kritice v hodnotící zprávě podléhá monitoring a evaluace projektů. Řízení dvoustranných projektů bylo zefektivněno a zprůhledněno díky zavedení jednotné metodiky projektového cyklu. Metodika uvádí základní postupy pro uzavírání smluv, kontrolu vyúčtování, uchovávání dokumentů a publicitu v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Pravidla jsou podrobněji rozpracována v Manuálu projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce, který popisuje jednotlivé fáze projektového cyklu a úkoly různých aktérů v těchto fázích. Projektový cyklus české zahraniční rozvojové spolupráce vychází ze standardního pojetí a skládá se z pěti fází: programování (1), identifikace (2), formulace (3), konkrétní realizace a její monitoring (4) a evaluace (5) (Česká republika pomáhá, 2010: 38-39).

⁷² Evaluace efektivity, celkových přínosů a dopadů je zásadní součástí poskytování bilaterální i multilaterální zahraniční rozvojové pomoci a je třeba ji chápat jako nedílnou součást projektového cyklu. Evaluace představuje proces, v jehož průběhu jsou analyzovány výsledky realizované rozvojové intervence., dostupné na: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/bilateralni-spoluprace/evaulace-zrs.htm>, 8. 5. 2011.

Cílem Manuálu je zajistit uplatňování standardních postupů projektového cyklu v bilaterální ZRS ČR při jeho adaptaci na specifika aktuálního stavu ZRS ČR. Za účelem zvýšení efektivity své zahraniční rozvojové spolupráce uplatňuje ČR ve stále vyšší míře osvědčené standardní postupy používané pokročilými rádcovskými zeměmi a doporučené Výborem pro rozvojovou pomoc (OECD/DAC).

Programovací fáze je v kompetenci Ministerstva zahraničních věcí a České rozvojové agentury ve spolupráci s dalšími zainteresovanými partnery. Tato fáze navazuje na stanovení prioritních zemí pro dlouhodobou programovou rozvojovou spolupráci. Programy vycházejí primárně z rozvojových potřeb partnerských zemí, podrobně analyzují politickou, ekonomickou a sociální situaci partnerské země, historii vztahů této země s Českou republikou, intervence ostatních dárců a vytyčují tematický rámec pro rozvojovou spolupráci s danou zemí.

Na základě konkrétních programů jsou **identifikována** témata rozvojové spolupráce. Posuzována je především jejich relevance ve vztahu k potřebám partnerské země. Po upřesnění tématu dochází ke stanovení předběžné doby realizace a maximální výše finančních prostředků na dané téma. Celkový seznam témat je součástí ročního plánu zahraniční rozvojové spolupráce, předkládaného ke schválení vládě. Přípravu plánu zahraniční rozvojové spolupráce a jeho předložení vládě koordinuje MZV ve spolupráci s Radou pro rozvojovou spolupráci. Prostřednictvím zastupitelských úřadů dochází v této fázi především k jednání s místními partnery v přijímajících zemích, což je hlavní zárukou efektivity a udržitelnosti projektů zahraniční rozvojové spolupráce. Analogický proces identifikace témat probíhá i u zemí neprioritních (Hlavničková-Jelínek, 2006: 4-17).

Další fází je fáze **formulace a výběr realizátorů**. Na základě posouzení charakteru témat zahraniční rozvojové spolupráce garant tématu rozhodne, zda bude na realizaci projektu vypsáno výběrové řízení podle zákona o veřejných zakázkách, nebo zda bude vyhlášen tzv. dotační titul. Garant tématu ve spolupráci s externími experty připraví zadávací nebo vyhlášovací dokumentaci. Předložené nabídky jednotlivých realizátorů posuzuje hodnotící komise, přičemž zvažuje více kritérií (kvalita projektového záměru, rozvojová relevance a efektivita, hospodárnost, udržitelnost, organizační zabezpečení). S vítězem výběrového řízení uzavře zadavatel standardizovanou smlouvu, popřípadě mu poskytne dotaci na základě rozhodnutí o poskytnutí dotace. Cílem realizátora je dosáhnout vytyčených výstupů a cílů při využití vyčleněných finančních a lidských zdrojů.

Zároveň jsou garantem sbírány informace o průběhu projektů (**monitoring**) s cílem projekty efektivně řídit a v případě potřeby provést korekce. Do monitoringu realizace projektů jsou zapojeny příslušné zastupitelské úřady, Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Česká

rozvojová agentura. Vlastní realizaci projektů zajišťuje vybraný realizátor (tj. dodavatel služeb a zboží nebo příjemce dotace). Partnerskými zeměmi jsou do realizace projektů intenzivně zapojeny místní partnerské instituce.

Účelem *evaluace* projektů a programů zahraniční rozvojové spolupráce je zjistit jejich relevanci, efektivnost, důsledky pro cílové skupiny, plnění stanovených cílů a udržitelnost těchto výsledků i po ukončení projektu. Ze strany partnerských zemí jsou do evaluace zapojeni příjemci rozvojové spolupráce, místní partnerské instituce apod. S ohledem na kapacitní omezení se hodnotí jen několik programů či projektů ročně (vybraných podle jejich charakteru, místa realizace a objemu prostředků). Kromě nejčastějších interních evaluací mohou příležitostně probíhat i externí evaluace (mezinárodními organizacemi, nezávislými institucemi apod.) (Česká republika pomáhá, 2010: 38-39). Evaluace efektivity a celkových přínosů je velmi důležitou součástí poskytování bilaterální i multilaterální zahraniční rozvojové pomoci. Evaluace je proces, v jehož průběhu dochází k systematickému zjišťování přínosu rozvojové intervence (projektu, programu nebo politiky) s cílem určit, zda byly splněny cíle rozvojové intervence, zda byly tyto cíle relevantní, jaký byl její celkový dopad, zda byla rozvojová intervence realizována efektivně a zda jsou její pozitivní přínosy dlouhodobé. Vedle monitorování aktivit (*implementation monitoring*) spočívajícího v kontrole čerpání finančních prostředků, kontrole realizace jednotlivých aktivit a kontrole plnění plánovaných výstupů je důležité soustředit se na hodnocení skutečných dopadů konkrétní rozvojové intervence, tj. evaluovat výsledky (*results based evaluation*). Větší důraz na evaluaci výsledků projektů zahraniční pomoci v ČR je známkou zvyšujícího se zájmu o efektivní využití vynaložených prostředků a pozitivní dopady rozvojového úsilí. Vzhledem k faktu, že provádění evaluace rozvojové spolupráce ČR bylo zahájeno teprve na podzim 2003, byly doposud hodnoceny pouze vybrané jednotlivé projekty a v roce 2007 vybrané střednědobé programy ZRS. Po reformě systému bilaterální ZRS je oblast evaluací zodpovědné MZV, které chystá novou metodiku pro zadávání evaluací externím konsultantům.⁷³

Česká republika by měla v oblasti spolupráce se soukromým sektorem, resp. s nestátními aktéry obecně udělat další krok vpřed v souladu s programem Evropské komise „Non-State Actors and Local Authorities in Development“. FoRS v tomto ohledu navrhuje vytvořit zvláštní program na podporu nestátních aktérů v rozvojové spolupráci, a to zařazením tematického programu spolufinancování s nestátními aktéry s právem jejich vlastní iniciativy do nové koncepce ZRS (nebo Zásad) (Jakou chceme rozvojovou spolupráci ČR?, 2009: 17).

⁷³ Evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce, dostupné na: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/bilateralni-spoluprace/evaluace-zrs.htm>, 11. 4. 2011.

Vzhledem k tomu, že Koncepce ZRS ČR na období 2010-2017 uvedené téma žádným způsobem nezmiňuje, je tedy více než žádoucí, aby se jeho rozpracování věnoval dostatek prostoru v nových Zásadách ZRS ČR.

Závěr

Česká republika, resp. systém zahraniční rozvojové spolupráce České republiky, prošel do současnosti řadou významných změn. Impuls k těmto změnám přicházel kvůli určitému nezájmu ze strany veřejnosti poznamenané komunistickým režimem především zvenku a představovalo jej zejména začleňování České republiky do západních politických a ekonomických struktur. Kdybychom chtěli určit konkrétní okamžiky, které postupně pozitivně posouvaly vývoj dané formy zahraničního působení státu vpřed, byly by to bezesporu tyto: rok 1989 a pád komunistického režimu, rok 1995 a vstup ČR do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), rok 2004 a vstup ČR do Evropské unie (EU) a konečně rok 2007, resp. 2008, kdy byla odstartována transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Nebyly to samozřejmě podněty jediné, nicméně je lze považovat za zcela klíčové. Všechny tyto události s sebou přinesly řadu dalších reakcí, aktivit a stimulů, díky nimž má český systém zahraniční rozvojové spolupráce takovou podobu, v jaké se nachází dnes.

Cílem práce bylo zmapovat proces transformace v jeho každé jedné rovině – institucionální, legislativní a koncepční, přičemž důraz byl kladen na identifikaci proběhnuvších změn a jejich významu pro systém ZRS ČR jako takový. Zvláštní pozornost pak byla věnována tomu, jakým způsobem (a zda vůbec) byla při přípravě transformace a v jejím průběhu zohledněna doporučení OECD/DAC, vtělená v dokument „*Special Review of the Czech Republic*“, o který požádalo Ministerstvo hraničních věcí v červnu 2006 OECD/DAC s cílem získat materiál vyhodnocující politiku zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Výsledná hodnotící zpráva představovala jeden z hlavních podnětů pro transformaci, k čemuž Česká republika konkrétně odkazuje v řadě pasáží v Konceptci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017. Uvedený dokument představuje spolu se Zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci a Zásadami zahraniční rozvojové spolupráce ČR základní strategický rámec dané oblasti. Pouhé přijetí⁷⁴ těchto dokumentů představuje významné pozitivum a bylo silně doporučovaným a žádaným krokem především z toho důvodu, že v této oblasti dosud chyběla jasná a specializovaná právní norma a rovněž v koncepční rovině byla identifikována řada nedostatků.

Dotázaní odborníci na zahraniční rozvojovou spolupráci se shodují na tom, že hlavním nedostatkem systému ZRS ČR před transformací byla jeho roztržičnost mezi jednotlivá resortní ministerstva a další státní aktéry, a v návaznosti na to také jejich nedostatečná

⁷⁴ V případě uvedeného zákona se jedná o zákon zcela nový, koncepce aktualizuje dosavadní cíle, priority atd. (pozn. aut.)

koordinace a nejasná odpovědnost. Důsledkem těchto (a dalších) nedostatků pak bylo snižování efektivity ZRS ČR jako celku. Cílem transformace se tedy stalo odstranění systémových nedostatků a tím zvýšení efektivity ZRS ČR. Výše uvedené problémy rovněž identifikuje hodnotící zpráva OECD/DAC, která ve zkratce dále upozorňuje na nezbytnost vyřešit otázku zasazení české bilaterální pomoci do kontextu Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci, soustředění české ZRS do menšího počtu prioritních zemí a sektorů s jasnou komparativní výhodou, zajištění odpovídajících personálních kapacit, přístupu veřejnosti k informacím o ZRS ČR či zlepšení evaluační kultury. V neposlední řadě je prostor věnován objemu a způsobům poskytování a rozdělení ODA. V obecné rovině lze ke vztahu mezi doporučeními OECD/DAC a jejich plněním Českou republikou říci, že během transformace (ale i před jejím zahájením) prošel systém zahraniční rozvojové spolupráce řadou pozitivních změn, přičemž uvedená doporučení byla konkrétním a věcným podnětem k jejich aktivnímu prosazování a realizaci. S tímto názorem se ztotožňuje jak Martin Náprstek z České rozvojové agentury, tak Michal Kaplan a Jozef Špánik z Ministerstva zahraničních věcí ČR, kteří shodně uvádí, že doporučení OECD formulovaná v tzv. Special Review of the Czech Republic byla jedním ze základů pro transformaci, resp. potvrdila, že zamýšlená vize transformace jde správným směrem.

Zhodnotíme-li průběh a výsledky transformace jako celku, ve vztahu k doporučením OECD/DAC lze říci, že ačkoliv lze v systému stále identifikovat určité nedořešené problémy, transformaci jako takovou lze označit za úspěšnou. Úspěšnou zejména s ohledem na vyřešení podstatných nedostatků, které byly za zcela zásadní označeny již při přípravě transformace. Jejich eliminace jednoznačně přispěla ke zlepšení koordinovanosti systému ZRS ČR, jasnému rozdělení odpovědnosti, zvýšení transparentnosti a obecně k větší efektivitě systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Přes veškerá pozitiva, která s sebou transformace systému ZRS ČR přinesla, resp. kterých bylo v jejím důsledku dosaženo, stojí před Českou republikou v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce i nadále řada výzev, se kterými je potřeba se vypořádat. Jednu takovou představuje navyšování objemu financí, přičemž splnění tohoto cíle nejen nebylo dosaženo, ale nelze to očekávat ani v nejbližší době. Problematická však nezůstává pouze oblast financování. Nedostatky lze stále identifikovat v otázkách personálního zajištění zahraniční rozvojové spolupráce, a to jak v odpovědných institucích v České republice (ČRA, MZV), tak na českých zastupitelských úřadech, které zcela postrádají přítomnost odborníků z ČRA. Stejně tak je třeba zlepšit informovanost veřejnosti o rozvojových aktivitách České republiky a problematice rozvojové spolupráce obecně. V prvním případě je nezbytné zajistit přístup veřejnosti

k aktuálním a přehledným informacím na stránkách MZV a ČRA a mimo to zajistit dostatečnou propagaci činnosti ČR v dané oblasti. V tomto směru jsou nejvíce viditelné akce neziskových organizací (stejně tak co se rozvojového vzdělávání týče), které si jistě zaslouží státní podporu. Ačkoliv v oblasti spolupráce se soukromým sektorem bylo dosaženo určitého pokroku, míra participace českých podnikatelských subjektů v rozvojových projektech financovaných Evropskou unií či jinými světovými dárci by mohla být dozajista vyšší. Dle informací na webových stránkách Platformy podnikatelů pro rozvojovou spolupráci je příčinou nepříliš vysoké úspěšnosti českých firem nedostatek informací, kontaktů a know-how v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce, což je úkolem jak organizace podnikatelů, tak především státu.⁷⁵ Velkým problémem také zůstává otázka koherence politik pro rozvoj, která v doposud zveřejněných dokumentech není ošetřena prakticky vůbec a je tedy silně žádoucí, aby byl dané otázce věnován dostatek prostoru v připravovaných Zásadách rozvojové spolupráce ČR.

Práce si nekladla a ani nemohla klást za cíl v rámci zpracovávaného tématu a rozsahu zhodnotit efektivitu transformovaného systému ZRS ČR ve všech aspektech podmiňujících a determinujících efektivitu poskytované pomoci, resp. jejích výstupů v podobě konkrétních projektů. Pokusila se však ukázat, do jaké míry se byla Česká republika schopná podívat na transformaci svého systému ZRS optikou doporučení OECD/DAC a zda její snažení může být korunováno úspěchem v podobě statusu respektovaného poskytovatele rozvojové pomoci. Z pohledu realizovaných změn a řady přímých odkazů v dokumentech české ZRS je zcela jasné, že se **Česká republika v průběhu transformace řídila uvedenými doporučeními**, resp. to, že se tato doporučení stala podnětem pro zahájení transformace. Podle mého názoru, i dle názoru dotázaných odborníků, **transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce jednoznačně vedla ke zvýšení efektivity systému jako celku**. Klíčové nedostatky snižující efektivitu systému ZRS ČR byly ve velké míře odstraněny, Česká republika během transformačního procesu postupovala dle doporučení OECD/DAC a věnovala pozornost řešení jednotlivých problematických bodů v systému, přičemž si až na výjimky uvedené v kapitole věnované jednotlivým doporučením a v odstavci výše, počínala velmi úspěšně. Co se týče plného členství České republiky ve Výboru pro rozvojovou pomoc OECD, podle M. Kaplana z MZV Česká republika na plné členství jistě pomýšlí, ale prozatím benefituje z účasti v DAC z titulu člena OECD, a proto neexistují silné tlaky na politické rozhodnutí ohledně plného členství. Pokud by k takovému rozhodnutí došlo, lze dle jeho názoru o plném členství v DAC uvažovat v horizontu dvou až tří let.

⁷⁵ Platforma podnikatelů pro rozvojovou spolupráci, dostupné na: <http://www.ppzrs.org/>, 3. 5. 2011.

Při zpracovávání tématu jsem vycházela ze širokého množství literatury, dokumentů a usnesení vlády České republiky, přičemž hojně využito bylo i internetových zdrojů, zejména pro jejich aktuálnost. Dotazníky s otevřenými otázkami, jejichž složení, stejně jako určení, bylo přizpůsobeno potřebám diplomové práce a zařazení respondenta v systému ZRS ČR. Až na vyjádření Českého fóra pro rozvojovou spolupráci se mi podařilo získat odpovědi od všech dotázaných. Zástupce ORS J. Špánik své odpovědi shrnul v emailu a prostoru dotazníku nevyužil. Dotazníky mi byly cenným doplňkovým zdrojem informací, vzhledem v některých směrech k poměrně problematickému (ve smyslu nepřehlednosti a nedostatečnosti) sběru informací. Zpracovávané téma má velký potenciál i do budoucna, kdy by nesporný přínos představoval dlouhodobější monitoring realizovaných změn, jejich odrazu ve výsledné podobě systému a jeho dalších proměnách, stejně jako zohlednění probíhajících evaluací projektů v jednotlivých prioritních zemích. V neposlední řadě by mohlo dojít k monitoringu doposud neodstraněných nedostatků a plnění finančních závazků v dané oblasti.

Závěrem považuji za vhodné poznamenat, že se navzdory dokončení transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky systém ZRS nenalézá na konci své, bezesporu trnité, cesty. Naopak. Berme završení transformace jako pomyslný počátek další etapy působení České republiky v dané oblasti. Ačkoliv bylo pro efektivitu systému české rozvojové spolupráce uděláno mnoho, stále je co zlepšovat. Současný globální mezinárodní systém s sebou přináší nové a nové výzvy, na které je třeba reagovat, a které se zákonitě musí odrazit i v systému ZRS ČR. Do budoucna je tedy potřeba pokračovat v započatých reformách, zasadit se o odstranění přetrvávajících nedostatků a flexibilně reagovat na aktuální problémy a výzvy na poli rozvojové spolupráce.

Summary

Czech foreign development cooperation represents important part of the Czech foreign policy. It also demonstrates adoption of its own part of responsibility for resolution of current global problems. Together with becoming part of organisations such as European Union or Organisation for Economic Cooperation and Development importance of Czech foreign development cooperation is growing. Next to the main goal which is reduction of poverty in third-world countries, development cooperation has also another goals: it is also contributing to construction of good relations with developing countries and it helps ensure economic, security and environmental interests of the Czech republic.

Current system of the Czech foreign development cooperation has grown up from the foundations, which have been lawn before 1989. From that time Czech Republic has made a great effort to improve its system of development cooperation and become an effective and responsible donor. As a key step in the direction of desired changes can be considered process of transformation of the Czech foreign development cooperation, initiated in 2007. Transformation was officially crowned when the Fundamentals documents were adopted. These documents present the Conception of the Czech foreign development cooperation and the Law (Act) of the foreign development cooperation and humanitarian help. During the process of transformation a range of recommendations of the OECD/DAC was consulted. These recommendations are included in the „Special Review of the Czech Republic“ which was created at the request of the Czech Ministry of Foreign Affairs by the OECD Development Assistance Committee in May 2006. The Review’s main objective was to contribute good practice and lessons learned to the Czech authorities’ internal dialogue on the reform of their foreign assistance at a time of important legal and institutional changes.

The main goal of the diploma thesis was to involve all the changes which were realized during the process of transformation in each of its planes – institutional, legal, conceptual and financial. Despite of achievement really positive changes which have made system of Czech international development more effective there is still a lot of to do. Czech Republic should respect and follow changes in the international system which is permanently changing or concerning changes in development approaches, because new challenges have come all the time and there is still a lot of things to improve.

Použitá literatura a zdroje

Elektronické dokumenty:

- **EDUCON:** 2004. Zahraniční rozvojová pomoc České republiky. EDUCON: Praha, dostupné na: http://www.educon.cz/osveta/osveta_sbornik.pdf, 5. 4. 2011.
- **Evropská komise:** 2006. Evropský konsensus o rozvoji. Úřední věstník Evropské unie. 2006/C 46/01. 26. února 2006, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:046:0001:0001:CS:PDF>, 10. 2. 2011.
- **Evropská komise:** 2008. Výroční zpráva za rok 2008 o rozvojové politice Evropského společenství a o provádění vnější pomoci v roce 2007. Úřad pro úřední tisky Evropských společenství: Lucembursko, dostupné na: http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications/documents/annual-reports/europeaid_annual_report_2008_highlights_cs.pdf, 15. 3. 2011.
- **FoRS:** 2009. Jakou chceme rozvojovou spolupráci České republiky? Příspěvek FoRS k nové koncepci. FoRS: Praha, dostupné na: http://www.fors.cz/assets/files/development%20education/pozicni_dokument_web.pdf, 11. 4. 2011.
- **MZV ČR:** 2001. Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 – 2007. MZV ČR: Praha, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/CR_DevelopmentPolicy_2002-07_CZ.pdf, 21. 2. 2011.
- **MZV ČR:** 2002. Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky: odpověď na globální výzvy nového tisíciletí. MZV ČR: Praha, dostupné na: http://www.mzv.cz/public/ef/12/6b/18504_14945_kaplan_final.pdf, 10. 2. 2011.

- **MZV ČR:** 2005. Pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů v rámci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. MZV ČR: Praha, dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dokumenty/pravidla_pro_vyber_a_financovani.html, 21. 2. 2011.
- **MZV ČR:** 2009. Plán zahraniční rozvojové spolupráce pro rok 2010. MZV ČR: Praha, dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/plan_zrs_na_rok_2010.html, 23. 3. 2011.
- **MZV ČR:** 2009. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009. MZV ČR: Praha, dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zprava2008.html, 26. 2. 2011.
- **MZV ČR:** 2009. Česká republika pomáhá. Statistická příloha: Zahraniční rozvojové spolupráce 2004 – 2008. MZV ČR: Praha, dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/publikace_o_zrs_cr/statisticky_prehled_zrs_cr_2004_2008.html, 5. 4. 2011.
- **MZV ČR:** 2010. Česká republika pomáhá: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2009. MZV ČR: Praha, dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/publikace_o_zahranicni_rozvojove.html, 9. 2. 2011.
- **MZV ČR:** 2010. Informace o zahraniční rozvojové spolupráci ČR v roce 2009. MZV ČR: Praha, dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dokumenty/informace_o_zahranicni_rozvojove.html, 9. 3. 2011.

- **MZV ČR:** 2010. Statut České rozvojové agentury. MZV ČR: Praha, dostupné na: <http://www.czda.cz/editor/filestore/File/StatutCRA2010.pdf>, 26. 2. 2010.
- **MZV ČR:** 2010. Zpráva o zahraniční politice České republiky leden – prosinec 2009. MZV ČR: Praha, dostupné na: http://www.mzv.cz/file/592100/Zprava_o_zahranicni_politice_2009_CZ_FINAL_po_vymene_Korey.pdf, 5. 4. 2011.
- **OECD:** 2005. The Paris Declaration on Aid Effectiveness. OECD: Paris, dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/63/43911948.pdf>, 11. 2. 2011.
- **OECD:** 2007. Special Review of the Czech Republic. DCD(2007)2. 28. února 2007. OECD: Paříž, dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/27/49/38565738.pdf>, 23. 2. 2011.
- **OECD:** 2007. Zpráva o spolupráci na rozvoji 2006. *Věstník OECD o rozvoji*. 8/1, dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/10/59/38248471.pdf>, 10. 2. 2011.
- **OECD:** 2011. Výroční zpráva Stálé mise ČR při OECD za rok 2010. OECD: Paříž, dostupné na: http://www.mzv.cz/file/580854/Vyrocní_zprava_2010.pdf, 5. 4. 2011.
- **OSN:** 2000. 24. zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN: Zpráva ad hoc pracovního výboru. A/S-24/8/Rev.1. OSN: New York, dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1110/zprava_ad_hoc_24.pdf, 16. 3. 2011.
- **OSN:** 2003. Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development, DPI/2329, březen 2002, dostupné na: <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>, 12. 2. 2011.

Literatura:

- **ADAMCOVÁ, N.** a kol.: 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.
- **BORLAUG, N.:** 2002. *The Green Revolution Revisited and the Road Ahead*, dostupné na: http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1970/borlaug-lecture.pdf, 8. 12. 2010.
- **BRUNDTLAND, G. H.:** 1991. *Naše společná budoucnost*. Academia: Praha.
- **BUDIL, T. I. :** 2003. *Mýtus, jazyka a kulturní antropologie*. Triton: Praha.
- **DUŠKOVÁ, L. – WAISOVÁ, Š.:** 2005. Zahraniční rozvojová spolupráce v historické perspektivě. In: Waisová, Š. a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje*. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 315-331.
- **ESCOBAR, A.:** 1995. *Encountering Development: The Making and Unmaking of The Third World*. Princeton University Press: Princeton.
- **ESCOBAR, A.:** 2007. Planning. In: Sachs, W. (ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. Zed Books Ltd: London, s. 132-145.
- **ESTEVA, W.:** 2007. Development. In: Sachs, W. (ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. Zed Books Ltd: London, s. 6-26.
- **HALAXA, P. – FUKAN, J.:** 1999. *Česká republika a zahraniční pomoc*. PřF UK: Praha.
- **HALAXA, P.:** 2000. Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemích. In: Jehlička, P. - Tomeš, J. - Daněk, P. *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. PřF UK: Praha, s. 104-122.
- **HLAVNIČKOVÁ, Z. – JELÍNEK, P.:** 2006. *Manuál projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*. Ústav mezinárodních vztahů pro MZV ČR: Praha.
- **HOKROVÁ, M. – TÁBORSKÁ, S. (ed.):** 2008. *Globální problémy a rozvojová spolupráce. Člověk v tísní, společnost při ČT*, o.p.s.: Praha.

- **HURDOVÁ, M. – NÁDVORNÍK, O.:** 2005. *Pracovní trh v sektoru rozvojové spolupráce v České republice. Člověk v tísní*, o.p.s.: Praha, dostupné na: <http://www.varianty.cz/download/doc/books/29.pdf>, 8. 2. 2011.
- **JELÍNEK, P.:** 2004a. Jak dál s českou rozvojovou spoluprací? *Mezinárodní politika*. 1/2004, s. 8-10.
- **JELÍNEK, P.:** 2004b. Transformace českého systému rozvojové spolupráce. *Mezinárodní politika*. 11/2004, s. 14-16.
- **JELÍNEK, P.:** 2007. Systém zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. *Geografické rozhledy*. 16/1. Nakladatelství České geografické společnosti: Praha, s. 6-7, dostupné na: <http://www.geografickerozhledy.cz/galery/casopis/1-0.pdf>, 21. 2. 2011.
- **JELÍNEK, P. – PAZDERKA, J.:** 2004. Rozvojová spolupráce. In: Nádvorník, O. – Volfová, A. (ed.). *Společný svět: Příručka globálního rozvojového vzdělávání. Člověk v tísní, společnost při ČT*, o.p.s.: Praha, s. 235-253.
- **JENÍČEK, V. – FOLTÝN, J.:** 1998. *Globální problémy ve světové ekonomice*. Vysoká škola ekonomická v Praze: Praha.
- **KAPLAN, M.:** 2006. *Rozvojová politika zemí OECD/DAC*. OECD: Paříž, dostupné na: http://www.businessinfo.cz/files/zahranicni-obchod/Rozvojova_politika_zemi_OECD_DAC-090527.pdf, 19.3.2011.
- **KARÁSEK, T. (ed.):** 2011. Transformace, prosperita a bezpečnost v multilaterálním rámci: Koncepce české zahraniční politiky 2011-2017, dostupné na: http://www.europeum.org/doc/pdf/amo_europeum_koncepce_2011-2017.pdf, 8. 2. 2011.
- **KOLÁŘOVÁ, H.:** 2006. *Udržitelný rozvoj: Hledání cest, které nekončí*. Centrum pro otázku životního prostředí. Univerzita Karlova v Praze: Praha.
- **KUČEROVÁ, I.:** 2010. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Karolinum: Praha.

- **LAL**, D.: 2002. *The Poverty of 'Development Economics'*. The Institute of Economic Affairs: London.
- **LEBEDA**, P. – **LUKÁŠ**, I. (ed.): 2009a. *Rozvojová pomoc nestačí. Alternativní politické přístupy k chudobě a bezmoci ve světě*. Pražský institut pro globální politiku – Glopolis: Praha.
- **LEBEDA**, P. – **LUKÁŠ**, I. (ed.): 2009b. *Rozvojový profil České republiky. Problematický vliv české ekonomiky na země Jihu*. Pražský institut pro globální politiku – Glopolis: Praha.
- **LYSONĚK**, J.: 1996. *K zájmům a vztahům České republiky v rozvojovém světě*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.
- **NEDOMLELOVÁ**, I: 2008. *Teorie rozvoje, teorie ekonomického růstu a teorie regionálního rozvoje*, dostupné na: <http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2008/fl11.pdf>, 7. 12. 2010.
- **PLAVCOVÁ**, D. – **LEBEDA**, P.: 2009. *Česká pomoc na rozcestí. Zpráva nevládních neziskových organizací o zahraniční rozvojové spolupráci 2008-2009*. Fórum pro rozvojovou spolupráci, Praha.
- **POTTER**, R. B.: 2002. *Theories, strategie and ideology of development*. In: Desai, V. – Potter, R. B. (ed.). *The companion to development studies*. Arnold: London, s. 61-65.
- **PROFANT**, T.: 2006. *Rozvoj podľa Amartyu Sena a NGOs*. *Global Politics*. 4/2006, dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/studie/rozvojova-pomoc>, 2. 12. 2010.
- **RUSNÁK**, U. – **SZÉP**, A. – **BRZICA**, D.: 2002. *Rozvojová pomoc a spolupráca*. Slovenský institut medzinárodných študií: Bratislava.
- **SACHS**, W.: 2007. *Introduction*. In: Sachs, W. (ed.). *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. Zed Books Ltd: London, s. 1-5.
- **SEN**, K. A.: 1999. *Development as Freedom*. Oxford University Press: New York, s. 3–90.

- **SVOBODA, D.:** 2008. Chudoba a sliby rozvoje. *Kulturní deník A2*. 39/2008, dostupné na: www.dww.cz/docs/chudoba.doc, 14. 2. 2011.
- **SVOBODA, D. (ed.):** 2009. *Efektivnost rozvoje – hledání nových cest: český příspěvek ke globálnímu procesu organizací občanské společnosti*. FoRS: Praha.
- **URBANOVÁ, H.:** 2008. Jak funguje systém zahraniční rozvojové spolupráce v České republice?, dostupné na: <http://migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2112161>, 1. 2. 2011.
- **VLKOVÁ, I.:** 2009. Efektivnost rozvojové pomoci jako prostředek pro zvýšení dopadu official development assistance. *Acta Oeconomica Pragensia*. 3/2009, s. 44-57, dostupné na: <http://www.vse.cz/aop/pdf/272.pdf>, 11. 2. 2011.
- **WAIŠOVÁ, Š.:** 2005. Česká republika a zahraniční rozvojová pomoc: od příjemce k dárci. In: Waisová, Š. a kol. *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Plzeň, s. 332-348.
- **WAIŠOVÁ, Š. a kol.:** 2007. *Atlas mezinárodních vztahů. Prostor a politika po skončení studené války*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Plzeň.
- **ZÍKOVÁ, T.:** 2007. Rozvoj a rozvojová antropologie. Přehledové studie 07/7. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu, dostupné na: <http://www.caat.cz/publikace/prehledove-studie/44-prehledove-studie/146-rozvoj-a-rozvojova-antropologie>, 7. 12. 2010.

Usnesení vlády ČR:

- Usnesení vlády ČR č. 91 ze dne 23. ledna 2002 o Koncepci zahraniční rozvojové pomoci na období let 2002 – 2007.
- Usnesení vlády ČR č. 248 ze dne 12. března 2003 ke Střednědobému výhledu financování zahraniční rozvojové pomoci.

- Usnesení Vlády ČR č. 302 ze dne 31. března 2004 k Institucionálnímu zajištění a Zásadám zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie.
- Usnesení Vlády ČR č. 1311 ze dne 12. října 2005 o Pravidlech pro výběr a financování bilaterálních projektů v rámci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.
- Usnesení Vlády ČR č. 1070 ze dne 19. září 2007 k Transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.
- Usnesení Vlády ČR č. 1439 ze dne 19. prosince 2007 o zřízení Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci.
- Usnesení Vlády ČR č. 690 ze dne 9. června 2008 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2009 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2011.
- Usnesení Vlády ČR č. 856 ze dne 9. července 2008 o personálním zajištění organizační složky státu Česká rozvojová agentura od roku 2009.
- Usnesení Vlády ČR č. 790 ze dne 22. června 2009 k návrhu zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.
- Usnesení Vlády ČR č. 1134 ze dne 31. srpna 2009 Plán zahraniční rozvojové spolupráce na rok 2010 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2012.
- Usnesení Vlády ČR č. 1296 ze dne 15. října 2009 k uzavření některých zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí.
- Usnesení Vlády ČR č. 366 ze dne 24. května 2010 ke Koncepti zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017.
- Usnesení Vlády ČR č. 440 ze dne 7. června 2010 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2011 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2013.
- Usnesení vlády ČR č. 618 ze dne 25. srpna 2010 o uzavření některých zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí a o změně usnesení vlády ze dne 15. října 2009 č. 1296,

k uzavření některých zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí, ve znění usnesení vlády ze dne 21. prosince 2009 č. 1586.

- Zákon č. 151 ze dne 21. dubna 2010 o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.

Ostatní zdroje:

- Albertina icome Praha, dostupné na: www.aip.cz.
- BusinessInfo, dostupné na: www.businessinfo.cz.
- České předsednictví Evropské unie, dostupné na: www.eu2009.cz.
- Česká rozvojová agentura, dostupné na: www.czda.cz.
- EDUCON, o.s., dostupné na: www.educon.cz.
- European NGO Confederation for Relief and Development, dostupné na: www.concordeurope.org.
- Euroskop, dostupné na: www.euroskop.cz.
- Fórum pro rozvojovou spolupráci, dostupné na: www.fors.cz.
- Human Development Reports, dostupné na: www.hdr.undp.org.
- Institut pro evropskou politiku, dostupné na: www.europeum.org.
- Katedra rozvojových studií Univerzity palackého v Olomouci, dostupné na: www.upol.cz.
- Managing for Development Results, dostupné na: www.mfdr.org.
- Ministerstvo financí České republiky, dostupné na: www.mfcr.cz.
- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, dostupné na: www.mzv.cz.
- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, dostupné na: www.oecd.org.
- Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci, dostupné na: www.ppzrs.cz.
- Právo Evropské unie, dostupné na: www.eur-lex.europa.eu.
- Rozvojovka, dostupné na: www.rozvojovka.cz.

- Teologická fakulta Jihočeské univerzity, dostupné na: www.tf.jcu.cz.
- The World Bank, dostupné na: www.worldbank.org.
- United Nations Development Programme, dostupné na: www.undp.org.
- Varianty: vzdělávací program společnosti Člověk v tísni, dostupné na: www.varianty.cz
- Vláda České republiky, dostupné na: www.vlada.cz.

Elektronické dotazníky:

Mgr. Martin Náprstek - Česká rozvojová agentura

Ing. Michal Kaplan – Ministerstvo zahraničních věcí

PhDr. Ing. Jozef Špánik – Ministerstvo zahraničních věcí

Seznam příloh

- **Příloha č. 1: Přehled kritérií u prioritních zemí s programem spolupráce (tabulka)**

Dostupné na:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/koncepce_zrs_cr_2010_2017.html, 6. 4. 2011.

- **Příloha č. 2: Přehled sektorových priorit u prioritních zemí s programem spolupráce (tabulka)**

Dostupné na:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/koncepce_zrs_cr_2010_2017.html, 6. 4. 2011.

- **Příloha č. 3: Grafické vyjádření transformace a sjednocení systému ZRS ČR (graf)**

Zdroj: Převzato z přílohy Usnesení vlády č.1070 z 19. září 2007 o transformaci systému ZRS.

- **Příloha č. 4: Schéma systému zahraniční rozvojové spolupráce před jeho transformací (obrázek)**

Dostupné na:

http://www.fors.cz/cz/Rozvojova-spoluprace/ceska_politika/struktura-zrs, 6. 4. 2011.

- **Příloha č. 5: Schéma systému zahraniční rozvojové spolupráce po jeho transformaci – upraveno (obrázek)**

Dostupné na:

http://www.fors.cz/assets/files/development%20education/FoRS_Ceska_pomoc_na_rozcesti_2009.pdf., 6. 4. 2011.

- **Příloha č. 6: Příloha k usnesení vlády ze dne 7. Června 2010 č. 440. Návrh rozpočtu do kapitol jednotlivých ministerstev na léta 2011-2013 (obrázek)**

Dostupné na:

[http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/65D7C00EE5911C8DC125774300497A2B/\\$FILE/440%20p%C5%99%C3%ADloha%20w100607a.0440.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/65D7C00EE5911C8DC125774300497A2B/$FILE/440%20p%C5%99%C3%ADloha%20w100607a.0440.pdf), 6. 4. 2011.

- **Příloha č. 7: Dotazník pro Mgr. Martina Náprstka z České rozvojové agentury (dotazník)**
- **Příloha č. 8: Dotazník pro Ing. Michala Kaplana z Ministerstva zahraničních věcí (dotazník)**

Přílohy

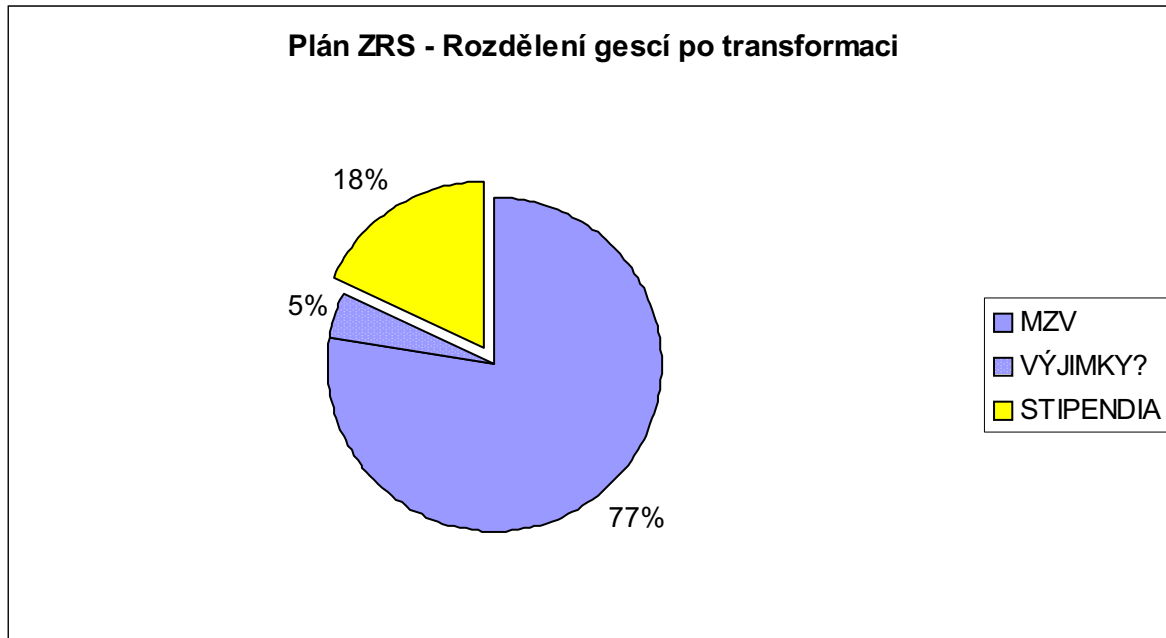
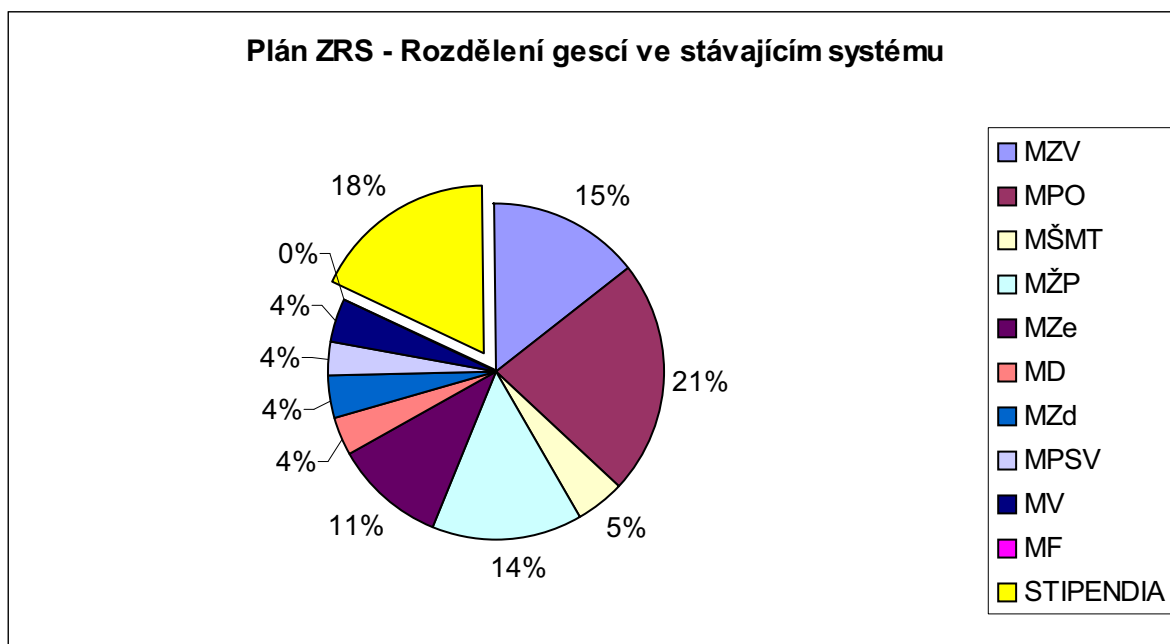
Příloha č. 1: Přehled kritérií u prioritních zemí s programem spolupráce

Prioritní země	Intenzita bilaterálních vztahů	Kategorie zemí dle OECD/DA C	Postavení dle indexu lidského rozvoje (UNDP) mezi 182 zeměmi	Existence strategického dokumentu pro omezování chudoby	Index vnímání korupce (Transparency International), pořadí v seznamu 180 zemí	Dodržování lidských práv a svobod (Freedom House)	Postavení ČR mezi ostatními dárci v dané zemi
							ODA per capita
Afghánistán	Středně vysoká	Nejméně rozvinuté země (LDC)	181. místo	Ano	179. místo	Politická práva: 6	V provincii Lógar ZRS ČR poměrně viditelná
						Občanské svobody: 6	
						Status: nesvoboda	
Bosna a Hercegovina	Velmi vysoká, dlouhá tradice dobrých vzájemných vztahů	Země s nižším středním příjmem (LMIC)	76. místo	Ano	99. místo	Politická práva: 4	Dobré, ZRS ČR viditelná
						Občanské svobody: 3	
						Status: částečná svoboda	113 USD
Etiopie	Středně vysoká, tradice dobrých vzájemných vztahů	Nejméně rozvinuté země (LDC)	171. místo	Ano	120. místo	Politická práva: 5	Při vhodném teritoriálním a sektorovém zacílení ZRS ČR dobrý potenciál
						Občanské svobody: 5	
						Status: částečná svoboda	29 USD
Moldavsko	Velmi vysoká, intenzivní vzájemné vztahy v posledních 10 letech	Země s nižším středním příjmem (LMIC)	117. místo	Ano	89. místo	Politická práva: 3	ČR se přihlásila k roli „supporting facilitator“ v rámci EU
						Občanské svobody: 4	
						Status: částečná svoboda	71 USD
Mongolsko	Velmi vysoká, dlouhá tradice dobrých vzájemných vztahů	Země s nižším středním příjmem (LMIC)	115. místo	Ano	120. místo	Politická práva: 2	ČR se přihlásila k roli „supporting facilitator“ v rámci EU
						Občanské svobody: 2	
						Status: svoboda	87 USD

Příloha č. 2: Přehled sektorových priorit u prioritních zemí s programem spolupráce

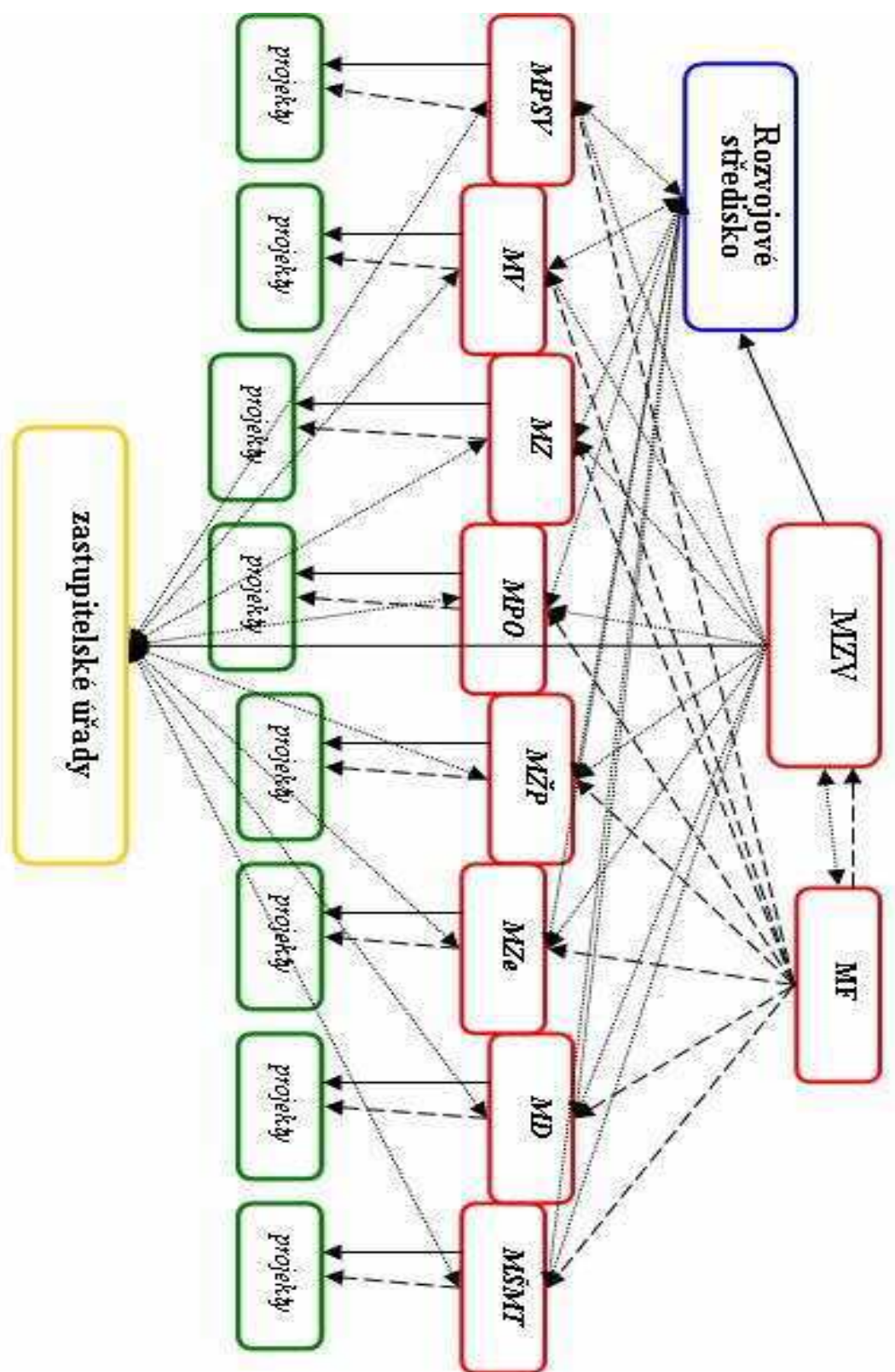
Prioritní země s programem spolupráce	Sektory
Afghánistán	Životní prostředí Zemědělství Ekonomický rozvoj (včetně energetiky)
Bosna a Hercegovina	Životní prostředí Ekonomický rozvoj (včetně energetiky) Sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb) Zemědělství
Etiopie	Životní prostředí Sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb) Zemědělství
Moldavsko	Životní prostředí Sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb) Zemědělství
Mongolsko	Životní prostředí Zemědělství Sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb) Ekonomický rozvoj (včetně energetiky)

Příloha č. 3: Grafické vyjádření transformace a sjednocení systému ZRS ČR

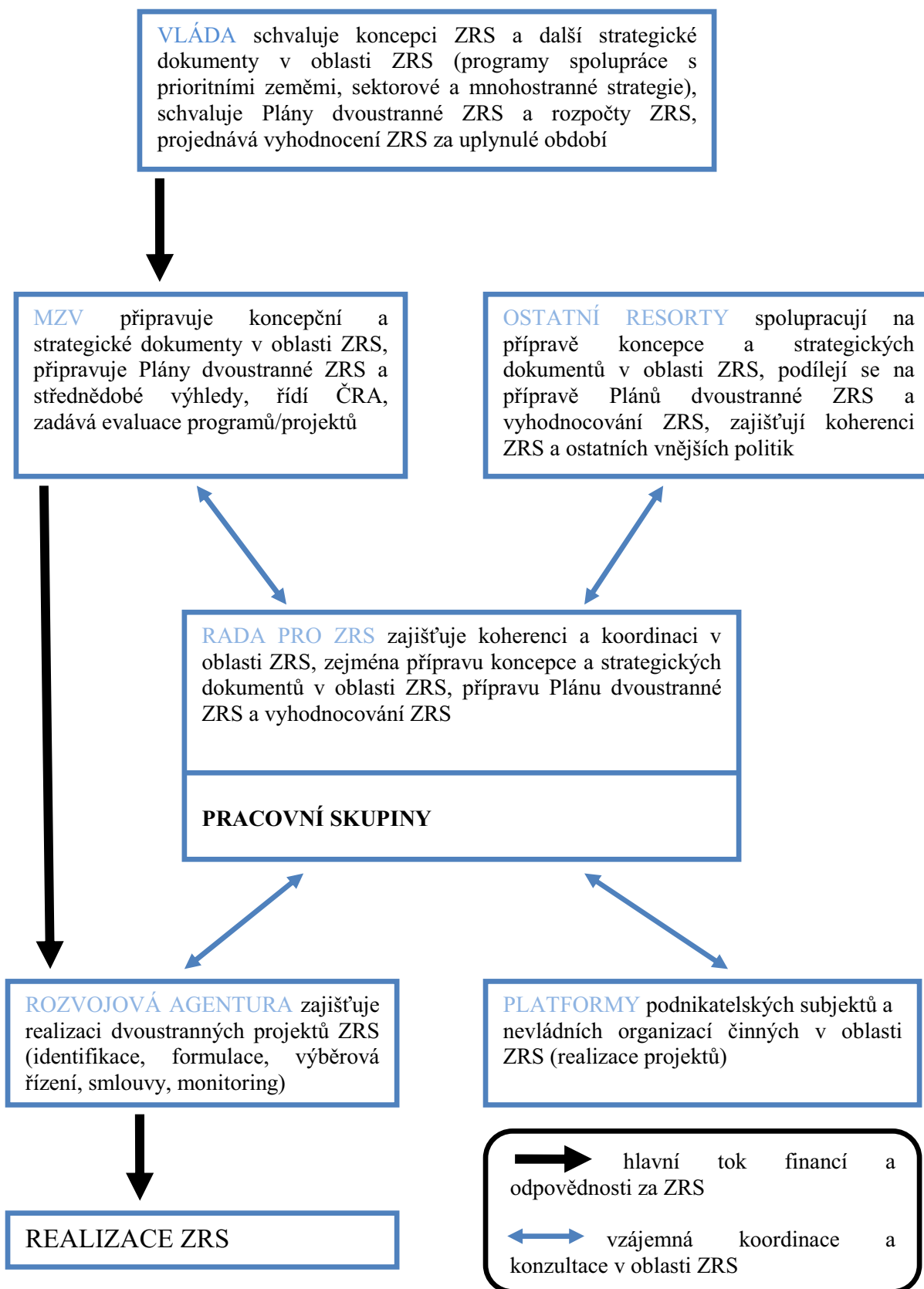

Pozn.: Jde o ilustrativní srovnání, podíl jednotlivých sektorů a forem pomoci vychází z roku 2008.

Příloha č. 4: Schéma systému zahraniční rozvojové spolupráce před jeho transformací

Příloha č.5: Schéma systému zahraniční rozvojové spolupráce po jeho transformaci

Příloha č. 6: Příloha k usnesení vlády ze dne 7. Června 2010 č. 440. Návrh rozpočtu do kapitol jednotlivých ministerstev na léta 2011-2013

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

Příloha

k usnesení vlády
ze dne 7. června 2010 č. 440

Návrh rozpočtu do kapitol jednotlivých ministerstev na léta 2011-2013

v tis. Kč

kapitoly	SR 2011	výhled 2012	výhled 2013
Ministerstvo zahraničních věcí - celkem	598 093	643 464	665 584
<i>Bilaterální rozvojová spolupráce</i>	<i>470 370</i>	<i>515 741</i>	<i>537 861</i>
<i>Humanitární pomoc</i>	<i>73 000</i>	<i>73 000</i>	<i>73 000</i>
<i>Transformační spolupráce</i>	<i>50 000</i>	<i>50 000</i>	<i>50 000</i>
<i>Delimitace prostředků pro ČRA *</i>	<i>4 723</i>	<i>4 723</i>	<i>4 723</i>
Ministerstvo financí - celkem	4 000	4 000	4 000
<i>Bilaterální rozvojová spolupráce</i>	<i>4 000</i>	<i>4 000</i>	<i>4 000</i>
Ministerstvo vnitra - celkem	26 582	26 582	26 582
<i>Bilaterální rozvojová spolupráce</i>	<i>26 582</i>	<i>26 582</i>	<i>26 582</i>
Ministerstvo průmyslu a obchodu	34 968	13 120	6 000
<i>Bilaterální rozvojová spolupráce</i>	<i>34 968</i>	<i>13 120</i>	<i>6 000</i>
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	143 523	120 000	105 000
<i>Stipendia</i>	<i>143 523</i>	<i>120 000</i>	<i>105 000</i>
Prostředky vyčleněné celkem	807 166	807 166	807 166

*prostředky delimitované z kapitol podle UV č. 856/2008

Příloha č. 7: Otázky z dotazníku Mgr. Martina Náprstka z České rozvojové agentury

1. Identifikujte, prosím, klíčové nedostatky systému ZRS ČR před transformací.

Hlavním nedostatkem byla roztržičnost ZRS ČR mezi jednotlivá resortní ministerstva a další státní aktéry a s tím spojená nedostatečná koordinace těchto aktérů. MZV ČR mělo pouze poměrně malou možnost reálně ovlivňovat jednotlivé aktéry z řad resortních ministerstev při realizaci projektů, což se projevovalo nižší efektivitou ZRS ČR jako celku. Rovněž legislativní rámec fungování ZRS ČR nebyl dostatečný (chyběla jasná a specializovaná právní norma pro oblast ZRS).

2. S jakým cílem/cíli byla, podle Vás, realizována transformace ZRS ČR? Co bylo hlavním důvodem pro transformaci ZRS ČR?

viz výše – hlavním důvodem byla snaha centralizovat agendu ZRS ČR pod jedno resortní ministerstvo (MZV ČR) a vytvořit implementační agenturu, která by přejala všechny činnosti spojené s realizací konkrétních rozvojových projektů (jak je tomu ve všech vyspělých donorských zemích)

3. Bylo tohoto cíle/cílů dosaženo?

Ano, ZRS ČR funguje od ledna 2008 v novém institucionálním rámci a MZV / ČRA od té doby postupně přebírají kompetence jednotlivých resortů (tento proces bude plně završen letos). MZV ČR (odbor rozvojové spolupráce – ORS) má na starosti koncepční a politické otázky a ČRA je implementační agenturou. Také byl v rámci transformace připraven a schválen zákon o ZRS (č. 151/2010 Sb.) a přijata Koncepce ZRS na období 2010 – 2017.

4. Lze v některém ohledu považovat transformaci za ne zcela úspěšnou? Pokud ano, co jí lze vytknout?

Po stránce hladkého přechodu kompetencí a kontinuity realizace projektů se prakticky vše podařilo uskutečnit velmi dobře. Jedním z přetrvávajících nedostatků je však omezená (v podstatě nulová) dlouhodobá přítomnost odborníků ČRA přímo v partnerských rozvojových zemích (která by umožnila lépe spolupracovat s místními partnery a cílovými skupinami při přípravě rozvojových projektů a při následném vyhodnocování jejich dopadů).

5. Jak se transformace promítla do celkové efektivity systému ZRS ČR?

Podařilo se redukovat počet prioritních zemí a sektorů (což bylo nutné s ohledem na poměrně malý objem finančních prostředků pro ZRS) a díky tomu, že je ČRA součástí

MZV, se také lépe a efektivněji daří naplňovat strategické cíle a koncepce. ZRS ČR se nyní mnohem více podobá standardním systémům ZRS v jiných donorských zemích.

6. *Jak se transformace promítla ZRS ČR do budování personálních kapacit ČRA?*

ČRA byla vytvořena na základě existujících pracovních míst na MZV a resortních ministerstvech (v některých případech přijala přímo příslušné odborné pracovníky z resortních ministerstev). Nedošlo tedy k nárůstu počtu pracovníků státní správy – byla využita již existující pracovní místa. Původně měla disponovat v roce 2011 sice vyšším počtem pracovníků (dnes má 19), nicméně v důsledku nutnosti úspor není tento nárůst zatím reálný. I tak se ale daří naplňovat plán ZRS ČR stanovený vládou.

7. *Jaké změny realizované v průběhu transformace považujete za, pro Agenturu, nejzásadnější?*

Nepochybně přechod kompetencí k realizaci konkrétních bilaterálních rozvojových projektů na ČRA. Agentura je nyní hlavní implementační agenturou ČR pro realizaci projektů ZRS. Další zásadní změnou oproti minulosti je existence zákona o ZRS.

8. *Z jakého důvodu došlo k přesunu původně programových zemí (Angola, Jemen, Vietnam, Zambie) do zemí, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření než v předchozím programovém období?*

Důvody se u konkrétních zemí liší – u Angoly, Jemenu a Zambie je hlavním důvodem uzavření (nebo utlumení) činnosti zastupitelského úřadu ČR v zemi. Bez stálé (nejlépe diplomatické) přítomnosti ČR v zemi lze realizovat efektivní rozvojové projekty jen velmi obtížně. V případě Vietnamu byl pak zohledněn jeho ekonomický pokrok a snížená potřeba rozvojové pomoci v podobě klasických projektů.

9. *Nakolik se ČR při transformaci řídila doporučeními OECD/DAC? Může ČR pomýšlet na plné členství v organizaci, resp. kdy by k tomuto mohlo dojít?*

Doporučení OECD/DAC byla jedním z hlavních „motorů“ transformace – doporučení OECD (tzv. Special Review z roku 2007) směřovala (mimo jiné) k vytvoření centralizovaného pracoviště a snížení počtu prioritních zemí. Tímto směrem se také ZRS ČR následně ubírala. K otázkám členství v DAC doporučuji kontaktovat MZV – nicméně ČR tuto ambici do budoucna pochopitelně má.

Příloha č. 8: Otázky z dotazníku Ing. Michala Kaplana z Ministerstva zahraničních věcí

1. Identifikujte, prosím, klíčové nedostatky systému ZRS ČR před transformací.

Roztříštěnost realizace ZRS na mnoho resortů. Nejasné rozdělení rolí v jednotlivých fázích projektového cyklu. Nemožnost poskytovat ZRS některými moderními formami. Personální poddimenzovanost.

2. S jakým cílem/cíli byla, podle Vás, realizována transformace ZRS ČR? Co bylo hlavním důvodem pro transformaci ZRS ČR?

Hlavním důvodem bylo odstranit výše uvedené nedostatky jako předpoklad pro následné navýšení objemu prostředků na ZRS. Z hlediska MZV šlo rovněž o efektivnější koordinaci ZRS jako nástroje zahraniční politiky.

3. Bylo tohoto cíle/cílů dosaženo?

Ano, většinu cílů bylo dosaženo, nicméně k následnému nárůstu objemu prostředků na ZRS nedošlo mj. vzhledem k ekonomické krizi.

4. Lze v některém ohledu považovat transformaci za ne zcela úspěšnou? Pokud ano, co jí lze vytknout?

Transformace sice vytvořila nové instituce a změnila kompetence, zatím se však zcela nezměnilo vnímání role resortů (tj. posun od realizace projektů k účasti na formulaci rozvojové politiky).

5. Jak se transformace promítla do celkové efektivity systému ZRS ČR?

Vytvořil se jasnější a přímočařejší systém, kde je jasné, kdo za co odpovídá. Jestli ale efektivnější systém vedl k efektivnějším výsledkům rozvojové spolupráce jako takové, je třeba zhodnotit.

6. Jak se transformace promítla ZRS ČR do budování personálních kapacit ČRA?

Zkušenosti resortních pracovníků byly zachovány, neboť jim byl nabídnut přesun do ČRA. Je předpoklad, že když lidé pracují v jedné instituci (místo dosavadních cca 10 resortů), budou pracovat efektivněji a dojde k "úsporám z rozsahu".

7. *Jaké změny realizované v průběhu transformace považujete za, pro Agenturu, nejzásadnější?*

Trochu zavádějící otázka, neboť ČRA transformací neprošla, nýbrž byla na základě transformace vytvořena. Nicméně v porovnání s jejím předchůdcem (Rozvojovým střediskem) bylo největší změnou převzetí realizace projektového cyklu (včetně zadávání zakázek a dodací), zatímco evaluace byla přesunuta na MZV (předtím se evaluaci mj. věnovalo právě Rozvojové středisko).

8. *Z jakého důvodu došlo k přesunu původně programových zemí (Angola, Jemen, Vietnam, Zambie) do zemí, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření než v předchozím programovém období?*

Tento přesun je popsán v Koncepti ZRS, která navázala na institucionální transformaci ZRS. Každá země byla hodnocena na základě objektivních kritérií, popsaných v Koncepti (svou roli hraje např. přítomnost české ambasády, koordinace s ostatními dárci apod.).

9. *Nakolik se ČR při transformaci řídila doporučeními OECD/DAC? Může ČR pomýšlet na plné členství v organizaci, resp. kdy by k tomuto mohlo dojít?*

Doporučení OECD/DAC formulovaná v tzv. Zvláštním přehledu ZRS ČR byla jedním ze základů pro transformaci (resp. potvrdila, že zamýšlená vize transformace jde správným směrem). ČR na plné členství jistě pomýšlí, nicméně zároveň benefituje z účasti v DAC z titulu člena OECD (nezaměňovat s pozorovatelským statutem), což je od plného členství prakticky k nerozeznání, takže neexistuje tak velký tlak na politické rozhodnutí. Pokud by takové rozhodnutí padlo, lze o plném členství v DAC uvažovat do 2-3 let.

Projekt diplomové práce

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Projekt diplomové práce

Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

Lenka Růžičková

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

podpis studenta

podpis školitele

10.června 2010, Praha

Vymezení tématu:

Zahraniční rozvojová spolupráce představuje významnou součást zahraničního působení České republiky a vyjadřuje převzetí odpovědnosti za řešení globálních problémů. Spolu s ostatními zeměmi a mezinárodními organizacemi se snaží lokalizovat oblasti, kde je rozvojová pomoc nejvíce potřebná a v rámci svých možností tuto pomoc přijímající zemi poskytnout. Spolu s tím, jak se Česká republika stává součástí celků jako Evropská unie či Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, roste význam její zahraniční rozvojové spolupráce. Vedle primárního cíle, kterým je omezování chudoby v rozvojových zemích, plní i sekundární cíle: přispívá například k budování dobrých vztahů s rozvojovými zeměmi a napomáhá zajišťovat ekonomické, bezpečnostní a environmentální zájmy České republiky (Globální problémy a rozvojová spolupráce, 2008: 127). Česká republika se, spolu s dalšími zeměmi mezinárodního společenství zavázala k tomu, že bude finanční prostředky vyčleněné na zahraniční rozvojovou spolupráci postupně navyšovat. Není však zdaleka tak důležité poskytnout co největší obnos, jako využít tyto finance co nejefektivněji.

Základy zahraniční rozvojové spolupráce České republiky byly položeny již před rokem 1989, přičemž tato forma zahraničního působení ČR prošla řadou významných změn. Zásadní roli sehrálo začleňování České republiky do západních politických a ekonomických struktur (OECD/DAC, EU). Neméně zásadní bylo schválení Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 – 2007, v níž se vláda přihlásila k omezování chudoby v rozvojových zemích a k Rozvojovým cílům tisíciletí (MDGs). Uvedená koncepce deklarovala potřebu zvýšit efektivitu, transparentnost a systémovost ZRS ČR. Rovněž byl zahájen proces přeměny institucionálního rámce ZRS, Vstup ČR do EU znamenal další přelom v transformaci ZRS. Kromě zapojení do rozvojové spolupráce Evropského společenství se do systému ZRS promítla zejména harmonizace českého právního řádu s legislativou ES v oblasti vnitřního trhu. V roce 2007 vláda schválila dokument Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce, který stanovuje kroky vedoucí k završení transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Systém zahraniční rozvojové spolupráce od té doby prochází zásadními změnami, na jejichž konci by měla Česká republika fungovat jako vyspělý dárce rozvojové pomoci. Tato transformace započala roku 2008 a klade si za cíl zefektivnit, zjednodušit a sjednotit poskytování pomoci České republiky do zahraničí. Klíčovým bodem pro dokončení reformy je přijetí Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci. Transformace systému by měla být zakončena k 1.1.2011, kdy začnou platit nové programy

spolupráce s prioritními zeměmi připravené na základě nové Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce pro léta 2011 – 2015. Po nastavení těchto strategických rámců může Česká republika začít reálně pomýšlet na plné členství ve výboru OECD/DAC pro rozvojovou pomoc, což by bylo symbolickým završením integrace ČR do mezinárodního společenství dárců.⁷⁶

Zdůvodnění výběru tématu:

Výběr tématu se odvíjí jak především od jeho aktuálnosti. Vzhledem k tomu, že k dokončení transformace systému zahraniční spolupráce dojde schválením Koncepce ZRS ČR 2011-2015 v červenci 2010, nabízí se jedinečná možnost celý proces zanalyzovat, shrnout a zhodnotit jako celek, v čemž spatřuji největší přínos práce. Jednou z připomínek vznesených k projektu na Diplomovém semináři byla právě přílišná aktuálnost tématu, v čemž ale, s ohledem na předpokládaný obsah práce, nevidím problém. Transformace probíhá již od roku 2007, resp. 2008 a z větší části je již dokončena, přičemž k jejímu úplnému završení dojde schválením nové Koncepce v červenci 2010. Již při zpracování tohoto projektu jsem se setkala s problémem spočívajícím v nepříliš širokém spektru zdrojů zabývajících se zahraniční rozvojovou spoluprací v obecné rovině. Budoucí diplomová práce by tak mohla rozšířit řadu materiálů a poskytnout komplexnější vhled do systému ZRS ČR.

Zpracování tématu:

Zpracování tohoto tématu představuje *snahu o zachycení a zhodnocení vývoje ZRS ČR jako celku*, přičemž *těžiště* bude ležet zejména v období, kdy systém ZRS ČR procházel *transformací*. Tato kapitola bude rozdělena do *tří rovin* – *institucionální, legislativní a koncepční*, které budou postupně analyzovány. Za přínosné rovněž považuji zohlednění dopadů finanční krize na ZRS ČR. Klíčové bude nalezení odpovědí na následující otázky:

- Jakým způsobem změní transformace systému ZRS ČR?
- Řídila se ČR v jejím průběhu doporučeními OECD/DAC?
- Povede transformace k zefektivnění systému ZRS ČR?
- Proč k této transformaci došlo?

⁷⁶ Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr_228_3.htm, 22.3.2010.

Při práci budu operovat s následující **hypotézou**: **transformace systému ZRS ČR povede k jeho zefektivnění**, kdy **nezávislou proměnnou** zastupuje transformace systému ZRS ČR, **závislou** pak efektivita systému. Vzhledem k problematickému měření efektivity obecně je nutné tento termín vhodně operacionalizovat. Hodnocení efektivity celého systému zahraniční rozvojové spolupráce by bylo tak krátce po dokončení transformace nejen příliš ambiciózní, ale rovněž nedosažitelné. Zaměřím se proto na plnění jednotlivých doporučení OECD, adresovaných České republice za účelem zefektivnění a sjednocení poskytování rozvojové pomoci do zahraničí (přeměny v tzv. vyspělého dárce). Tato doporučení jsou: základní strategický dokument, veřejná informovanost a podpora, finanční objem pomoci, teritoriální zaměření pomoci, sektorové zaměření, plánování pomoci a její formy, koherence politik pro rozvoj, institucionální zajištění rozvojové spolupráce, personální zajištění rozvojové spolupráce a realizace pomoci v praxi, kdy každý bodů je ještě detailněji rozveden. Co se týče nezávislé proměnné - transformace systému ZRS ČR, pokusím se o analýzu legislativní, institucionální a koncepční roviny, resp. analýzu všech změn realizovaných během procesu transformace a jejich výsledky.

V mé diplomové práci využiji **empiricko-analytického přístupu**, v jehož rámci jsem zvolila jako metodu **případovou studii**. Případová studie je vhodná z toho důvodu, že se jedná o studii jednoho fenoménu (transformace systému ZRS ČR), který bude zkoumán jako ohraničený a vymezený aspekt historické epizody, a to jak z hlediska ohraničenosti časové, tak tématické. Protože známe otázky předem, jedná se o vysvětlující případovou studii. Co se týče výzkumné techniky, použiji kvalitativní analýzu, přičemž využito bude i dat kvantitativních (objem finančních prostředků vyčleněných na ZRS).

V první kapitole vyčlením prostor ke *shrnutí dosavadních teorií* zabývajících se rozvojem. Při zpracování tématu budu vycházet ze **strategie souhrnného rozvojového rámce - multidimenzionálního konceptu rozvoje** (tzv. konceptu lidského rozvoje), kdy je rozvoj chápán jako změna vedoucí ke zlepšování kvality života a zahrnuje sociální, ekonomickou, kulturní, politickou a environmentální dimenzi. Česká republika se s tímto vícerozměrným přístupem k rozvoji ztotožňuje a jako svůj hlavní cíle deklaruje odstraňování extrémní chudoby.

Při zpracování tématu bude využito jak *zdrojů primárních* – usnesení vlády, ustanovení ministerstva zahraničních věcí České republiky, materiály OECD/DAC, České rozvojové agentury, Fóra pro rozvojovou spolupráci a nevládních neziskových organizací, tak

sekundárních. Přínosem by rovněž mohly být rozhovory s odborníky na rozvojovou problematiku.

Předpokládaná osnova práce:

- Úvod
- Rozvojová pomoc (teoretické vymezení, definice, rozvojové teorie, cíle, nástroje,)
- ZRS ČR
 - Aktéři
 - Formy
 - Priority
 - Cíle
 - Vývoj ZRS ČR
- Transformace systému ZRS ČR
 - Rovina institucionální
 - Rovina legislativní
 - Rovina koncepční
 - Změny ve financování + dopady finanční krize
 - Koncepce 2011 – 2015
 - ČR a OECD – jednotlivé body doporučení a jejich plnění
- Závěr

Seznam základní literatury:

ADAMCOVÁ, Nikol (ed.): 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*, Ústav mezinárodních vztahů pro Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Praha.

ADAMCOVÁ,L.a kol.: 2006. *Úvod do rozvojových studií*, VŠE, Praha.

ADAMCOVÁ-HOLUB: 1999. *Rozvojová ekonomika, vybrané problémy*, VŠE, Praha.

DUŠKOVÁ, L. – **WAISOVÁ**, Š.: 2005. *Zahraniční rozvojová spolupráce v historické perspektivě*, In: **WAISOVÁ**, Š. a kol.: *Ve stínu modernity: Perspektivy a problémy rozvoje*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň.

EXNEROVÁ, V. (ed.): 2005. *Globální problémy a rozvojová spolupráce. Člověk v tísní, společnost při ČT*, o.p.s., Praha.

- ESCOBAR, A.:** 1995. *Encountering Development: The making and unmaking the third world.* Princeton University Press: Princeton.
- HALAXA P. - FUKAN J. :**1999. *Česká republika a zahraniční pomoc,* Praha, Univerzita Karlova.
- KUČEROVÁ, I.:** 2006: Regionalismus Evropy v rozvojovém světě. In *Chudoba a bohatství v současném světě,* Aleš Čeněk, Plzeň.
- PLAVCOVÁ, D. – LEBEDA, P.:** 2009. *Česká pomoc na rozcestí. Zpráva nevládních neziskových organizací o zahraniční rozvojové spolupráci 2008-2009.* Fórum pro rozvojovou spolupráci, Praha.
- SACHS, W.:** 1992b. Environment. In: Sachs, W. (ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power.* Zed Books Ltd: London, s. 26-37.
- SVOBODA, D. (ed.):** 2009. *Efektivnost rozvoje – hledání nových cest. Český příspěvek ke globálnímu procesu organizací občanské společnosti.* FoRS, Praha.
- URBANOVÁ, H.:** 2008. Jak funguje systém zahraniční rozvojové spolupráce v České republice, dostupné na: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/HUrbanova_JakfungujesystemrozvojovespoupracevCR_1.pdf
- ZÍKOVÁ, T. :** 2007. Rozvoj a rozvojová antropologie. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu. Plzeň, dostupné na: http://www.caat.cz/attachments/146_146_Tereza_Zikova_Rozvoj_a_rozvojova_antropologie.pdf.
- *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc:* 2007. Člověk v Tísni, o.p.s.
 - *The Millenium Developement Goals Report 2007:* 2007. United Nations, New York.
 - *Globální problémy a rozvojová spolupráce: Témata, o která se lidé zajímají:* 2008, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., Praha.

Elektronické zdroje:

- Česká rozvojová agentura, dostupné na: www.czda.cz.
- Fórum pro rozvojovou spolupráci, dostupné na: www.fors.cz.
- Ministerstvo financí ČR, dostupné na: www.mfcr.cz.

- Ministerstvo zahraničních věcí ČR, dostupné na: www.mzv.eu.
- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, www.oecd.org.
- Projekt Rozvojovka, dostupné na: www.rozvojovka.cz.
- Rozvojový program OSN (UNDP), dostupné na: www.undp.org.